

BALOGH RÉKA - BÁNKI ÉVA - BORSIK MIKLÓS
CSENDER LEVENTE - DARVASI LÁSZLÓ
DÉRCZY PÉTER - FECSKE CSABA - FILIP TAMÁS
G. ISTVÁN LÁSZLÓ - HAÁSZ JÁNOS
IMRE ESZTER - IZSÓ ZITA - JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA
JÓNÁS TAMÁS - KARAP ZOLTÁN - KISS LÁSZLÓ
KOPRIVA NIKOLETT - KÜRTI LÁSZLÓ - LACKFI JÁNOS
LAJTOS NÓRA - LÁSZLÓ LIZA - MOLNÁR H. MAGOR
MOLNÁR LAJOS - NEMES NAGY ÁGNES
P. NAGY ISTVÁN - PETŐCZ ANDRÁS
PODMANICZKY SZILÁRD - SIMON FERENC
SIMON MÁRTON - SZABÓ T. ANNA
SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY - SZEKRÉNYES MIKLÓS
TOMAJI ATTILA - TOROCZKAY ANDRÁS
TURCZI ISTVÁN - VIDÉKI PÉTER - VONNÁK DIÁNA
VÖRÖS ISTVÁN - ZALÁN TIBOR - ZÁVADA PÉTER

irodalmi lap

2021/4. tél

ESZOK

KADOSA KISS JÓZSEF festménye, grafikái

2021. tél

XXIV. évfolyam 4. szám

Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: Jenei Gyula

Szerkesztő: Molnár H. Magor

Szerkesztőbizottság:

Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György

A szövegeket gondozza: Varga Sándor

Lapterv: Cselle Judit

Tördelés: Cselle Judit - Weblnk Kft.

Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;

telefon: 30/153-0764; ímél: jeneigyula62@gmail.com

Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;

telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com

Honlap: www.esolap.hu

Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.

Felelős kiadó: Fekete András

Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon

ISSN: 1419-7987

TÉLI TÁRLAT**3 ZALÁN TIBOR**

Felezőszonettek

4 PETŐCZ ANDRÁS

Az elmaradt pezsgő emlékirata

6 LACKFI JÁNOS

A szertefoszlott indulat zsoltára

11 MOLNÁR H. MAGOR

Rúzs

14 KÜRTI LÁSZLÓ

Apám verse; A felelősségről

16 JÓNÁS TAMÁS

Üres templom

21 SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

Tibeti szél

27 TURCZI ISTVÁN

Filozófusbejáró

28 TOMAJI ATTILA

Napi jelentés

30 BÁNKI ÉVA

Kacsák

33 G. ISTVÁN LÁSZLÓ

Mikronéz ima; Zsilip

34 FECSKE CSABA

Pünkösdi rózsá; Annuska néni; Idegen szépség

36 CSENDER LEVENTE

A kis doboz

38 DARVASI LÁSZLÓ

Sárga Lada

43 MOLNÁR LAJOS

Gójur ánvé, avagy Erika becsukta az ajtót

45 JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

Vipassana

51 SZEKRÉNYES MIKLÓS

Maradj

53 LAJTOS NÓRA

Téli tárlat; Belső vidék; Halálvonat

54 KOPRIVA NIKOLETT

Ürséta; Jelenések

56 KISS LÁSZLÓ

Apácák, tisztelendők

INTERJÚ**61 HAÁSZ JÁNOS**

Írni állandó próbatétel

Beszélgetés Kiss Lászlóval

A FOR KALÁRA**67 KARAP ZOLTÁN**

Határsértések

69 IMRE ESZTER

Kedves Szandra,

72 PODMANICZKY SZILÁRD

Örök élet meg egy nap

75 VONNÁK DIÁNA

Átvonulunk, ha van miért

KÖPÖNYEG**79 NEMES NAGY ÁGNES**

Között

80 VÖRÖS ISTVÁN

Közöttek között

85 FILIP TAMÁS

Külön és egybe

86 SIMON MÁRTON

K

87 ZÁVADA PÉTER

Megnyert hiány

88 IZSÓ ZITA

Megvastagított körvonalak

89 SZABÓ T. ANNA

Közöd; Talán álmodni: ez a bökkenő

91 LÁSZLÓ LIZA

Boldogasszony

92 BORSIK MIKLÓS

Tunnel

OLVASÓ**95 SIMON FERENC**

Szódarabolás a cselekvő semmiben

(Zalán Tibor: A lovak reggelije)

99 DÉRCZY PÉTER

A történetmesélés szépségei és nehézségei

(Haklik Norbert: Mona Lisa elrablása)

102 TOROCZKAY ANDRÁS

Nem lesz könnyebb

(Tóth Krisztina: Bálnadal)

106 P. NAGY ISTVÁN

A mérgezett gyalog drámája

(Celler Kiss Tamás: A mérgezett gyalog)

109 VIDÉKI PÉTER

A nyelv, a mesélés és a nő

(Darvasi László: Bolond Helga és más színdarabok)

112 BALOGH RÉKA

Mindegy, honnan nézzük

(Vonnák Diána: Látlak)

ZALÁN TIBOR

FELEZŐSZONETTEK

Az ősz rombolása

Hová utazik hajában a falevél Hová
utaztatja magát Talán ősz van Egy ősz megint
A rózsakerten mázsás csizmákkal átgázoltak
a szobrok Széttaposott szirmok mindenfelé Meg
falevelek ahogy hullanak Romantikus a
kép Sohasem mondják döglődik a természet Csak
az ember döglik meg Az istenek szépen halnak

Az ember csak döglik Az istenek halnak szépen
Romantikus kép ez akár a hulló levelek
Még szép is ahogy a természet elhaldokolgat
Széttaposott szobrok rohadnak a rózsakertben
Mázsás szirmokkal megint az ősz Talán egy más ősz
Legázol mindent garázdálkodik mindenfelé
Hová utaztatja magát hajában a falevél

Karambol

Tűzoltók vágták ki a füstölgő roncsból De ők
sem találták meg rögtön Hát nem Előbb az árok
partján keresték azután az úttól távolabb
Végül hanyatt vérében ázva az autóban
akadtak rá A kiszakadt motorház fölötté
lebegett Ha van isten ő tartotta meg Ha nincs
ismét csak a gravitáció mondhatott csődöt

Csakis a gravitáció mondhat csődöt ha nincs
isten Ha van ő tartja meg a lebegésben míg
fölötté elszáll az elszabadult motorház Az
autóban akadtak rá végül vérben ázva
hevert a kettétört ülésre szegeződve
Az úttól távolabb az árokban keresték és
nem találták Aztán levágták róla a füstöt

Tölgyek, költészet

Talán ezen a padon ült Talán a szemközti
padok valamelyikén Lehet meg sem voltak még
ezek Talán fájdalmai voltak És élni sem
akart már Mást sem A fáról gesztenyék hullanak
Mégsem itt a nagy tölgyek alatt üldögélt Mert ők
megvoltak és hallhatták : a modern költészet le
van szarva még így a tennivalók legelején

Még így a tennivalók legelején a modern
költészet le van szarva : hallhatták A nagy tölgyek
alatt üldögélt Nézte hogy amott már gesztenyék
hullanak Fájdalmai voltak Nem akart élni
Itt végre nem félt Nem hallgatták ki körben a fák
Lehet ezek a padok sem voltak Levegőre
ült s az Akadémiával szemközt érve leszállt

**PETŐCZ
ANDRÁS**

AZ ELMARADT PEZSGŐ EMLÉKIRATA

*Nádas Péternek
(Kertész Imrére is emlékezve)*

Azt hiszem, akkor *ott*, az ünnepelt
nem is tudta, hogy pezsgőt iszunk
a tiszteletére, nem tudhatta, hogy
koccintunk, mert éppen *ő ott*, és
mi is éppen *itt*, pohár kezünkben.

Mondtad, meghívsz a pezsgőre,
s én azt mondtam, majd később
visszahívlak, *valamikor*, nem oly
sokára, egyszer, ha megint valami
fontos hely, s ismét lesz ünnepelt.

Ha lehet még ünnepelni, koccint
a halandó az ilyesmi beszélgetésre,
elegáns színházi épület, s a színpad
egyetlen baráté akkor, ott ül valami
karosszékből, igen, és felolvass, *ő az*,

akire koccintunk, te is, meg én is, jó
érzés pezsgővel felköszönteni, hogy
visszatért valaki, ahonnan nem lehet
visszatérni, hogy van köztünk valaki,
aki elmeséli a visszaút lehetetlenségét.

Az ünnepelt nem tudta, nem tudhatta,
hogy mi pezsgővel ünnepeljük őt, kint
a büfében, és hogy szeretem az arcod,
az érzékeny arcod, miközben pezsgőt
iszom, s szeretem az ünnepelt tétova

esetlenségét, azt, hogy túljut valamin,
s azóta is átlép minden rosszon, amin
egyébként nem lehetne átlépni, de ő,
éppen ő, *itt, mindig és újból* megmutat
nekünk nem létező utakat, ösvényeket.

A pezsgőt megittuk, az ünnepelt nincs
ma már, és látod, még mindig tartozom
neked, akinél szebb arcot még te sem
fotóztál soha, de nem is fogalmaztad
meg soha, emlékirataidban sem lelem

hasonló finom vonásoknak a nyomát,
emlékiratok könyve, mondod,
próbálom felidézni, miért is annyira
fontos nekem az a pohárka pezsgő
ott, a színházi büfé előterében, akkor.

Volt, hogy messzire innen, Párizsban
is összefutottunk, *véletlenül*, valami
avantgárd fesztiválon olvastam fel,
semmi sem úgy alakult, ahogy, és
te ott ültél a nézőtéren, *meglepetés*,

semmit nem tudtam arról, hogy *te*,
hogy *ott*, utána túl rövid beszélgetés,
még szerettem volna azt mondani,
maradjon most minden így, abban
a pillanatban, ahogy nem maradhat.

Emlékszel?, vagy nem?, talán ha őt
éve, a Nyitott Műhelyből séta fel
a Várba, nem tudod, mennyire jó
volt az a lépcső, a meredek lépcső
a Vár oldalában, mentél haza te is,

fent volt valami lakásod, és mi újra
megbeszéltük, hogy majd a pezsgőt,
az elmaradt pezsgőt pótoljuk idővel,
de szerintem már soha, bennem csak
a szomorúság és a csend növekszik.

És nem is nagyon hiszem, hogy lehet,
lehetséges még pezsgőt bontani, *itt*,
koccintani egy ünnepelt tiszteletére,
valami nem létező színházi büfében,
nem létező poharat a kezünkben tartva.

**LACKFI
JÁNOS**

A SZERTEFOSZLOTT INDULAT ZSOLTÁRA

Esett az eső, álltunk a sorban,
az ázott emberszagban és állatszágban,
gyűlt bennem a düh és kétségbeesés,
mindezt azért, mert az uralkodó
csettint egyet, szeretné felmérni,
mégis mekkora az ő határtalan hatalma,
Kiállítanám az ilyet az esőbe,
kíváncsi lennék, meddig bírná
a kis aranyos koronájában
meg selyemköntösében,
amit velünk szemrebbenés nélkül
megcsináltat. Magamnál jobban
aggódtam asszonykámért,
fáradtan és megadóan ült a szamár hátán,
annyi, de annyi óra zötykölődés után
csoda, hogy ki nem pottyant
a gyermek már az ideúton.
Közben az előttem és mögöttem állók
beszélgetéssel ölték az időt, és kiderült,
mindenki gondoskodott már szállásról,
az egyik rokonainál fog hálni,
mert így olcsóbb, és mint beszélük,
a fogadókban napok óta semmi hely,
a másik erszényt küldetett előre
megbízható emberrel, hogy rátehesse
mancsát valamelyik jól fűtött szobára,
alig várja már, hogy belakmározzon.
Ez is csak a tehetetlenség érzését
erősítette bennem, mind előrébb
járnak már nálam, minálunk,
engem egyetlen kedves rokonom
sem látna szívesen a lányanyával,
olyan mocsok jól tud számolni mindenki
ebben a családban, kikombinálták,
korábbi fogantatású a csöppség,
mint a házasságunk dátuma, sipákkoltak,
összezsápták ájtatosan a kezüket,
nahát, ilyen botrány ebben a famíliában,
az ember esze megáll!

Úgyhogy akkor se kértem volna,
hogy befogadjanak, ha maguk ajánlkoznak,
ha súlyos aranyakat adnak cserébe,
az én feleségemre ne nézzen
senki ferde szemmel,
különben nem állok jól magamért,
tisztességes mester vagyok,
de ha valamelyik inasgyerek
elhasította a fát, tönkretette a munkadarabot,
kapott olyat, hogy szikrázott a szeme,
egy se tiltakozott, mert igazsággal
mértem a dicséretet, a fenyítést is.
Most nem állok nyerésre, ítéletidő ez,
csuromvizesek vagyunk, még megbetegszünk,
talán jobb lett volna alább adni,
csodába a fene nagy büszkeségemmel,
ha mégis üzentem volna a rokonságnak,
most meleg lakás várna bennünket is.
Sebaj, nagy az Isten, megadja,
ha őszinte szívvel kérünk tőle,
s most aztán semmi hamisság nem fér hozzám.
Tessék, végre sorra kerültünk,
az a nyomorult, faarcú hivatalnok
még az ásítását se leplezte,
úgy tett, mint aki megkeres minket
a névsorban, de nem vagyok benne biztos,
hogy meg is tette, csak úgy behúzott
valamit valahová, jó lesz az úgy,
nem ellenőrzi nyilván senki se,
nem fogják még egyszer összehívni
a kismillió embert, azt ír, amit akar.
Ezért nyűglódtunk hát hetek óta,
egy ilyen hanyag tollvonásért,
kitéve mások kénye-kedvének?
Nem mondom, láttunk csodákat,
emberi jóakaratot, isteni ajándékot,
nem is egyszer, de nehéz így az örömben
kitartani, a te örömödben járni,
Uram, szinte lehetetlen!

Pedig ha Máriára nézek, eluralkodik
az ujjongás rajtam, azt se tudom,
mi lesz ebből a kalandból,
kivenném, megnézném már azt a kicsit,
kicsi Istent, kicsi embert.
Nekivágunk a városnak,
mindenki csörtet és közömbös,
egyszeriben kavarodás támad,
lándzsás pribékek törnek utat maguknak,
a fegyver nyelével félreverte
mindenkit az útból, MARS INNEN,
AZ URASÁG KÖZELEDIK, UTAT NEKI,
FÉLRE, GYÜLEVÉSZ NÉPSÉG, üvöltözik.
Falhoz taszigálják a járókelőket
válogatás nélkül, mintha az a nyavalyás
kocsi nem férne el különben,
mintha bérbe vették volna az utcát,
egyik meglöki Máriát, nem addig az,
felhorgad bennem a keserűség,
megállj, te féreg, adok én neked,
le is ütném a pimasz disznót,
de meglátom Mária tekintetét,
annyira kedvesen könyörög,
NE, JÓZSEF, MOST NE, békesség
ömlik el bennem, odahúzódok mellé,
megvárjuk a csörtető hintót, kit érdekel
a más pökhendisége!
Fedett szálláshoz érünk, intek feleségemnek,
majd én bemegyek, keresek helyet,
lennie kell itt, segíts, Istenem,
és talállok is egy zugot, jó száraz,
felszórva bőven szalmával,
köszönöm, Uram, rohanok ki,
vezetem be a szamarat, megkötöm,
szalad hadonászva a karavánszeráj
tulajdonosa, hé, hé, ez félreértés,
egy fickó jön vele, aki már komoly pénzért
lefoglalta ezt a sarkot, a gazda helyesel, így volt,
valóban. Én is fizetnék, mondom kétségbeesetten,
nézzék, veszem elő az erszényemet, becsületesen
kerestem az utolsó garast is, vállat von az emberem,
tízszer ennyiért se tudna adni, minden betelt.
Megyünk tovább, egyik udvarnál megállunk,
odabenn zeneszó, körtáncot járnak

az emberek, az eső már elállt,
kihasználják egy kis vidámságra,
lobogó tűz, lobogó árnyékok,
csodásan fest az egész, most mégis úgy érzem,
a mások öröme csúfolódás mirajtunk,
kit érdekel, ha itt pusztulunk is,
Mária elgyötört arcán látom,
nem lehet sok hátra.
Hát senki sem könnyörül?
Mindenható Istenem, jelentem,
én, József, a férfi, aki mindent eligazítok
és megoldok, most csődöt vallottam!
Ami lehetséges, megtettem,
most te következel,
a lehetetlen már a te asztalod!
Ekkor válik ki a sötétből egy férfi,
arcát nem látom, árnyékból beszél,
menjek csak kifelé a városból,
amarra, túl a kapun, egyet se féljek,
mikor már úgy látszik,
csak földek vannak meg legelők,
nos, ott jön még egy udvarház,
annak az istállójában szokott megszállni,
akit másutt már be nem fogadnak.
A gazda szívélyes, ne tartsunk semmitől,
áldjon meg minket a Mindenható!
Téged is, Ismeretlen!
Indultunk azonnal, rá is találtunk
a végtelen sötétben egy pipázgató,
ráncos arcú kisöregre,
mutatta, merre az istálló, menjünk csak,
örömet befogad, csak aztán rendet
hagyjunk ám magunk után, ne felfordulást!
Helyet csinálok, szalmát tornyozok az egyik
sarokba, taszigálok félre a jószágot,
eridjetek, tüzet gyújtok sebtében,
szinte jajongás nélkül érkezik meg a kicsi,
Úristen, itt a kezemben a kis maszatos,
melegedik a víz valami itatóedényben,
mitévő legyek a köldökszínórral,
hiszen én még emberszületésnél
nem bábáskodtam sosem?
Mi lesz, ha elrontok valamit, kárt teszek benne,
annyira apró, annyira törekeny...

Bevillan hirtelen, hogy hát kecske, bárány
ellésénél hányszor segédkeztem már,
ember és állat végül is egyre megy,
vágom el a köldökszínőrt,
csomózom meg, szorítom el két fadarabbal,
baja ne essék semmi. Fogom a méhlepényt,
kiviszem a sötét udvarra,
elásom és köveket tornyozok rá,
vadállatok ki ne kaparják, mégiscsak
emberhús, mégiscsak Dávid vére,
mégiscsak asszonyom egy darabja.
Visszajövet a kicsi már szopik is
elképzelhetetlen nyugalomban,
teleszalad a szemem könnyel,
hát él az Isten, ahol kifogytam
erőmből, hatalmamból, ott ő tetőt
teremtett a fejünk fölé, áldott legyen neve!
Megakad a szemem az egyik lifegő deszkán,
előnt a hála a pásztor iránt,
aki bebocsátott a maga tulajdonába,
a szamár hátára kötözött málhában
akad szeg is, fűrészs is, kalapács is,
úgy kipofozom én ezt az istállót,
leesik az álluk az ámulattól,
sürgők-forgók, elememben vagyok.
Ekkor Mária int megint a tekintetével,
el ne kezdjek zörögni, az ég szerelmére,
kimegy az erő a karomból,
tényleg, itt most ezt kell tennem,
talán nehezebb, mint tervezni-rendezni a világot,
halkan fát teszek néha majd a tűzre,
és ülök és nézem, milyen szép a feleségem,
milyen szép a gyermekem,
Isten gyermeke, milyen szép az Isten,
elmerülök ebben, és nincs is más dolgom.

**MOLNÁR H.
MAGOR**

RÚZS

Jó, ha az ember arca tiszta,
az egyébként is egészséges,
azt mondják. Hidratálni is kell
még alapozás előtt, úgy tudom.

Aztán jöhet a szemhéjfestés,
sötétlő színekkel, árnyékokkal
játsszon a szemfehérje, mint éles
fény, ha átviláglik a kulcslyukon.

És tessék, az egyik legédesebb
szemfényvesztés: ennyi festék
és púder után egy üdítő hatású
arcpirosító. Mosolyogva kell
felhordani, ha jól tudom.

Az ajkakkal nagyjából ugyanaz
az aktus, mint korábban az arccal:
hidratálás, alapozás, púder, ceruza.
És végül a rúzs. Esetleg ajaktus.

Enyhén nyitott, majd tágra tátott
szájjal érdemes csinálni, az anyag így
a szájugot is eléri, s egy jó árnyalat
alatt még a fog is szebben fehérlik.

Nem sok nőt láttam még sminkelés közben,
ennyi az összes tudományom. És úgy adódott,
hogy engem sem sminkeltek, én sem festettem
magamat sosem. Nem tudom tehát az érdemi
részét, hogy milyen az érzés, a smink a bőrön.

Azt is csupán olvastam valahol, hogy ötből
négy nő az egészet utálja, és tízből öten mégis
felteszik rendszeresen. De nem látom, hogy mit
lehetne kezdeni az adatokkal, ha ötből négy nővel
még sosem beszéltem arról, hogy miért utálja.

Különben a feleségem csak ritkán hord magán festéket, bár addig se vitte túlzásba, míg nem volt még a feleségem. Az egymás mellett eltöltött időt már úgy észleljük, ha egymás testén tetten érjük.

Hogy pontosabb legyek, a feleségem nappali sminket nem visel. Mert többféle is van, ennyit még tudok. Alkalmit tehát alkalmanként, az kevésbé visszafogott, de hát mihez képest, ugyebár. Aztán ott van a színpadi smink, a rúzs és a szemek fortissimója.

És van az a rúzs is, melyet színésznő anyám azért használt, hogy eltakarja ajkait, melyek édesapám jegygyűrűje nyomán szakadtak fel. És van az ecsettel gondosan szétkent korrektor, mellyel sárga foltos járomcsontját festette felül.

Láttam én már egynéhány nemét az erőszaknak; nem mindet és nem mindennap; de azért arányosan. Azoknál a férfiaknál akkor is alig van magányosabb, mint akik éppen egy nőt ütlegetnek: nevüket veszítik és arcukat veszítik, az anyjuk sem ismerné meg őket,

az isten sem ismer rájuk olyankor. Magukra maradnak az elemi bűnben: a testükből való testet, a csontjukból való csontot roncsolják; gránátalmába robban az öklük; és a liliumok közt legelő juhoknak metszik el a torkát, és a tejben megfürdött galamboknak tépik ki a szívét.

Nézd ezt a lányt, csak tizenhat éves, nincs ötven kiló, és heteken át nem mer még a nyaralásból hazamenni, nehogy a családja meglássa az arcát, az izomig felnyílt ajaksarkot, az elferdült orrát, földuzzadt képét: a fiúja rugdosta össze. Ezt onnan tudom, hogy ő a húgom.

Nézd ezt a másikat: orrvérzésig fojtogatta, bordáit törte az a férfi, akitől ő korábban az életet remélte. A csontok végül a mellhártyába fúródtak, a bal tüdeje összeesett. Milyen szépen mondják mások: légmell keletkezett.

Nézd ezt a nőt: egy katona verte szét. Nézzél a szemébe, mint kétkosárnyi rothadó szilvába, mélykébe és lilába, mely helyenként már elfeketéllik. Mintha a felhasadt héj alól fordulna ki a gyöngye hús. Levedzik. Levedzik, nézd.

Gondold csak meg: az ott nem is szilva, az ott a vére, mely a megrepedt erekből tódult a bőre alá, és most így bomlik le. És az ott lejjebb sem kettészelt, hibátlan fokhagyma, az ott a hiány, az ott egy fogcsonk. Az a pipacsos búzamező, az véráztatta, vajszőke haj.

Az erőszaknak nincs esztétikája, a kénköves enyészetnek nincs virágzata, egy lúggal leöntött nemi szervhez semmi sem hasonlatos. Egy maró lúggal leöntött női nemi szerv, az egy maró lúggal leöntött női nemi szerv. Önmagában is elgondolhatatlan. Az elpezsgő hús, az égés, a katlan.

A vastagon fekete emberi szövetek. A csontig hatoló vegyszer, a kötésbe folyton felszökő nyirokfolyadék. Egy hegesedve elzáródott hüvelynyílás. A mohaszín és türkiz, a neonzöld és tojásfehér sebek mindenütt.

Nézd, én még azt sem tudom, hogy hogyan lehet elképzelni a zegzugos lefutású repedések hálóját a lépemen. Pedig egy-két nagy erejű, jól irányzott rúgás is elég már hozzá, a bal bordaív környékén: egy elesett lány testére épp ennyit mért ki kényura.

És vannak még nők, akiknek alkarján félig szívott szivarcsikket nyomnak el, akikbe a lány részeken csontozókést mártanak, akiknek fejét a betonfalba döngölik. Olykor még az újság is megírja, ha éppen úgy hozza a helyzet: megint egy nőt félholtra vertek.

Mint ezt az ötgyermekes fiatal anyát, akit a férje szajhaságra kényszerített, hogy végül több napon keresztül büntethesse. Eltörte mind a négy végtagját, a gyerekek szeme láttára, aztán az ágyrácshoz kötözte.

Tízéves kislányát küldte ki a konyhakésért, neki kellett utána a padlóról is felmosni a vért, mely édesanyja szúrt sebeit hagyta el. Másnap már a gyerekek nélkül folytatta, ahol abbahagyta: kerített egy vascsövet, hogy azzal verje,

ha pusztá kézzel nem bírta, ha nem bírta már rúgni sem. Valahányszor a nő elájult, egy vödörnyi vízzel felloccsolta, mert hát az egész mit is ér az emlékek nélkül. Orrát törte és szegycsontját törte, darabokat metszett ki a húsából.

Jó, ha az ember arca tiszta, igen. De a gyötrelmeit,
a félelmeit, a nyomort, a mételyt, a megaláztatást
hogyan lehet kimosni egy megvert, egy megkínzott,
egy megcsonkított nő tekintetéből, én nem tudom.

Rúgták már az én fejem is ájultra, ha éppen úgy hozta
a helyzet. Mégsem érhetem fel ésszel, hogy milyen érzés
annak az öklét arcomon viselni, akire én a jövőnket bízтам.
Hogy milyen érzés mosolyogva felhordani az arcpirosítót.

Nézd, én teljes valójában semmit sem tudhatok anyám
rúzsáról, ahogy egy nő stigmáiból sem érthetek semmit.
Hiába hát a gyöngyházzsínű sebhelyek a testemen, mikor
az én hegem férfias, az övé viszont szégyen. Ő úgy tudja,
hogy az ő szégyene. Én úgy, hogy a mindannyiunké.

Elnéztem ma a nyirkos utcán szembejövő lányokat
és asszonyokat: hogy közülük vajon mennyinek van
vérömleny a festék alatt, ez jutott eszembe. De persze
könnyen lehet a véletlen műve, hogy az üzletben aztán
láttam egy nőt felsebzett szájjal és mélylila táskákkal.

Hogyan kellene szólni hozzá, mit is kellene
kérdetni tőle, nem volt a szívem sem elég jó ahhoz,
hogy kitaláljam. Észrevett, és megremegett a melle.
Egy átlagos nő élete során két kiló rúzst nyel le.

KÜRTI LÁSZLÓ

APÁM VERSE

az apámat soha nem ismertem,
és nem tudom, hogy neki én ki vagyok.
ő dolgozott, amikor óvodához keltem,
és volt, hogy nem jött értem senki,
az óvónő vitt haza magukhoz. este
lett, a férje rám haragudott. még nem
volt a melósoknak otthon vezetőkes,
pláne nem voltak mobilok. elfelejtettek,
vagy csak azt, hogy kinek kellett

volna értem jönni. aztán nyolc körül
apám érkezett: sörszag és kölni illata.
nem mondhatom ma sem, hogy ez
vagy bármi más úgy igazán rávall. inkább
csak hogy minden meg van neki valahogy
mondva. elvált apaként vitte őt félre
néhány elvált szoknya. amikor szabad volt,
akkor is maradt legalább három gondja.
én a legnagyobb, ha gond, mikor néha szégyenkezni
kellett. a pénz meg a másik, vagy a két kisebbik fia?
a harmadik, hogy a szép nők is megöregednek.
de nem emlékszem, hogy kerültünk idáig,
hogyan jutottunk el otthonról, idegen szívvel
más-más hazáig. ha beszélünk, én nem értem,
milyen vélemény, mondat, mi tartja távol.
mitől olyan hosszú az út az önfeledtnek
kinéző apáimig.

anyám mesélte, hogy aznap rábízott.
szőke volt az öreg, sportos, nagyhangú, amikor
szabad volt, ha ivott, de nem iszik, már nyugdíjas.
fiának nevez, amikor büszke, ha mégis szabad.
képzeld, ballagásra kaptam tőle egy velem egykorú
babettát. újrifestett motoros biciklit, bár tekerni,
csak ha kifogyott a benzin. tehát sokat.
nehéz volt hajtani apám elismerésére,
pedig próbáltam. majd leszakadt a lábam,
kerülő utak, csavargás, idegenség.

téged szerettek otthon, vagy úgy jártál haza,
elvált szülő gyereke te is, mint egy kelleni vendég?
különben felnőttünk, minden rendben...
az apám kulcsa, ha belegondolok, sosem volt
sajátként a zsebemben. diszkók táncerei,
kocsi, lakás, rajongás és kudarc. mintha lett
volna olyan életszakasz. mintha riválisaként
nézne rám már félig kopasz apám.
negyvenévesen is pont úgy rémüldözök,
te jó ég, mint egy magára hagyott kiskamasz.

A FELELŐSSÉGRŐL

úgy gondoltam, hogy el kell tűnni,
 hogy a szülők semmit sem tehettek,
 pláne többet, pláne értem, mint mikor
 hatévesen felelősséggel hagyta rám
 anyám az egyéves öcsémet, mert
 szülni ment a harmadikat. persze
 nagyi nálunk volt, főzött, de a felelősség,
 amit a rettegés, mint pép, máig táplál,
 nem ereszt.

ha bármi baja esik a kicsinek, véged!
 felébresztett engem az anyám,
 persze, nem csak ezzel, a kisgyereket
 hosszan kell ébresztgetni, vissza ne aludjon,
 tudom az enyémről, ha iskolába viszem.
 én azóta ébren vagyok, ébren maradtam
 végleg. átizzadom éjszakáimat, átizzadom
 a teleket, ősöket, hősiességből,
 önkéntelen reflexből, ki nem kényszerített
 felelősségből: szeretetvállalásaimban.
 hiába nem én akasztottam sorjás
 szélű, fém párologtatót az öntvényradiátorra,
 és ki gondolta volna, hogy feláll az öcskös,
 épp ott matatni, és az a párologtató mégiscsak
 elvágja majd a tejszagú babakezét.
 úgy mentünk be a szülészetre hárman,
 nagyi, öcsém és én, decemberi rettegésemben;
 s máig azt a kesztyűt rimánkodom,
 le ne húzza testvérem kezéről valamelyik
 gondos kezű, szigorú anyám.

JÓNÁS
TAMÁS

I regényrészlet I

ÜRES TEMPLOM

Erős csontozatú, vékony lány jelent meg a távolban, meg-megállt, körbenézett, majd leguggolt, mintha bogarakat nézegetne. Nem lehetett eldönteni, hogy távolodik vagy közeledik – mintha minden szín, alak, állat, ember megzavarta volna a figyelmét. Felhők ugyan nem voltak az égen, de ő hosszasan nézett fel, majd hirtelen a lábaira. Manavát megbabonázta a lány viselkedése, oda akart menni hozzá, de rászóltak, nehogy.

– Nem érdemes beleszólni a dolgaiba, mert elhallgat.

Elhallgat? Hát mi ő? Énekes madár? Azért megfogadta a tanácsot, és csak kitaróan figyelte a lányt.

Egyre többen gyűltek össze addigra már a ház körül. Érezhető volt, hogy várnak valakit. Manava még mindig nem tudta, ki lehet a házigazda, mindenki olyan magabiztosan mozgott, mintha otthon lenne. Ült egy félőreg, közel a ház falához, lócán, meg se szólalt eddig, és többnyire mintha nem figyelt volna. Manava őt találta a legtiszteletreméltóbbnak, mellételepedett hallgatni. De alig ült le, az öreg megszólalt, hogy ideje lenne elmesélnie, ki ő, honnan jött és merre tart. De Manava előbb meg akarta tudni, hova csöppent. Rákérdezett, kire várnak. A mesélőre, derült ki, aki hetente más családnál jelenik meg, hogy elmondja az egyre-másra változó történeteit.

– Minden meséjét ismerjük már, ritkán mond újat, de a gyerekek kíváncsiak rá, és van, hogy máshogy is adja elő. De a legtöbben mégis azért érkeznek, hogy egy helyen legyenek. Na, ő az!

A sokaságban nem lehetett látni, mikor érkezett meg. Amikor a félőreg rámutatott, már a ház másik oldalán ült, botja letámasztva, az arca ráncos, de a ruhája tiszta, mint a tekintete. Szinte elveszett az emberek között, nem is figyelték rá. Ennél azért tisztességesebb fogadtatást érdemelne, gondolta Manava. De a mesélő mosolygott, nem zavarta, hogy észre sem vették. Maga elé nézve bólogatott, mint aki készül valamire, és önmagát erősítgeti. Végre a két öreg tekintete egymásba akadt:

– Ma új mese lesz ám! – mondta meglepően tisztán, erősen, pedig az ember remegő hangot várt volna tőle.

Ültek egy darabig, de semmi sem utalt rá, hogy mesélni kezdene. Manava érdeklődött is a félőregtől, mikor kezdenek. Várni kell, tudta meg, mert még nem egészen érkezett meg a mese. Így mondta, a mese nem érkezett meg, mintha az nem a mesélőt jelentette volna. Hamarosan kiderült, pontosan fogalmazott. Meg kell még érkeznie egy fiatal, pimasz férfinak is, akinek a nyelvét senki sem érti, igazából ő mondja el a történeteit, és igaz, hogy a mesélő sem érti a nyelvet, mert valamelyik távoli, ismeretlen népét beszéli, de a mesélőnek elég, ha hallja, elmondja, amit a másik csak halandzsázik. Manava rákérdezett, honnan tudhatja a mesélő, mit mond az idegen, ha nem érti a nyelvét, de mintha a félőreggel bosszantotta volna ez a kérdés.

– De hát akkor kié a mese?

– Kié lenne? A miénk!

Manava kényelmetlenül érezte magát, nem akart tiszteletlen lenni, de a kíváncsiság erősebb volt benne.

– Mi szükség van igazából arra az idegenre?

A félőreg úgy nézett rá, mintha hibbant lenne:

– Ő hozza a mesét!

Manava megadóan bólintott.

Öt-hat éves forma kislány állt Manava elé, hosszasan bámulta, míg a szájában tartotta, szopogatta a középső ujját. Mintha felmérné, hogy megbízható-e. Végül rászánta magát, megfogta a férfi kezét, és magával húzta. Nem messzire, csak a ház mögé. Cina állt ott, egy búbosalmafának dőlve.

– Vártalak – szólta Manavához.

– Biztos, hogy engem?

– Istenről akarok neked beszélni.

Manava elvörösödött.

– Miért éppen nekem?

– Ha kimondom: Isten, nem látok magam előtt semmit. De ha azt mondom, ember vagy fa, őz, barlang, látok magamnak egy fát, őzet, embert, barlangot. Lehet, hogy azt látom, amit legutóbb láttam, de lehet, hogy olyan fát, őzet, barlangot, embert látok, akit még korábban nem is láttam. De Istent nem látom. Isten egy gondolat. Van sok dolog, amit láthatnék, de valójában nem látom, mégis képes vagyok valamit látni, ha kimondom a nevét. Kimondom: gyökér, és látok egy gyökeret, pedig valójában sosem láttam még a teljes gyökérzetét egyetlen fának sem, hacsak ki nem fordította egy vihar a földből. Ha én ásnám ki a földből, fáradságos munka lenne, amivel ártanék a fának. Talán bele is halna. Ha meg akarom látni Istent, és kiásom a gondolataimból, ártanék magamnak. Talán bele is halnék. Isten az én gyökerem, és a gyökérzetéhez tartozó lombok a gondolataim. A gondolataimmal tudom megismerni Istent, és nem a szememmel. Sok ember nem tudja Istent, mert nem gondolkodik róla. Ez olyan bolond cselekedet, mint behunyt szemmel járni, pedig járhatnál nyitott szemmel is. És ahogyan megtanulod használni a szemedet, a kezedet, a füledet, a szádat, a gondolataid használatát is meg kell tanulnod.

– Az orrot nem említetted.

– Azt nem. Abban nincs semmi tanulnivaló.

– Honnan tudsz ennyit Istenről?

– Csak azt tudom jól, mi az, amit nem tudok róla.

– És melyik istenről nem tudsz ilyen sokat?

Cina felnevetett, a fejét hátravetette, újra az az okos, gondtalan lány lett, aki az erdőben nevelkedett.

– A környező népek mind azt hiszik, mindennek van istene. Akármit gondolnak, éreznek, terveznek. De az állatoknak, a növényeknek, a köveknek is istent szavaznak. Ha nincs szerencsájük a vadászatban, egy isten miatt nincs, de ha szerencsájük van, az meg egy másik isten miatt. Ha egy anya gyereket szül, ha várandós, ha nem tud magzatot hordani – mind egy-egy isten műve. Az évszakok, a hideg és a meleg, a szomorúság és a jószág, az öröm és kegyetlenség újabb és újabb istenek műve. Néha úgy érzem, több az isten, mint az ember.

– És te mit hiszel?

– Én úgy tudom, hogy a sok isten mögött egyetlen valódi Isten áll, de ahányan meglátnák, vagy megszólítják, annyi arca lesz. De Isten nem az arcáról ismerzik meg. Olyan, mint a folyó vizében a saját arcod: minden hullám megrezegteti, másmilyennek látszódik a hold, a nap fényében, viharban vagy forráságban. De amit látsz, az nem a te arcod, hanem a vízé.

– Miről ismerzik meg az Isten?

– Arról, hogy van-e vagy nincs.

Cina letépett egy almát a fáról, és a lábánál kuporgó kislány kezébe adta. Komoly, már-már ijesztő hangon szólt akkor Manavához:

– Tudom, hogy ki vagy.

*

Asszonyruhában állt a keskeny bajszos, törekeny férfi a mesélő előtt, meghajolt, ahogy a szolgák szoktak, és szomorú arccal leült a földre terített kerek, horgolt szőnyeg közepére, amit neki hoztak ki a házból. Ahogy leült, rögtön leült körülötte mindenki, csak a távolabb lévők maradtak állva, hogy rálássanak. A mesélő közvetlenül a szőnyeg mellett állt. Söredényéből kortyolgatott, míg mesélt.

– Csonkua ma olyan lányról mesél, aki nem ment csókért a szomszédba.

A csitrik közül sokan vihogtak, a férfiak némelyike méltatlankodott.

- Honnan tudod, még meg se szólalt.
- Már reggel találkoztam vele – felelte zavartan a mesélő, de valójában nem kellett volna válaszolnia, a többiek lepisszegték a kötekedőt.

Élt egy szépségétől roskadozó leányzó, akiért versengtek a fiúk, de még a leányok is, annyira gyönyörű volt. De az apja, aki egyedül nevelte, nagyon vigyázott rá, mert már csak ő maradt neki, félt, hogy ha elviszik a háztól, neki egyedül kell maradnia, nem lesz, aki gondját viselje. De a lány, ahogy telt az idő, egyre szebb lett, mint az évszakok. Kutyákat kellett tartani, hogy ne tudják ezt a lányt csak úgy elkapni. Egy éjszaka azonban az összes kutyát megölték, kövekkel verték szét őket, még a kölyköket sem kímélték. Kiszemelte magának a lányt egy nagyon fiatal fiú, aki még tizenöt éves se volt, és akinek az apja félelmetes kotyvasztó volt, jól ismerte a növényeket, és titkos főzeteket készített belőlük, amikkel gyógyítani, de ártani is lehetett. Ez a fiú lopott az apjától medvetalpport. Felbérelt egy félbolondot, sok csillogó kacatot ígért neki, ha beleszórja a szépséges lány apjának a szemébe. A félbolond bele is szórta, amikor apa és lánya vízért mentek a patakhoz. Nem végezte ügyesen a dolgát, de az apa szeme így is megsérült, kihólyagosodott, bevörösödött. Napról napra egyre nehezebben látott. A suhanc fiú beédesgette magát a lányhoz, akinek egyre gyakrabban kellett magában mennie madártojást és gyümölcsöket gyűjteni, mert az apja már képtelen volt rá. A suhadék néha nyulat és fácánt fogott, odavitte a falba vájt ház elé, tüzet rakott, és vígan füttyörészve sütögette. Amikor a lány hazaérkezett, neki is, és apjának is felkínálta a húsokat, akik el is fogadták, annyira éhesek voltak. De az apának elég volt egyszer hallani a fiú mézesmázos beszédét, tudta, hogy ebből lányszöktetés lesz, amikor ő már teljesen tehetetlen lesz. És szörnyű dologra szánta el magát!

A mesélő leült, hogy pihenjen, hosszasan kortyolgatta a sörét. Jelzett, hogy elfogyott. Gyorsan hoztak neki másikat, és némán figyelték, ahogy iszik, és ő nem siettette magát.

- Ahogy mondtam, szörnyű dologra szánta el magát.
- Nehogy azzal gyere, hogy a saját lányát ejtette teherbe, hogy maga mellett tartsa – kiáltott be valaki a tömegből.

A mesélő elfehéredett.

- De így történt, ez a valóság!

Egyre nagyobb haragra gerjedtek az emberek, már almákkal kezdték dobálni a dühében reszkető öreget. Manava sietett a védelmére. Elébe állt, és az almák közül egy sem találta el. Mire odaértek hozzá, a magnál is kisebbekké lettek, és a földre zuhantak, a lábaik elé.

- Ez az ember most az igazságot mondta el.

Egy időre mindenki elcsendesedett, de aztán egy fiatal, hosszú fekete hajú lány a többiek helyett is megszólalt:

- Kit érdekel az igazság! Valami érdekesebbet akartunk hallani.

A mesélő szinte tajtékzott a dühből.

– Be tudom bizonyítani – kiáltott magából kikelve. – A fattyak, akiket a lány szült, itt vannak közöttünk!

Először Manávára, aztán Cinára mutatott.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

I kisregény I

TIBETI SZÉL

Bevezető

Tibet lámái közt él egy jóslat, miszerint amikor majd az ember átadja magát a sötétség erőinek, vagyis hagyja, hogy természetének gyöngéi – a gyűlölet, a telhetetlenség, az irigység és a lelkiismeretlenség – eluralkodjanak rajta, és emiatt a szárazföldön, a termékeny síkságokon és a nagy folyóvölgyekben, a sivatagi oázisokban és a hegyláncok eldugott völgyeiben, de még az égbolton is a pusztulás seregei vonulnak, akkor, de csakis a végső pillanatban, Shambala urai elküldik seregeiket, hogy legyőzzék a gonoszt, és elhozzák a földre a béke és bölcsesség új korszakát.

Egy

A tizenharmadik ciklus Vas Bivaly évében, a hatodik hold első napján a nyolcadik dalai láma a Potala-palota kilencszázkilencvenkilenc termének egyikében rábukant elődjének, az ötödik dalai lámának titkos önéletírására, mely ezzel a rejtélyes sorral kezdődik: „Vágyom abba a titokzatos világba, melyről nem tudom biztosan, hogy létezik, de biztosan tudom, hogy mindaddig megközelíthetetlen, míg én én vagyok.” A nyolcadik dalai láma, Dzsampal Gyaco fiatal ember volt még, megragadták nagy elődje sorai. Egész éjszaka le sem hunyta a szemét, a jakvajas mécses fényénél hajnalig olvasta a „Nagy Ötödik” látomásos feljegyzéseit. Amikor valamivel napkelte előtt végül mégis elszenderedett, álmában szárnyra kapott, felröpült az örökké felhőtlen tibeti égbe. Odalent vízilovakon nyargaló, tüzet okádó embereket látott, és egy lótuszvirág-palotát, melyet a nap, a hold és a csillagok fénye egyszerre fűrésztött. A fiatal lámát előbb csak a fények sosem látott pompája nyűgözte le, de aztán észrevett valamit, amin még álmában is meglepődött. A palota kapuit és tetőit aranyszínű sárkányok és hóoroszlánok seregei őrizték. Első pillantásra éppen olyanok, mint amilyenek Tibet-szerte láthatók a paloták, kolostorok és templomok tetőin és kapui fölött. Csakhogy ezek nem fából faragott, mozdulatlan állatok voltak, hanem vakaródzó, civakodó, valódi élőlények. Amikor Dzsampal Gyaco észrevette, hogy az egyik állat felemeli a hátsó lábát, és levizeli a palota tetején lengedező imazászlók tartóoszlopát, felkacagott.

– Szemérmetlen szörnyetegek!

Amikor látta, hogy a tetőkön csillogva előmlő sárga húgy nem is húgy, hanem folyékony, szintiszta arany, a fiatal láma egészen megrendült. Nem volt kapzsi ember, pénz, vagyon, kincs nem érdekelte, de megrendült attól a felelősségtől, amit ekkora gazdagság jelenthet. A látomás elhalványult, és egyszer csak egy tündöklő szivárvány alatt megpillantotta azt a világot, ahová attól kezdve, hogy majd felébred, örökké vágyakozni fog. Egy óriási mandala volt, havas hegyek övezte virágos mezőkön márványpagodák és oszlopsorok, virágoskertek, vízmedencék, patakok és szökőkutak, lugasok és függőkertek labirintusa, ahol sárga, fehér, vörös és fekete bőrű emberek sétálgattak, lubickoltak, heverésztek. Mielőtt maga is alászállhatott volna álmai birodalmába, az egyik aggodalmaskodó minisztere nem bírt magával, és felébresztette.

Dzsampal Gyaco csodálkozva pillantott a kezére meg a lábára. Álmában egy rózsaszín tollazatú, számára ismeretlen madár testében utazott, és hirtelen esetlennek és súlyosnak érezte a végtagjait. Elképedve meredt az ujjaira, mint a céltalan luxus megtestesüléseire, és megérzett még valamit, amit addig soha: megérezte a súlyát, érezte, hogy a testét vonzza a föld. Tizennyolc esztendő volt ekkor, évek óta nem játszott már, úgy élt, mint egy szerzetes, hajnalban kelt, későn tért nyugovóra, hallgatta tanítómesterei véget nem érő okításait, mégis úgy érezte, csak most lett felnőtté.

Kettő

Azon a napon, melynek hajnalán a dalai láma kócsag alakjában röpködött álmai országa fölött, Lhásza egét sárkányok serege népesítette be. Felhőtlen, ragyogó idő volt, tizenegyezer-hatszáz-húsz színes papírsárkány farka ropogott a szélben, és aznap, a Szaga Dawa nagy ünnepén – a második hete tartó áradástól eltekintve – három szokatlan esemény történt a városban. Az egyikről szinte mindenki azonnal tudomást szerzett. Valamivel napkelte után óriási keselyűcsapat tűnt fel az égen. Szédítő magasságban nyugatról keletnek tartottak. Lehetek ezren is. Egy darabig lebegtek, aztán lassan, hatalmas körökben, szárnyukat meg sem billentve ereszkedtek lejjebb és lejjebb a folyó fölött.

– Gyászos had volt. Félelmetes – mondta később Dönkar Dawa Norbu. – A keselyűk szerencsét hoznak. De ezer keselyűt még senki sem látott együtt. Mintha azon törték volna a fejüket, megtámadják-e a sárkányokat.

Amikor már a kékacél csőrüket, sóvár szemüket is ki lehetett venni, az egyik amdói rabló, aki szürke kancáját itatta a folyón, nem bírta tovább, és rájuk sütötte a fustélyát, melyet még az öregapja zsákmányolt a gorkha háborúk idején. A madarak meg sem rebbentek, de nem ereszkedtek alább, tettek egy utolsó kört, aztán egyenes vonalban, ahogy a fonál vége leperreg az orsóról, a folyó fölött tovaszálltak, mint egy égen kibomló fekete zsinór.

A másik esetnek is hamar híre ment. A Potala alatti falu, a Söl zegzugos utcáin déltájban feltűnt egy ordas. Fehér bundájú, megtermett állat volt, vörhenyes folttal a mellkasán. Az áradás és az ünnepre napok óta gyülekező zarándokok vonulása űzhette a falak közé. Fáradt volt, úszástól csapzott. Nem menekült, lógó nyelvvel, nyílegyenesen loholt a Maitréja, a jövő Buddhájának kis szentélye felé, és a szobor lábánál kimerülten leroskadott. Egy óra hosszat aludt, aztán bezabált az áldozati étkekből, és kiszökött egy nyíláson, kikerülve a csapatnyi pásztort és parasztot, akik a bejáratnál várták, hogy megkövezzék, amint előbújik a szent helyről. Valamivel később a Csakpo-ri, a Vas-hegy aljában látta néhány muzulmán mészáros, aztán nyoma veszett.

A harmadik esetről viszont Dönkar Dawa Norbun kívül senki sem tudott. A Lhásza fölött kimeresztett karmokkal, villogó agyarakkal röpdöső, düledt szemű sárkányok közt volt egy, ami semmiféle ismert élőlényre, démonra vagy szellemre nem hasonlított. Dönkar kisfia, engedve sugallatának, egy, a rendes sárkányoktól mindenben elütő, sosem létezett lényt készített.

– Delfin – mondta az anyjának. – Egy nagy hal. Akkora, mint egy kos. Az óceán nevű nagy vízben él, amibe ezerszer beférne Tibet minden tava. Szelíd és játékos hal. Szereti az embereket, mert minden delfin az előző életében ember volt. Egyetlen szeme van: a homloka közepén.

– És fészket rak a fák ágaira, beletojik, aztán kikölti a tojásokat? – nevetett az anyja.

– Nem rak fészket – mondta sértődötten a gyerek, aki nyolcéves múlt, és tudós lámának készült. – Élve szüli meg a gyerekeit. Mint te engem. Csak ő a vízben szül. Az óceán vizében. És szoptatja őket.

– Szép – mondta Dönkar, és jutalmul egy hajában főtt krumplit nyomott a fia mancsába. – Nagyon tetszik. Még ha akkora tó, amiről beszélsz, nem is létezik.

A nagy tavaszünnp ideje volt, az egész város lázban égett, napok óta özönlöttek a zarándokok. Keletről a félelmetes küllemű, vad és baljós khampák, a hősök, asszonyaik százfonatú hajában kéklő türkiz, diónyi sárga borostyán, ezüst és piros korall. Jöttek mongolok, amdóiak, gologok, a Csangtang nomádjai. Jöttek gyalogszerrel, hátukon sátrat, gyapjútakarót, bőrszákcskákban szárított, porrá őrölt jakhúst, borókacserjét, áldozati mécsesek lángját tápláló jakvaját, apró gyermekeket cipelve. Jöttek királyi lovakon, felmálházott birkákat és szamarakat, loncsos, piros szarvú jakokat terelve. A Potala falára már előző nap óriási, hímzett selyemthangkát feszítettek, akkorát, hogy nyolcvan szerzetes kellett a kigöngyöléséhez, és amikor eresztették lefelé a kőfalon, és Buddha tágra nyílt, malomkeréknyi, figyelő szeme előbukkant, még azok is felsóhajtottak, akik sokszor átélték már, hogy milyen megrendítő az istenség feltámadásának tanúja lenni.

Dönkar Dawa Norbu özvegyasszony volt, aki egymaga nevelte fel öt gyermekét. Valaha a faluja legszebb lányának tartották, válogatott is a férfiak között, az anyja néha nevetve szólt rá, de valójában szívből aggódott érte.

– Te mániás lány! Örültje a testi szerelemnek! Mi lesz így veled?

Fölösleges volt aggódnia. Amikor eljött az ideje, Dönkar lehiggadt, a házasságba már úgy vágott bele, hogy azt hitte, már semmi meglepetés sem érheti. Érte. A saját bőrén kellett meg tapasztalnia, amit amúgy is tudott, amit minden tibeti ember tud és mélyen átérez, amivel nap nap után nyugszik és ébred, ami hitének lényege, hogy a világon egyetlen dolog állandó: a változás. „Élj úgy, mintha minden napkeltéd az utolsó volna.” Ezt mondogatta az apja, az anyja, ezt mondogatták a nagyszüleinek a nagyszülei. A férje szerzetesnek készült, amíg meg nem pillantotta őt, amint két hasas vizeskorsóval a kezében kísérté apját, aki számárháton vitte a kolostorba jakbőr tömlőkben a vaját. A fiatal szerzetes három hónapig hadakozott a sorsa ellen, hetente találkozgattak a Drepung alatti fűzfaligetben, aztán előljárói és tanítómesterei elé állt, kérte elbocsátását a közösségből, mert bűnözött, méltatlan lett a kiváltságra, hogy Tibet szent háromságának, Buddha, a Tan és a szent szerzetesi közösség tagja legyen. Tibeti ember nem követheti el azt a gyalázatot, hogy gyáván a szemébe vágja szeretett mesterének a póre igazságot, így hát ő sem a valóságot mondta, hogy elveszítette a szüzességét, hanem azt hazudta, hogy gyilkolt. Kereskedőnek állt. Északon, a Csangtang ötezer méter magasban elterülő sztyeppéin hajtotta az állatokat, míg egy őszen a szokottnál két héttel hamarabb érkeztek meg a téli, szürke hófellegek és a késpengeként hasogató szelek. A férfi és három jakpásztora hazafelé tartottak az úton, amit már kétszer sikeresen tettek meg, százhusz jakot és kétezer birkát tereltek be egy alkonyattal abba a völgykatlanba, ahol sátrat vertek, s ami a sírhelyük lett. Másfél méter hó szakadt le egyetlen éjszaka. Reggelre a kétezer birka nyom nélkül elveszett a feneketlen hóban, a legnagyobb termetű jakok még emelgették a szarvukat, de a havazás másnap és a következő éjjel sem állt el.

Két újabb férfjjel járt ugyanígy Dönkar, negyedik kéroje nem akadt. Szép volt továbbra is, mosolygós, vidám természetű, de a tibetiek babonásak: megijedtek tőle a férfiak. Fúrge volt, jó eszű és vállalkozó kedvű: folytatta a kalmárkodást, amibe férfijai rendre belehaltak, s nem mondott le a testi örömről sem.

Azon az ünnepen, amikor legkisebb fia delfint készített sárkány helyett, Dönkar izgatottan várta, mi mindent hoz a nap. Előző este, amikor szokásához híven az imafüzéréből jósolt, homályos figyelmeztetést olvasott ki a lánc piros-fekete és csontsínű szeméből. Megismételte a jóslatot, aztán még a kockát is elővette, de hiába, a figyelmeztetést csak annyival sikerült pontosítania, hogy vízzel kapcsolatos a dolog, amire ügyelnie kell. Először megijedt egy kicsit, hogy talán újabb férj feltűnését jelzi a jóslat, mivelhogy épp-vizeskorsókat cipelt a kolostorba, amikor

az első férjével megpillantották egymást, aztán mégis úgy döntött, hogy inkább a folyóról lehet szó. Két hete árad, és nem látszik, hogy apadni kezdene. Igen, sokkal valószínűbb, hogy a megduzzadt, rohanó folyón érkezik valami. Valami vagy valaki, amiről, akiről nem tudja, jó-e vagy rossz. Miután felöltötte legszebb brokátszubáját, s elrendezte gyermekét, a folyó felé indult.

Három

Aznap, amikor Tibet földjére lépett, Alexander bég reggel óta rosszul érezte magát. Sosem gondolta, hogy beteljesedik az álma, ezért kicsit lehangolt volt, mert attól tartott, azzal, hogy megkap valamit, egy kicsit el is veszíti azt. Ráadásul az a nyomorult hasmenés. Szinte azt kívánta, inkább a váltóláz tört volna ki rajta újra, mint ez a kegyetlen és megmagyarázhatatlan, emberhez méltatlan nyavalya, ami úgy elgyöngíti, mintha gyermek vagy elkényeztetett városi volna.

Másfél hónapja indult el Dardzsilingből, a Himalája déli, nepáli oldaláról, ahol nem kis fáradságába került, hogy elhitesse magáról, hogy meghalt. Terve megvalósításában segítségére volt egy barátja, egy angol orvosdoktor, aki kiállította a hamis halotti anyakönyvet, melyben a halál okaként a maláriát nevezte meg.

Alexander bég és Sir William Moorcroft évtizedekkel korábban Európában, Katalóniában ismerkedett össze, Girona város zsidó negyedében, a Call egy kis könyvesboltjában. Az angol utazó, aki orvosdoktor, földrajztudós és a brit korona ügynöke, azaz kém is volt egy személyben, szép summát fizetett a Németek utcája és az Erőd utca között húzódó sikátor mélyén megbújó boltocskában egy könyvért, melyet aztán nem tudott elolvasni, ugyanis sem katalánul, sem arabul, sem héberül nem értett. De nem is annyira a szöveg, mint inkább a könyvből található vázlatos térképek izgatták a fantáziáját. Azt gyanította, hogy a Himalája angol kartográfusok számára még ismeretlen szorosait, eldugott hágóit ábrázolják. Miután a város angol és olasz kolóniáiban és az arab kereskedők közt sem lelt fordítóra, visszatért a hajdani zsidó negyed eldugott kis boltjába, ahol könyveken, poros pergameneken kívül színes madárkakat, rikácsoló gibraltári majmokat, piros és fekete legyezőket, arab töröket, kínai selyemkendőket, török édességeket és kandírozott narancshéjjal kevert hasist is árultak. A boltos, egy ősz szakállú, matuzsálemi korú zsidó megnyerően mosolygott, de tehetetlenül tárta szét a karját.

– Nem segíthetek – mondta sajnálkozva. – Ezt a könyvet egy malabári férfi bízta rám évekkal ezelőtt. Lelkemre kötötte, hogy el ne herdáljam, bár annyit úgysem kérhetek érte, amennyit ér, mert egy élet munkája van benne.

– Hol az a férfi? – kérdezte Moorcroft.

Az öreg zsidó piros magocskákat szórt egy szürke kabátos gébics tálkája, visszazárta a kalitka ajtaját, és csak ennyit mondott:

– Talán ő volt az utolsó Európában, aki értett malabáriul.

– De hol van most? – tette fel ismét a kérdést Moorcroft.

– A temetőben – mondta a boltos. – Kétféleképpen a föld alatt.

Valami nyiszorgásféle jött ki a torkán, és az angol nem tudta eldönteni, hogy köhögni szeretne vagy nevet.

– Próbálkozzon a cigányokkal.

Moorcroft először nem is az ajánlaton lepődött meg, hanem azon, hogy rajta és a rozoga boltoson kívül még valaki tartózkodik a homályos és zsúfolt helyiségben.

– Cigányokkal? – kérdezett vissza értetlenül, szemét a sötét sarok felé mereszítgetve, ahonnan a tanács érkezett. – Hisz azoknak még rendes nevük sincs.

– Ráfael, Szidón hercege – mondta a férfi, aki a könyvekkel, afrikai maszkokkal és szobrocskákkal roskadásig rakott polcok közt gubbasztott egy karosszékekben. Fején csuklyát viselt, s az ölében tartott láboskából valami gyanús küllemű eledelt kanalazott. – Márk, Alexandria grófja. Tintoretto, Etiópia száműzött négusa. Kell jobb név ezeknél?

Moorcroft tanácstalanul nézett a százéves zsidóra, akit viszonylag régóta ismert, de az nem sietett a segítségére, tett-vett a kalickák ikonosztáza előtt, egyik-másik madárnak cuppogott és csiripelt is, miközben a kővályúcskáikba vizet töltött. Láthatóan meg sem fordult a fejében, hogy a vendégeit bemutassa egymásnak.

– Mit kezdenék velük – mondta végül Moorcroft –, hisz azok még olvasni sem tudnak.

– Ne legyen már annyira angol – nevetett a fotelben ülő árny. – Magának van szüksége rájuk, és nem fordítva. Írni és olvasni valóban nem akarózik megtanulniuk. Találnia kell valakit, aki felolvassa nekik a könyvét.

Moorcroft gazdag, ám takarékos ember volt: előző este azt latolgatta, vajon mennyit veszít, ha visszavásároltatja a könyvet a zsidóval. Most azonban, hogy ismét mérlegre tette az esetleges nyereséget is – micsoda szenzáció lenne, ha beigazolódna a sejtelme –, hirtelen úgy döntött, megtartja, elcsomagoltatja a poggyászába a könyvet.

– Lehet, hogy igaza van – mondta. – Gibraltárban majd időt szakítok rá, elutazom, vagy az egyik emberemmel elküldetem Andalúziába, a cigányok földjére.

Mégsem így történt, mert a férfi, aki ebédje vége felé járhatott, beanalizálta a maradékot, kikaparta a láboska alját is, aztán felállt, és előbújt szekrények közti fészkeből. Megállt Moorcroft előtt.

– Megengedi? – kérdezte, és kivette a könyvet a férfi kezéből. Kinyitotta, itt-ott belelapozott, aztán visszaadta.

– Ehhez nem kellene cigányok – mondta. – Szászánida pahlavi nyelven írták a rózsanemesítés titkos fortélyairól. Tamil és szanszkrit versek is vannak benne.

– Moorcroft – hajolt meg az angol szertartásosan, és az az érzése támadt, hogy az idegen mosolyog, pedig nem mosolygott, szótlanul meredt rá. Moorcroft zavarba jött, megmagyarázhatatlan megfelelési kényszer vett rajta erőt, amiről az apja jutott eszébe, akit, és ezt addig még magában sem mondta ki, soha nem szeretett. – William Moorcroft. Orvos és állatorvos, lókérdőív-igazgató, a himlő elleni védőoltás elkötelezett híve. Ha aranyér kínozná, szóljon, és tíz perc alatt megszabadítom tőle egy konyhaasztalon.

A doktor úgy érezte, hogy a csuklya mélyéről figyelő kék vagy talán inkább sűrű szem nem az arcvonásait kémleli, hanem a gondolatait. Aztán az idegen végre valóban elmosolyodott, és jobb kezével hátrahúzta a homlokából a barna kapucnit.

– Alexander bég – mondta. – Az Atlasz és az Eufrátesz közt így ismernek, holott sem pasák ivadéka, sem hivatalnok, sem katona nem vagyok.

– Ó – csúszott ki az angol száján –, legendákat mesélnek magáról. Azt mondják, makacs, mint az öszvér és teherbíró, akár egy bivaly. Elárulja nekem, hogy igazából hová való?

– A földbe. Farkasok fogára. Keselyűk gyomrába. Mint minden ember.

– Tréfál? Elárulja, hol született? Hol a hazája?

– A hazám? – mondta Alexander bég. – Melyik hazám? A nyelv? Amin anyám és apám szól hozzám? A szülőföldem? A földgolyó?

– Nem faggatom, ha titokban akarja tartani.

– Miért akarnám? Elárulhatom. Miért is ne? Talán majd egyszer.

(Folytatás a következő számban)

**TURCZI
ISTVÁN****FILOZÓFUSBEJÁRÓ**

Írok, áthúzom. Felállok, lefekszem.
Jövök, megyek, csak teám gőzölög.
Semmi izgalom, zaklatott kíváncsiság.
Az idő sóval hinti be a reggeleimet.
Kortyonként elhatárolódom.

Egyre nehezebb lesz mondani valamit.

Ezt is áthúznám, de aztán mégsem.
Jól jöhet még odaát. Jól jöhet még odaát?
Fűvel benőtt sírok közt járkálok,
a nyomok szép lassan semmivé enyésznek,
és az sem segít, hogy az imént szoktam le
a vágyakozásról. Mindenki magában vezekel.
Nézem a jegyzeteimet, van belőlük bőven:
Platón épp egy költői versenyre készül;
Augustinus egy Rómába induló hajóra száll;
Montaigne hosszasan beszél a betegségeiről,
kopasz fejről és dús bajuszáról. A „tisza ész”
névében ehhez fűznék valamit, de Machiavelli
szerint „ez nem a legalkalmasabb időpont arra,
hogy ellenséget szerezzek magamnak”.
Kierkegaard szakít Reginével, és meg sem áll
Berlinig, ahol szobát vesz ki a Gendarmenmarkt
közelében, de ki sem mozdul onnan. Ellenben
Nietzsche a kreatív lelkesedés korát éli
hosszú sétái során a festői silvaplanai tónál.
Az első világháború akkor ér véget, amikor
Wittgenstein befejezi az Értekezést, amelynek
legutolsó mondata: „Amiről nem lehet beszélni,
arról hallgatni kell.”

Jövök, megyek, kihűlt a maradék teám.
Susogást hallok, minden hang egy homokszem,
és egykedvűn pereg. Egykori kezemmel
végigsimítom régi arcomat.
Csak a mosoly nem ismerős.
A vers, amit mindig meg akartam írni,
csendesesen kimúlt.

**TOMAJI
ATTILA**

NAPI JELENTÉS

Éldegélek falun. Napi tapasztalatom az irigység, gyűlölködés s főleg a híg hazugság, amit mesének hív a nép. Eresz alatt néhány pulzáló pletyka-fészek, ütemesen költi ki éhes fiókáit, lelkes haláldémonait egy ismeretlen énekesmadár. Ülnek mind a vállamon, falánkak, hamarosan elérik a nehéz szív burkát. Fecskék már alig. Ha megéhezem, lövök egy száműzött sirályt, csőrén át iszom ki a vérét, vagy kóbor kutyát, kivágom meleg máját, aztán mosom kezem a folyóban, arcom úszó olaj- s benzinfoltok alatt remeg. Hosszan nézem, vággyakozva nyúlhatnék feléje, ha nem unnám annyira a régi történeteket.

Sok dolgom lenne, de leköt, amit látok. Ülök az ablakban, kapaszkodva függönybe, élethosszúságú évszakokba. Ez itt az én várótermem. Mehetnék akár a szomszéd kerítését festeni, tetőt javítani, kora hajnalonta nyírni a rohadt gyepet, hogy riadna végre fel az utca, mikor mindenki félálomban a másik oldalára fordul, mert zavarja az évszázados, elmesszítő harangszó, maradok mégis otthon, kapaszkodom versbe, zenébe, borba, kis faszomba, mikor mibe. Jó itt minden, csöndes és meghitt, ide születni szeretnék le újra, ki se mozdulni többé soha. Minek városokkal, nyelvekkel, ismeretlen szokásokkal, sose járt kikötőkkel találkozni, unom a leghosszabb utat, a lehetséges világokat, eleget láttam, soha többé tengereket se, ahol mindig mozog a szél, beszél a hullám s vágat felém a fény a víz tetején. Soha már.

Élek faltól falig, nem várom a híradót,
a napi sajtót, az időjárás-előrejelzéseket,
egyre kevésbé a vészjósló évfordulókat,
az év ünnepeit, családom s kutyám név-
és születésnapjait, nem veszek könyveket
se, az újraolvasás okoz pasztell örömet,
tűröm egy szellemtelen kor szellentéseit,
s félrehajtott fejjel nézem a mindent eluraló
izmok játékát, a kockahasra szűkült világot,
a fenyegető testkultúrát s a mindentudás
egyetemén végzett írástudók kiadását.

Karnyújtásnyira lakom a temetőtől, jó
hely, nagyszerű kilátás nyílik a Dunára,
engem is szép kilátások tartanak fogva,
verssorokat ihlettet velem a sírkövek idilli
sora. Mi tagadás, meglehetősen ihletett
vagyok. S mikor majd elnémulok kínomban,
surrogó köveket dobok a tükrökbe összetörni
mind, ha látták az arcom, s talán megengedi
egy kóbor isten, hogy mégis elmondjam,
mi tett tönkre ezen a tájon. Addig is habzik
a semmi, még jó, hogy itt vagy, boldog temető,
édes örületben

messzeringó felnőttkorom világa –

BÁNKI ÉVA

KACSAK

Volt már kutyám, cicám, tengerimalacom, sőt pintyem is.

A tengerimalacom kiszökött a ketrecéből, a kutyám halálos bélfertőzést kapott, a macskám meg – azt hiszem – elfelejtett engem. Egy fényes délután rám nyávogott az ajtóból, kiszaladt a kertbe, aztán az utcára, és többé soha nem láttam. Valaki befogadta? Ki tudja. A pinttyel jártam a legrosszabbul. Megvettem a kalitkáját, elmagyaráztattam a kereskedővel, hogy hogyan kell gondozni, megtudtam, mennyi vizet, magot, fényt szeret, hogy egy pinty mire érzékeny, de mire kényelmesen hazasétáltam, a pinty holtan hevert a kalitka alján.

Kertkapcsolatos lakásban élek a Feneketlen-tó mellett, akár rókát, görényt vagy borzot is tarthatnék a kertünkben. A szomszédaim örökké dolgoznak, meghalnak, külföldre költöznek, a kertünk nem érdekli őket. Még ha igazi kert lenne! Romos kis udvar: pár galagonyabokor, egy kis téglarakás, más semmi. Nem emlékszem, milyen volt ez a kis előkert, míg a férjemmel és a gyerekemmel éltem itt.

Hajnalban járok sétálni, hogy érezzem a tavat felébredni, és lássam, mi mindent szórakoztat az utcán az emberek. Nincs szükségem a mobiltelefonokra, a bördzsekikre, az egyetemi jegyzetekre, én csak átnézegetem őket. Ejnye, ejnye, máskor az eszeteket veszítsétek el! De néha találok az utcán vagy a tóparton érdekesebb tárgyakat is: egy szép manikűrkészletet, egy kasmírsálát, egy doboz drága bonbont.

És nemrég egy piros dobozban három kiskacsát.

A pinty óta nem gondolom, hogy nagyon szeretnének az állatok.

Kiszabadítottam a kacsákat, aztán mentem a dolgomra, mert mindig reggelente szoktam bevásárolni. Ilyenkor a zsemlek frissek, és nem lökdösik az öregeket. Az eladó kislány szólt, hogy három kiskacsa totyog utánam. Nahát, hogy milyen kis édesek! Elképedtem, kicsit elszégyelltem magam. A kacsákat beraktam a zsemlek mellé a kosaramba, és siettem haza.

Kacsák! Atyaég!

Az életem eddig egyszerű volt. Hajnali sétálgatás és bevásárlás, utána kis rendezkedés, bóbiskolás és zenehallgatás. Nálam mindig rend van. A konyhában jól látható helyen az urnasír tulajdonjogát igazoló irat – ha a szomszédok egyszer rám törik az ajtót, tudni fogják, hova kell temetni. Nem hagyok elől semmit. A fényképeim, az irataim, a könyveim egy lezárt kofferben. És mért ne zárnám le? Az olvasás idegesít, az állataimra jobban emlékszem, mint a rokonaimra. Halálom után jönnek majd a lomtalanítók, és a koffert egyetlen mozdulattal felemelik. Nem gyűjtögetek kacatokat, csak a legszükségesebb dolgokkal veszem körül magam. Gyógyszert sem szedek, mert mióta a háziorvosom meghalt, leszoktam róla, és azóta nem vagyok beteg. Egy kiló cukor, egy kiló liszt, egy kiló dara, semmi felesleges. Egyszóval semmi nem volt a konyhámban, amivel jóllakhattam volna a kacsákat.

A csipogásuk rettentően nyugtalanított. Felöltöztem, bezártam a lakást, és szépen kísértél a kapuhoz. A fölöttem lakó ügyvéd mindig kilenckor rohan a munkába.

Mit esznek a kiskacsák, kérdeztem tőle.

Az ügyvéd nem tudta.

Elbotorkáltam hát egy hozzánk közeli építési területre, és jól megszedtem a kosaramat csalánnal. Nem vagyok beteg, de azért a hajladozás kimerít. És hozzá a többi! Apróra vágni a csalánt, rendesen kiporciózni, ivóvizet kikészíteni, majd kikergetni szegény kacsákat a kis kertbe, no most már hagyjatok békén, jók legyetek! Dél körül elszunnyadtam, és azt álmodtam, hogy egy hatalmas kacsanya figyeli a kerítésen keresztül a fiacskáit, a végén a szárnya alá rejti őket, és csendben magasba emelkedik.

De mikor felébredtem, a kiskacsák vígan szaladgáltak a kertben.

Délután lesétáltam velük a Feneketlen-tóhoz. Kutyát vízbe eresztetni tilos, de persze semmilyen szabály nem vonatkozik magántulajdonú kacsákra. Ám szegény állatkáim csak tipegtek-topogtak a parton, mintha nem akarnának nélkülem vízre szállni. Nagyokat nyögve leguggoltam, és becsúsztottam őket a tó vizébe. Ahogy felegyenesedtem, ott találtam magam egy rakás óvodás között.

Hol vette a néni ezeket a gyönyörű kacsákat? Juj! Szabad-e megsimogatni őket?

Az óvó nénjük szerencsére gyorsan elrángatta tőlem a gyerekeket.

Loboncos, ősz haj, strandpapucs, nejlontthonka. Tipikus bolond, öreg néni. Az arcom beesett, mert otthon elfelejtettem a fogamat visszatenni. Az egyik gyerek visszaszaladt hozzám. Mért csak három kacsája van a néninek?

Hááát, feleltem. A három nem akármilyen szám. Nem kettő meg egy. Annál sokkal több. A három a mindenség, ugye.

A Bartók Béla út elején még nem tettem vissza a kosaramba a kacsákat. A járókelők előkapták a mobiltelefonjaikat, és fotózták, ahogy a kacsák szép sorban lépkednek utánam. Nem liba-, hanem kacsasorban. Egy rasztahajú fickó megkérdezte, hogy mennyiért vettem ezeket a robotkacsákat. Nem nézek tévét, feleltem. Egy kövér anyuka pedig meg akarta venni tőlem a legelső kacsát, mert szerintem az a legügyesebb és legfürgébb. Lehet, hogy az a legügyesebb, mondtam, de én mind a hármat szeretem.

Szépen, boldogítóan ragyogott a nap – mi négyen lassan csordogáltunk hazafelé.

Az életemnek meg kellett változnia. A kacsák mellett már nem volt erőm magányosan sétálni hajnalonként. Bejelentkeztem egy fodrászhoz, és eljátszottam a gondolattal, hogy be is festetem a hajamat. Vettem egy rendes nyári ruhát, aztán még egyet, majd még egyet, mert a kacsák mellett úgyszólván időm naponta ruhát mosni. És vigyáztam rá, hogy piszkos kézzel vagy kócos hajjal ne lépjek az utcára. Nem maradt már erőm naponta csalánt szedni, de egy ismerős állatkereskedő kisegített: nagy zacskókban „kacsaeledelt” pakolt össze.

Még az álmaimban is ki-be sétáltak a kacsáim.

Egy helyi újságíró lefényképezett, ahogy felemelt fejjel, frizurásan sétálgatok a kacsáimmal az utcán. Az állatok szeretete tart életben, írta rólam a kerületi újság. Ugyan én soha senki-nek nem nyilatkoztam effélét, de ez után a lakók előre köszöntek a házban, a fölöttem lakó ügyvéd megsúgta, hogy minden peres ügyben a legnagyobb örömmel áll a szolgálatomra. De nem voltak peres ügyeim ki tudja mióta. És arra sem emlékszem, hogy régen voltak-e egyáltalán.

Délutánonként a gyerekek a házunk kerítése előtt szölongatták a kacsákat. Néha kiléptem az ajtón, és tiszta kézzel, szépen kiöltözve megsimogattam az állataimat. Életemben először irigyeltek – ebben egészen biztos vagyok, noha a gyerekkoromra alig emlékszem.

Egyszer megállt egy jól öltözött, kalapos nő a kerítésnél.

Tinikém!, kiáltotta. Hát nem emlékszel Hajdúszoboszlóra? Hogy mennyit sétáltunk veled és Tiborral!

A Tibor név hallatán összerándultam.

Elmagyaráztam a kalaposnak, hogy a házasságom olyan volt, mint egy rossz regény – épp időben hagytam abba. Nem várható el tőlem, hogy emlékezzem minden apróságra. Tibor!? Huszon- vagy huszonsokvalahány éve elhagyott, fogalmam sincs, hogy él-e vagy meghalt valahol. Huszonsok? Lehet az már harminc vagy negyven is. Tibor csak annyit jelent nekem, mint Géza vagy Feri.

A kalapos elképedt.

Ugye volt neked egy aranyos kisfiad? Erre már nem volt erőm válaszolni. Lehet, hogy a fiam is a memóriájával, az emlékeivel küzd. Lehet, hogy ezért nincs ereje engem megtalálni.

A kalapos végre eloldalgott. Én meg megfogadtam, hogy a következő lomtalanításkor megszabadulok az emlékekkel teli bőröndömtől. Attól a rohadtt koffertől. Persze talán nem kéne lomtalanításig várnom, telefonálhatnék is valamilyen cégnek. De nincs telefonom. És nincs semmi telefonálnivalóm.

Miért is lenne? Csak a kacsák miatt létezem.

Többször álmodom arról, hogy a Feneketlen-tó tényleg feneketlen. És nemcsak feneketlen, hanem sötét, nyugodt, végtelen. És mint a dalban, egészen fekete. Éjszaka ledobom magamról a ruháimat, és csendben beúszom a kacsáimmal. Elnyel mindannyiunkat a sötétség.

G.

ISTVÁN LÁSZLÓ

MIKRONÉZ IMA

Férgek verítéke, tenger, mutasd
szilárdságod. Mutasd, hogy nem
úgy folyasz, ahogy a tojássárgája vagy a
tojásfehérje a tenyeremen. Mutasd,
hogy ringásod, hullámlásod megnyugszik
egyszer. Csavarpálma termését
szórják beléd az istenek. Csavarpálma
terméséből föld lesz, mézszagú. Csavar-
pálma terméséből szárazföld lesz.
Férgek verítéke, tenger, határaid
lesznek, megveti benned lábát
a szilárdság, csavarpálma termésétől
megreng a föld, de aztán szilárdan
áll, ahogy a kosárból kiszórják az
istenek a vízre. Tenger, férgek verítéke,
tenyeremen tojássárgáját, tojás-
fehérjét hordom. Apám mézét,
anyám lepényét. Pedig én is
az istenek lábában nőző daganatból
lettem. Anyám és apám méze
és lepénye csak káprázatként lebeghet
felettem. Akit anyából földre
tettek, nem ismeri már a féreg
verítékét. A csavarpálma feszíti,
megtartja gerincét. Az istenek
lábából a daganat magára ismer,
de csak téged látna, tenger. Férgek
verítéke, ments meg engem, tenger.
Ha tükrödbe nézek, ne mást lássak.
Ha tükrödbe nézek, hadd reméljek,
akármennyire látom, hogy ismeretlen.

ZSILIP

Amikor papucsomért tapogatózva
hajnalban a fürdőszobába indulok,
negyvennyolc fölött megesik az ilyen,
hiába van hajnal, ez egy másik
napszak, ígéretei besüppednek, mint
az arc és különösen a szem körül
húzódó vizesárok ösztönző fényei. Amit
megígérek, sokszor elfelejtem. Úgy
hajtom vagy nem hajtom fel a vécé
műanyag deszkáját, mintha időmnek,
a napi folyamnak zsilip
kellene, rögzített kamra, később
majd keszonzsilip, ferde síkú
csatorna, egyik helyről a másikra
elérnem szabályozás nélkül alig
lehet. De itt a visszaút az ágyig,
a paplanról lecsúszott a paplan-
huzat. Hason fekve könnyen
nyakszélig húzom, úgy alszom
vissza, elodázva a kezdést,
hogyan nem kell észrevennem,
milyen észrevétlenül és mennyire
végtelenség vagy időlegesen
hűl ki a kezem.

FECSKE CSABA

PÜNKÖSDI RÓZSA

mint alvadt vérdarabok heverték a földön szanaszét
a ballagásra kapott pünkösdi róza szirmai
a kopott albérleti szobában elvérzett a virág
és a nyár
a haza durván elszakított Zsuzsitól
sűrűn sorjázó levelek a szerelmes kiskatonától
hosszú tél
megrekedt napok
üres hónapok
egyre szürkébb mondatok

fáradtabb öröm
és jött az ősz civilben
s én a szabadságtól részegen meggondolatlanul
becsöngettem a múltamba
épp tévét nézett a férjével
hirtelen szerettem volna nem ott lenni
ahol
de ott voltam
holdról érkezett hívatlan vendég
míg be nem csukódott mögöttem az ajtó
hogya a kopott lépcsőházban otthagyjam
fölöslegessé vált húsz évemet

ANNUSKA NÉNI

Annuska néni
néz rám értetlenkedve a szomszéd
mintha azt kérdeztem volna
hol van a tavalyi hó
hát ő már a temetőben mondja
és mutatja is
merre lakik a halál
majd folytatja munkáját
mert a dudva habozás nélkül nő tovább
Annuska néninek már nem kell rettegnie a betörőtől
hogya eltöri ujját a rászorult karikagyűrűért
nem kell négykézláb mászni elgurult gyógyszer után
nem kell tűző napon aszalódni a piacon
hogya túladjon szegényes portékáján
Annuska néni háza üres
csak az idő és a sötétség lakja
s a pók szövi hálóját rendületlenül
szánalmas parókáját a semminek
nincs daktiloszkópus
aki értékelhető ujjlenyomattal igazolhatná
hogya Annuska néni itt követte volna el életét

IDEGEN SZÉPSÉG

a tél nagy meszesgödre
hibátlan
idegen szépség
a szél torkán akadt cinkék siránkoznak
lomha lépteivel az este közelít
benzinszagú sötét csuhában
amit kiégettek a csillagok
az ablakon a kertészkedő kedvű fagy ujjnyoma
jégvirág
szép mint anyám horgolása a komódon
inged alá kúszik a hideg
kezed ráforr a kertkapu kilincsére
mikor meghallod messziről
a tűz bizonytalan ígéretét
erdőben a fejszecsattogást

CSENDER **LEVENTE**

A KIS DOBOZ

Dudált a kapum előtt egy sárga DHL-futárató. Nem emlékeztem, hogy rendeltem volna bármit is. Overallos gyerek ugrott ki a vezetőfülkéből, bekiabálta, hogy kit keres. Fizetnem nem kellett, aláírtam elektronikusan, amit alá kellett, átadott egy kis dobozt, és már ott se volt. Az átlagosnál jobban furdalt a kíváncsiság. A dobozka Bredából érkezett. Már régóta vártam erre a küldeményre, mégse hittem el, hogy tényleg az lenne, hogy tényleg el merte küldeni.

Mióta lezárták a határokat, nem utazhatunk, s ez a dobozka mintha a szabadságot hozta volna el. Bács Kata volt a feladója, az a lány, akivel Brüsszelben nemrég egy asztal két oldalán ültünk, söröztünk, s aztán a lány még egy utolsó géppel el tudott jönni Budapestre. Egyszer, egyetlenegyszer találkoztunk Pesten. A Margit híd budai oldalán ültünk be abba a bisztróba, amely körül nemrégiben még megfordult a tizenhetes villamos. Szépen ki volt sminkelve, parfümillet lengte be, könnyed, vonzó, nem tolakodó illat, ami befészkelte magát az orromba, és azóta bárhol megérezem, eszembe jut az a kaland. Csinos volt a lány, látszott, hogy készült az estére. Stroopwafelt, eredeti holland karamellás ostyát és egy doboz holland sajtot hozott ajándékba. Zavarba jöttem a figyelmességtől, én nem készültem ajándékkal. Magyarázkodni kezdtem, de leintett, hogy nem számít, ő ilyen, ő szeret adni. Nem voltam lelkiileg jól, alig túl a szétesett házasságomon. Nem tudtam pontosan, hogy mire is kellene készülni. Brüsszelt leszámítva nem találkoztunk

egyetemista korunk óta. Ő már vacsorázott, egy pizzát elfeleztünk. Kata bort ivott, én meg mentateát. Kissé igazságtalannak tartotta, hogy egyedül iszik. Sajnos vezetek, mondtam, de felajánlottam, hogy ha elmegyünk hozzám, akkor ihatunk mindketten. Van otthon jó birspálinkám, mondtam. Az ötlet tetszett neki. Zárás előtt távoztunk a bisztróból, és elindultunk ki a városból. Kata a legkisebb gyermekét is elhozta magával, az anyukájánál hagyta éjszakára, hajnalig szólt a kimenője. A feleségem épp lelépett a volt főnökével, üres volt a kégli. Gyertyafényes pálinkakóstolás lett, a háttérben halk Norah Jones ment, elcsipegettük az ajándék holland sajtot, némi friss kenyérrel, volt a hűtőben fekete olívbogyó is. Meg a birspálinkát, persze. Egyetemistaként gyakran táncoltunk együtt az asztalon, de soha nem volt köztünk semmi, csak mindig jól éreztük magunkat egymással. Szerettünk a buli végéig maradni. Mindketten jártunk épp valakivel, ami akkor komolynak tűnt. Kata akkori barátja összekeveredett valahol egy lánnyal, aki reggel uzsonnát csomagolt neki, ő meg ettől annyira meghatódott, hogy elvette feleségül. Ilyen egyszerű az élet. Kata meg kikerült a látószögemből. Megnősültem, Kata férjhez ment, külföldre távozott, aztán a fészbukon ismerősök lettünk, s amikor Brüsszelben volt könyvbemutatóm, Kata átvonatozott a barátnőjével Hollandiából. Jólesett látni egymást sok év után. Sárga pulóvert viselt, és mint egy megriadt madárka, olyan volt. Mint akin a lánc talpas élet nemcsak átrobogott, hanem vissza is tolatott. Aki nem panaszkodik, igyekszik beilleszkedni a fogadó országba, sokat dolgozik, gyereket hordoz óvodába, iskolába, edzésre, orvoshoz. Megtanulja az ország nyelvét. A férje közgazdász egy amerikai multinál, ahol jól fizetnek, és kihajtják a belét. Este későn esik haza, már nincs türelme feleséghez, gyerekekhez. Különösen a feleségéhez, a gyerekek meg már alszanak. Goromba, bántja is. Persze csak szavakkal. Kata lenyeli. Három gyerekkel elég szűk a menekülő útvonal. Talán haza. Talán nem most. Talán egyszer. Csak kicsit legyenek nagyobbak a gyerekek. Tanuljanak meg hollandul. Ez mind az arcára volt írva, meg se kellett szólaljon. Könnyen sírt és könnyen nevetett. A könyvbemutató után együtt néztünk várost, együtt ebédeltünk egy nagyobb társasággal a közeli szír étteremben. Beültünk egy pubba belga söröket kóstolni. Próbáltam rábeszélni, hogy maradjon éjszakára, hogy aludjon ott, és látszott, hogy hajlana is rá, szeretné, de megígérte a gyerekeinek, hogy hazamegy, hát hazament. Mielőtt a vonatállomásra indultak, jól megöleltem. Annyira, hogy Kata barátnője megkérdezte, mi volt ez. Én se tudtam, hogy egy ilyen ölelés hová vezet. Kata aztán gyakran írt, amikor az uszodában a gyerekekre várt, s néha fel is hívott, amikor a grachtok partján futott. Esténként fotókat küldött magáról. Különböző testrészéről, különböző pózokban. Először csak kis részleteket. Egy váll, amiről lecsúszott a ruha, egy lábfej vörösré lakkozott körmökkel, aztán egyre merészebbeket. Tetszett neki ez a játék, ez az ártatlannak tűnő virtuális kaland. Most meg ott állt egészben előttem az, akivel az utóbbi húsz évben egyszer találkoztam, de mégis majdnem minden látható részletét ismertem. Egy piros bugyiban állt kissé félénken, kissé provokatívan. A birspálinka megtette hatását. Feloldódott. Azt kiabálta hangosan, hogy Jézusom, ne hagyd abba. Aztán mégis abba kellett hagynunk. Hajnalodott. Megígérte a kislányának, hogy ébredésre ott lesz. Levittem a város szélére. Beült egy taxiba, és elment. Visszarepültek Bredába. A reptérről még írt. Azóta leálltak a repülők. Nem utazhat. Az áprilisra lefoglalt RB&B-jüket törölték. Talán a nyár. Eszébe jutott, hogy legalább a bugyiját itt hagyhatta volna. Helyeseltem. Tényleg. Még soha nem hagyott nő bugyit nálam. Nevettem magamban. Nem hittem el, hogy el fogja küldeni, de tavasz óta vártam. Ezt hozta el a DHL. Mezítláb sétáltam a kertben, néztem a vöröslő csipkebogyókat, talán pont olyan színűek, mint az a bugyi. Álltam a doboz fölött, de nem nyitottam ki.

DARVASI LÁSZLÓ

SÁRGA LADA

A sárga Lada volt az ő névjegye. Azzal gurulta be a vidéket, az autó bírta a hepehupás földutat, a sarat és az alattomosan rejtőző tengelytörő köveket. Azt mondták rá, hogy vándorfodrász, és ez igaz is volt, meg nem is, mert bár szinte mindig úton volt, ugyanazokat a dűlőket, faluutkákat és tanyautakat járta. Karesz miatt jöttek a faluba, aki most hol van. Fogalma sincsen, nem is kérdezősködött, felőle temetőben is lehet. Utoljára még azt mondta, hogy adja oda neki a Ladát, kifizeti. A kurva anyádat fizeted te ki, Karsikám. Csattant az arcán néhány pofon, de hát a keze ügyében volt az olló.

Aztán itt ragadt. Volt állandó vendégköre, négy-öt magányos férfi, abból hárman falun, ketten tanyán laktak, és voltak nők, egész családok, a Simonyiék, apa, anya, a két izgő-mozgó kisgyerek. A nagylány újabban cirkusozott, frizurát akart. Az apja dörmögött, nekem itt nem kurváskodsz. Házhoz járt, várta a kókuszgolyó és a diólikőr. Mindenkinek csak Juditkám. Nem késett. Nem is érkezett korábban. Mindig időben állt meg a ház vagy a tanyaudvar előtt a sárga Lada. Ha várták, gyorsan továbbállt. Tudták ezt, ezért nem várták.

A Juditka nem szarozik, kedves és segítőkész, mint a jó tündér, mosolya angyali, nem zavarják a legyek, a trágyaszag, művészkeze van, de nem szarozik. Turczy bácsihoz csak a nullás nyírót kellett bevinni. Bálint, Fegyveres és Sikonda János újabban fölnyírátták a tarkójukat. Régen is volt ilyen divat, meg hitlerbajusz. Kefebajusz már nincsen. A szótlan Sikonda mindig vasalt ingben, bonbonnal várta. És mindig kikísérte. Integtetett a kapuból. Volt egy özvegye, a Varga Rozália, hozzá a nagy táskával ment, sok dolog kellett, a tületetett tacsó ismerte már, totyogott mellette az ajtóig. Tartott vagy három óráig a művelet, Varga Rozália unta már az özvegyiséget, nem hiába jelent meg minden kultúr-házi eseményen. A legutóbbi Trianon-énekest után a házban maradtak az igazgatóval. Mindenki tudta, majd az igazgató felesége, aki szintén kuncaftja volt, az is megtudja. Egy ilyen vidéken a boltos, a házi orvos és a patikus tud a legtöbbet. Vagy inkább ő, Judit. Mert nemcsak meghallgatta az életüket, de be is járt hozzájuk, látta, hogyan élnek. A szavak mindig máshogyan élnek, mint az ember. Tárgyak, esküvői fényképek, régi bútorok köszöntek neki. Ha valami már nem volt a helyén, magyarázkodtak. Vettek újat. Megmutatták az új konyhagépet, szép, nem? Hát nem egy sparhelt, az már igaz. Tudta a macskák nevét. Cirmi, Bandi, Betmen. Ez az új kukoricamorzsoló, na, próbáljuk ki. És duruzsolták közben, mintha örökké duruzsoló rádiók lennének, sorolták az életüket. Főbb híreink, koncert, beszélgető egy óra, kívánságműsor, a tudomány határai. Ő csak hallgatott. Még csak tanácsot sem adott, ha kértezték, a fejét csóválta, na, még ilyen. Csodálkozni lehet, megrendülni vagy sajnálkozni, de állást foglalni nem kell.

Gyakran az egész nap elment, akkor estefelé, már szürkületben vagy sötétben megállt a Betérő előtt. Ott lehet Sanyi, a körzeti megbízott, de nem zavarta, három ház lesz csak az autóval hazáig, Sanyit se zavarta, na, majd éppen ezért fog szólni. Mindig egy deci tojáslikőrt kért. Valaki súgott, hogy újabban a szájukra vették.

Miért nincs férje? Miért nem választ innen? Nagyra tartja magát, azért. Akkor meg miért nem megy el? Máshol nem kellene, azért. Aznap este elég sokan voltak. A megdöntött biciklik sorából is látszott. Sanyi kint cigarettázott.

– Eléggé fel vannak spannolva – szólt, ő csak megvonta a vállát.

Belépett, köszönt, visszamormogtak neki, aztán csend lett. Valaki beleharakolt. Béla kérés nélkül kitöltötte a likőrt, aztán kivárt, majd intett a szemével, mondani akar valamit. Úgy tett, mint aki suttogni szeretne, de elég hangosan mondta, értették a sarokban is.

– Judit, te tényleg? – és megbökte belülről a száját a nyelvével vagy háromszor.

Kicsit elgondolkodott, most már a közepében volt. Hát legyen.

– Kire gondolsz, Béla?

– Az öreg Sikondára, Juditka. Például.

– Mert van más is?

– Én azt honnan?!

– Szóval az érdekel, hogy szopok-e?

Sűrűsödött az egyébként is állott levegő, olyan nehezebb fajta, képpé is vált, ugatott kint a Szárazék kutyája. Na, hogy ebből most mi lesz. Hogy mászik ki innen a Béla. A Juditka egy tűndér, de azért. A Kareszt is megdöfte, nem?

– Az csak egy vicc volt – dűnnyögte Béla, és töltött még egy kis likőrt. – Már azt se lehet?

– Hát persze hogy lehet. De nektek ki mondta?

– Ki, ki, hát ő.

– Sikonda azt mondta, hogy nyírás után leszopom?

– Előtte, a hajszálak miatt.

– Nekem is mondta – szólt valaki a sarokból, Béla segítséget kapott, vagy tényleg így volt. Röhögtek.

– De biztos, hogy mondta, Béla?

– Még józanul, Juditkám. Józan volt, mint a söntés.

Kipróbálta otthon, milyen, amikor szembe öntenek valakit tojáslikörrel. Egy feles szilva jobb lett volna. Volt neki likőrje, meghúzta előbb, aztán az ujjára öntött, a szemébe kente. Nem mart különösebben. Nehéz fátyol a szaruhártyán, ragadnak a szempillák.

Még este fölhívta Katit, tud-e valamit. Akármit. Nem jött be a fodrászkodás? De, tökre bejött. Akkor? Katikám, találj ki valamit, járasd szépen a motort. Katinak mindig volt ötlete, a városban lakott. Panel. A város nem túl nagy, negyvenezres lélekszám, folyó, közel a pesti út, ezért aki ott lakik, annak mindig több az ötlete, mint annak, aki falun él. A városban fontosabbak az ötletek, és az okos ötletek be is válnak. Falun nem nagyon lehet ötletelni. Marad a föld, a bolt, a kisszolgáztatás. Ha csinálsz egy kolbászgýárat, és beválik, máris jön a nagyhal, bezabál. Katinak most is volt ötlete, egyébként néha túl sok, most például a zálogház. Bele fogsz jönni, Juditkám. Egy-két napig tanulsz, még át is fognak baszni, de aztán olyan leszel, mint egy jó szomelié. Az meg mi a túró. Borász, íz, évjárat, gyümölcsök, savtartalom. Nem tojáslikőr, Katika. Na, na, na! A zálogházas Cserjésnek most jelentette be az eladója a veszélyeztetett terheséget. Otthon kell maradnia. Cserjés eladót keres. Lehet, hogy majd meg is akar dugni. A sárga Ladád megvan még?

Hát persze.

Besarás, te aztán nem vagy semmi, Judit. A kócolást miért hagytad abba?

Szoptam a kedves ügyfeleket, Katikám.

Tényleg? Ó, hogy rohadrának meg.

Katinak általában igaza volt, mert Cserjés nyomban fölvette, leigazollak csatárnak, bébi, és már a második nap jelezte közeledési szándékát. Ő azt mondta, sajnos most éppen úgy van, meddig, bébi, elég sokáig, néha évekig is eltart, sőt, lehet, hogy már egész életében így marad, nézett szépen, őzikésen Cserjés szemébe, aki végül bólintott, sajnos akkor kevesebb az apanázs. Sajnos. Semmi baj, majd kikalkulálja valahogy. Cserjés három napig vele volt, betanította. Értékbecsülés, árajánlat, a papírmunkák, zálogjegy, pénzkiadás. Aztán magára hagyta. Egyszer valami álezüsttel tényleg átvágták, többé soha. A bent lévő gyűjteményen is gyakorolt, fazonarany, tört arany, érmék, befektetési arany. Másként kellett mosolyognia, mint egy fodrásznak. Aztán rájött, a fodrászok nem is mosolyognak. Ahhoz nem kellett. Nyírja a tarkót, minek mosolyogjon.

Aznap még dél sem volt, amikor belépett a boltba a fiú. A fiú nem fiú volt, hanem férfi, de fiúsan hatott, félszeg volt, nem hozott semmit, nem akart beadni semmit, úgy csinált, mint aki csak nézelődik, valójában beszélgetni akart. Jól van, beszélgessenek. Meglátta őt az ablaküvegen át, meglátta az arcát, és be kellett jönnie. Három nap múlva is megjelent. Olyan furcsákat mondott, szépeket. Aztán egy hét múlva megint benézett. Már melegek voltak, jött rövidnadrágban, szőrös volt a lába. Nem vesz ki szabadságot, üdülés? Ő nem üdülhet, mondta a fiú, olyan a munkája. Mit dolgozik. Az öregek otthonában van négy éve, és költő. Ez így soknak tűnt egyszerre, de azért megkérdezte, mi közülük az öregeknek a költészethez, mire a fiú azt mondta, a költészetnek mindenhez köze van, egyfelől ő beszélget a halállal, sokféle halál van, sok arca van a halálnak, sok tulajdonsága, mondhatni, jelleme van neki, ő figyelni ezt, de nem csak a halálról ír verset. Kivett a táskájából egy folyóiratot, itt van egy vers, Sárga autó a lombok között, ő írta, Vida Bertalan, Berci. Nahát, az ő Ladája van a versben? Az ő Ladája, nevetett a fiú, akkor már tartotta a gyűrűt, jegygyűrű volt, ő meg nyomban fölbecsülte, ezt talán be akarja adni, Berci? Igen, be akarta adni, szüksége lenne némi pénzre, még tartozik a nyomdának.

Elfogadta. Többet is számolt. Berci később hozott egy könyvet, inkább füzetet, Sárga autók, ez volt a címe, Vida Bertalan versei. Ezt te írtad? Én. Kiadták! Ünnepeljük meg! Megünnepelték, Judit azt gondolta, nem fog tojáslikórt inni, inkább unikumot, ő fizetett, a szex átlagos volt, de mivel régen csinálta, jólesett. Nála voltak, az albrétben, amit Kati szerzett. Kis panel, jó áron. Mi lenne, ha teherbe esnék? A tömb alatt állt a sárga Lada, ráesett a fény. Kérdezte Berci, hogyhogy sárga. Apám vette, ilyen volt, megtetszett neki, hogy sárga. A kocsiiban halt meg. Szívroham. Már nem tudott elindulni. Szolid, kék füsttel járt a motor. Apa a kormányra dőlvé.

Másnap Berci hozott egy nyakláncot és egy pecsétgyűrűt.

Lassan az egész családi vagyont idehordod.

Egy régi művészi tartozás, nem szeretne beszélni róla, annyira kínos. És kérni sem szeretne. Ezt persze úgy mondta, hogy nyomban elfogadta volna, ha kap. Kölcsön. Ja. Judit nem kérdezett vissza, kölcsönt nem fog adni, azt nem. Egy asszony behozott két aranyfogat, azon gondolkodott, hogy csinálta. Meghalt a férje, és kiütögette a fejéből? Nem kérdezett, az asszony magától mondta.

Kikaparták a tyúkok. Volt régen egy cigányverekedés az udvaron.

Amikor az asszony elment, elővette a pecsétgyűrűt. Lóheremintás. Ismerte jól. Tudta, kinek az ujján volt.

Berci elhívta ebédelni, és nem sok hezitálás után azt kérdezte, odaadná-e neki egy napra a Ladát, estére már hozza is. Gondolkodott, el fogja lopni. Eladja. De mert túl sokat járt az eszében az apja, legalábbis arra jutott, hogy nem kellene annyit foglalkoznia vele, odaadta. Berci a levesbárba vitte, tavalý nyílt. Vietnámi levesek, tíz óráig főzik. Ez a koriander íze. Ja igen, és még van ez a fülbevaló. Kedves kis darab. Beveszi? Bevette. Öregek hordanak ilyet.

A rendőrség még este főlhívta, hogy a város határában fölborult a sárga Lada, totálkáros lett. Bemondták a rendszámot. A magáé? Igen. Ellopták? Nem, kölcsönadta. Egy bizonyos Szimcsák

Endrének? Nem, Vida Bertalannak. Szimcsák Endre, ez van az elhunyt igazolványában. Fiatal férfi, fehér edzőcipő? Igen, ő vezetett. Mind a ketten meghaltak. Ki volt a másik? Fiatal nő, még tart az azonosítás, nem voltak papírjai.

Megnézte az interneten, alig kapott levegőt, tényleg volt egy Vida Bertalan nevű idős, kopaszodó költő, és volt kötete, írt sárga lombokban száguldó sárga autókról, azt írta, az őszben mindenki ült, az őszben senki se ült, az ősz az a festett üresség, az ősz az foglalt, és baleset minden falomb.

Megakisfaszomat.

A sárga Ladát egyenesen a roncstelepre vitték, még a tartalék telefontöltőjét se találta. Véres volt minden, kívül a behorpadt sárga tető is. Elment Szimcsák temetésére, állt a sírhoz közel egy vékony asszony, az anyja vagy a szeretője anyja, mindegy. Néhány idióta alak, kisvárosi alternatívok, az egyik cowboykalapos, gitár a hátán. Volt egy másik asszony, ő az öregek otthonából jött, az intézeti kocsiból szállt ki, nem is jött közel a sírhoz. Akkor döntött úgy, hogy bemegy oda.

Kati föl hívta, Cserjés őrzőng, hogy megloptad.

– Be se jelentett a tébénél, a gyűrű meg annyit ér, mint a ki nem fizetett bérem. Kvittek vagyunk.

– Attól még megfogja a nyakad – Kati elég ideges volt.

– Karesz is megfogta, tudod.

– Nem akarsz visszamenni nyírni?

– Ja, nem már. Felvettek az öregek otthonába, tudod, üresedés lett. Pelenkázni fogok, mosom a szart, Katikám. Forgatta közben a pecsétgyűrűt, nézte a lóheréket.

– Holnaptól kezdek – mondta, és aznap még bement újra.

Az intézet bejáratán fáradt fekete zászló lógott. Azon gondolkodott, ha bentlakó hal meg, kirakják-e. Az is igaz, hogy most két pótolhatatlan és nagyszerű munkatárstól búcsúznak, akik nagy boldogságukban fejre álltak egy sárga Ladával. Szimcsák Endre és a mindig vidám, segítőkész Brigi. Már a recepciónál állt, a lány fürkészte a pult mögül, maga a...

– Igen, én vagyok az új erő. Holnap kezdek. Körbenézhetek?

– Hát persze.

– De alá kell írni, hogy...

– Természetesen – és aláírkantotta a nyilvántartási lapot.

Milyen hosszú egy folyosó.

Halálzag, valahol szól a rádió.

Tizennégyes szoba. Egy ideje ott időzött Sikonda bácsi, voltaképpen egy rendes elfekvőben. Amikor belépett, az állig betakart öregember kinyitotta a szemét, nem is csukta le. Megismerte. Nagyon kócos volt, régen nyírást érdemelt volna. Széket húzott az ágy mellé, kikapcsolta a zümmögő kisládiót. Letette az asztalra a Fantát. Aztán elővette a gyűrűt.

– Ó, leesett? Maga találta meg, Juditka? – zihált az öregember.

– Nem én, hanem az Endre, a Szimcsák Endre.

– Az jó fiú. Nagyon rendes fiú az Endre. Ma még nem is láttam.

Az öregember nehézkesen fölült, az ölére hullt a takarója, nyúlókált a papucsá után a lábával, nem segített neki. Sokat fogyott, váz lett. Juditka, nem segít? Nem. Mintha meg se hallotta volna, Sikonda nézte a gyűrűt. A feleségétől kapta, elmondta néhányszor, most is el akarta mondani, hozzá is kezdett, hogy akkor kapta, amikor holtan született a gyerek, és aztán már több nem is lehetett, de Judit leintette, nem kell, tudja az egészséget, kívülről fújja. Az öregember egyenesen ránézett.

– Én... – de nem tudta kimondani.

– Maga?

– Én nagyon szerettelek, Juditka.

– Ne mondja.

– Annyira, hogy... hát miért nem nő gyorsabban egy haj?! Tartsd meg ezt – mutatott a gyűrűre. – Ha ezért jöttél.

Akkor már fölállt, visszahelyezte a kisszéket az asztal mellé. Kezet mosott a fali csapnál, csak lerázta. Gombolt a kiskabátján.

– Kapcsold be a rádiót, Juditka.

Nem kapcsolta be.

– Mostantól mindennap lát majd.

– A rádiót, kérem.

– És végignézem, hogy megy el.

Az öregember a rádió után nyúlált, le fogja verni. Az ujjára húzta a gyűrűt, vizes volt, lötyögött is. Judit bekapcsolta a rádiót, ment a kívánságműsor.

Újra kezet mosott.

– Én leszek a kislánya, aki vár magára, Sikonda bácsi.

MOLNÁR LAJOS

GÓJUR ÁNVÉ, AVAGY ERIKA BECSUKTA AZ AJTÓT

Először a Transporter motorját hallok, ahogy felbúg és elindul, majd Erika indítja a Swiftjét. A konyhaasztalnál bambulok. A tartón Erika lakáskulcsa, a pácolt deszkába ütött, krómozott szegek egyikén fityeg. Ez már a pótkulcsom lesz.

Erika most költözött el. Az anyja jött érte, és Andi, a barátnője. Rengeteg cucca volt, meg a gyerekek is. Van egy tízéves kislánya. Nem én vagyok az apja. Négy éve ismerjük egymást, két és fél évet éltünk együtt.

Hordták a Transporterbe a dobozokba tömött ruhákat, a konyhai robotgépet, a mikrohullámút, a kerékpárokat. Sokáig pakoltak. Nem tudtam nézni, átmentem a szomszédba Gergőt korrepetálni. Mikor az ablakból láttam, hogy végeztek, akkor jöttem vissza. Hogy Erika ideadhassa a kulcsot.

Kibaszott rossz a lakásban egyedül. És ez így lesz holnap és holnapután is. Szerencsére nem sokat vagyok itthon. Délelőtt az általánosban tanítok, délután órákat adok a gimiben. Szeretem fittnek érezni magam, ezért esténként kondizni járok. Ha ezután hazajövök, üres lesz a ház. Nekem kell mosogatnom, mosnom, takarítanom. De mikor? Esténként, hétvégeken?

Muszáj két helyen dolgoznom, még nem fejeztem be a házfelújítást, hátravan a külső pucolás. Kértem rá pénzt Erikától meg az anyjától, de felháborodtak. Azt mondták, enyém a ház, fizessek én. Az én anyám segített a házvásárláskor. Ő vette meg az egyik szobabútort, sőt a felújításba is beszállt. Erika szülei nem adtak egy fillért sem, pedig a lányuk és az unokájuk itt lakott.

Aztán ott a kocsi, a Lexi, csak így hívom. A Lexus Andere már nem fiatal, tizenkét éves, de új Lexust a tanári fizetésemből nem tudok venni. Ezt sem olcsó fenntartani, mégiscsak luxuskocsi. 2200 köbcentis, 177 lóerős. Van benne automata sebváltó, blokkolásgátló, sebességszabályozó, a bőrülések elektromosan állíthatók és fűthetők. Gyönyörű fekete járgány. Ha ezzel megjelenek valahol, felfigyelnek rám.

A kollégák jó tanárnak tartanak, mert szigorú vagyok a gyerekekkel. De nem szeretem őket. Idétlenek, értetlenek. Fárasztó egész nap küszködni velük. A pénz viszont kell.

Mikor én jártam iskolába, volt egy nyugdíj előtt álló tanárnőnk, akire felnéztünk, és a kollégái is. Magyar tanított, meg osztályfőnökünk is volt. Apám a téesz fűrésztelepén dolgozott, anyám meg a tesztaüzemben. Jelentéktelennek, semmi kis embereknek láttam őket. Siralmasnak az életüket. Nem akartam olyan lenni, mint ők. Arra gondoltam, ha tanár leszek, engem is tisztelni fognak. Nehezen találtam ki, mit kellene tanítanom. Nagy sokára, úgy '80 körül hallottam a Fleetwood Mac egyik számát, a *Go Your Own Wayt*. Nagyon megtetszett. Azon gondolkodtam, miről szólhat? Maga a szöveg is zenélt. Mondogattam magamban: gójur ánvé. Úgy döntöttem, megtanulok angolul, hogy értsem. A gimiban a németet tanították, de hamar elterjedt, hogy tanulom az angolt is. Jöttek hozzám a csajok, hogy fordítsam le ezt vagy azt a kedvenc slágerüket. Arra gondoltam, ha ez ilyen menő, akkor angoltanár leszek.

Szegeden végeztem a tanárképzőt. Nem volt könnyű, épphogy átmentem a vizsgákon. Szerettem volna a városban maradni, de csak itthon találtam állást. Ennek az volt az előnye, hogy lakhattam a szüleimnél, nem kellett albérletet fizetnem. Az első év nehéz volt, minden délután óravázlatokat gyártottam. Majd beleőrültem!

Utána könnyebb lett, a következő években már épp csak ránéztem az óravázlatokra, legfeljebb kicsit javítottam rajtuk. Hogy mégse legyen annyira rózsa a helyzet, kaptam egy osztályt. Ez rengeteg papírmunkával jár. Melyik gyerek sajátos nevelési igényű, melyik hátrányos helyzetű, melyik halmozottan az. Összeírni a hiányzásokat. Nem volt elég a gyerekekkel küszködnöm, adminisztrálnom is kellett.

Az egyik tanítványom, Janka, gyenge volt angolból, a többi tantárgyból négyes-ötös. Az egyik szünetben megkeresett az anyukája, hogy hogyan segíthetne a lányának. Szép arcú nő volt rövid barna hajjal. És csinos is. Többször érdeklődött Janka fejlődéséről, de a második alkalomtól már nem csak Jankáról beszélgettünk.

Edit korán házasodott, hamar elváltak. Hétvégeken találkoztunk, olyankor Jankát elvitte a nagymamájához. Az óvodában dolgozott, és gyakran mesélt a gyerekekről, hogy melyik mit csinált a foglalkozásokon. Nem értettem a lelkesedését. Nekem az is furcsa volt, hogy medítál. Hogy tud olyan sokáig mozdulatlanul ülni? Először azt javasolta, menjünk sétálni a Körös-partra. Nem értettem, mit bókásznánk ott a gazban. Így inkább uszodába jártunk. Egyszer csak bejelentette, nála elmúlt a szerelem. Faggattam, hogy lehet az. Azt mondta, ő sem tudja.

Pár hónap múlva hallottam, egy vállalkozóval kavár. Kevesellte a pénzem? Végiggondoltam, nekem se lakásom, se kocsim. Elkezdtem figyelni a vállalkozókat. Az egyik faiparban utazó fickót, aki egyedi ajtókat, ablakokat gyártott, Lexusban láttam. Állt be éppen a városháza parkolójába. Az a járgány akkora nagy hatással volt rám, hogy azonnal eldöntöttem, nekem is kell egy olyan.

A neten bújtam az angol álláshirdetéseket. A közép-angliai Corbyban találtam egy gyárat, ahol déligyümölcsökből készítenek üdítőt. Futószalag mellett szeleteltem a gyümölcsöket. Kétágyas szobákban laktunk. Kiszámoltam, ha a heti fizetésemből lejön a szoba ára, az étkezés költsége, legalább kétszázötven fontot megtakaríthatok. Túlórázni is lehetett, igyekeztem is minél többet, hiszen a pénzért mentem ki. Munka közben nem tudtam használni az angolt, mert az üzemben főleg magyarok melóztak. Hogy mégis gyakoroljam a nyelvet, amikor nem dolgoztam, angol nyelvű csatornákat néztem. Néha nagyokat sétáltam. Tetszetek az óváros téglaházai, de a modern részek éppen olyanok voltak, mint bárhol máshol. A magyarokkal nem kerestem kapcsolatot, úgy voltam vele, úgysem sokáig maradok.

Három és fél évig bírtam, évente csak egyszer, karácsonyra jöttem haza a szüleimhez. Nem akartam többet költeni utazásra. A vége már nehéz volt. Elviselni, hogy idegennel lakom egy szobában, aki hétvégeken bepíál, és előbb elkezd jópofizni, majd ingerült lesz, és kötekedő. A konyha és a fürdőszoba közös volt. Figyelnem kellett, mikor mehetek főzni, tusolni.

Ahogy hazajöttem, munka után néztem. A kinti fizetésemhez nem akartam nyúlni. A szüleimhez költöztem, de ahogy lett munkám, azonnal házat kerestem. Olyat, amivel nincs nagy kert, nagy udvar, mert nem akarom a földet túrni, és a fűnyírás sem a kedvencem. És persze ne legyen régi, a felújítására se kelljen sokat költenem.

Jó árban kaptam meg ezt a kétszintes házat, a cserepeket kellett kicserélni, még a pucolás hiányzik. Abban biztos voltam, hogy Lexusból csak használtat tudok venni. Olyat kerestem, amelyiknek tudható az előélete. Így vettem meg a Lexit.

Már csak egy nő hiányzott az életemből. Szétnéztem a neten, a társskereső oldalakon. Több nővel is leveleztem. Erika megtetszett. Azt mondják, fontos az első benyomás, ezért az első

randira egy étterembe hívtam vacsorázni. Sokat töprengtem, mit vigyek. Végül egy szál vörös rózsát adtam neki. A Lexus és a rózsá bevált.

Egy év után hozzám költözött. Ekkor kezdődtek a bajok. Egy ABC-ben dolgozott két műszakban. Ha hajnalban kezdett, a kislányát én vittem iskolába. Mindig későn keltem, rohannunk kellett, nem volt időm reggelit adni neki, tízórait készíteni. Gondoltam, kibírja délig. Ha Erika délutános volt, én mentem a gyerekért a suliba. Este meg kondiztam. Mivel ragadnak rám a kilók, nem készítettem vacsorát, mondtam a gyerekeknek, egyen valamit a hűtőből. Előfordult, hogy az a kis szemét nem evett semmit. Késő este pedig, mikor megjött az anyja, panaszkodott, hogy éhes. Erika azért is nyafogott, hogy ő takarítja a kétszintes házat. Gondoltam, igazán megteheti, nem kérek tőle lakbért.

Az utóbbi hónapokban többször beszélgettünk a gondjainkról. Erika kifogásolta, hogy velem csak a házról, a kocsiról és az edzésről lehet beszélgetni. Mit csináljak, engem ezek érdekelnek. Kérte, segítsen be a házimunkába, de én a kondiról nem mondok le. Szóvá tette, ha bemegyek a munkahelyére, nem látszik rajam, hogy örülök a találkozásunknak. Az ilyen hülyeségektől falra mászom! Hát együtt élük, naponta látjuk egymást. Mire fel lelkendezzek?! Az se tetszett neki, hogy néha kiabálok a gyerekekkel, csúnyán beszélek vele. Előfordult, hogy segitettem neki a leckében. Matekoztunk, a kiscsaj meg elkezdett rajzolgatni. Ráordítottam, hogy csináld már, baszd meg! Az anyja épp akkor ért haza. Nem akarta érteni, hogy az egész napi tanítás után az ő gyerekéhez már nincs türelmem.

Most meg hallgathatom a csendet. Ilyen lehet a koporsóban is. *Go Your Own Way.*

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

I regényrészlet I

VIPASSANA

Húsz perce vár a fogda bejáratánál, fel-alá sétál a szürke vasajtó előtt, maszkja minden lélegzetvételnél az arcához tapad. Kopasz feje csuromvíz, zakóujjával törölgeti a homlokát, elfelejtett esernyőt hozni a reggeli kapkodásban. Inkább nem csenget újra, pontosan tudja, hogy aki pattog, az pórul jár. Rápillant az órájára, öt perccel múlt tíz, tizenegyre Solymáron kell lennie. Nem így tervezte a napot, reggel óta telefonál és intézkedik. Hajnalban jött a hívás, hogy elfogták Imrét, másfél órájába telt, mire kiderítette, hova vitték, és újabb másfélbe, mire megjáratta a meghatalmazást a fogda és a rendőrség között.

Zizzen a kapu, sietve benyomja, nehogy lemaradjon a nyitás pillanatáról.

- Megint maga, ügyvéd úr? – kérdezi az őr.
- Beszélőre jöttem.
- Rendben. Felszólók.

Ismeri a járást, kettesével szedi a lépcsőfokokat, gyakran megfordul itt kirendeltként vagy valamelyik visszatérő ügyfele miatt. A fémszekrényben elzárja a táskáját, és csak az előre összekészített mappát viszi magával. Hosszú, rácsokkal tagolt folyosókon halad végig, mire eljut a következő rendőrig.

– Kihez jött?

– Lakatos Imrét keresem.

– Van magánál meghatalmazás?

– Van.

– Lepecsételte a felügyeleti jog gyakorlója?

– Le – nem húzza fel magát, hozzászokott már, hogy itt hülyének nézik. Megmutatja a papírt és az igazolványt. Az őr bólint, nyitja a kaput, hátrasétál a beszélőkhöz, rámutat a nyitott ajtókra.

– Válasszon, Broszmann úr.

A bal szélsőbe megy, mint mindig, bár ez a legsiralmasabb állapotban lévő szoba. Három szakadt huzatú szék és egy rozoga faasztal a teljes berendezés. Penészes a fal, négyzetméternyi faltokban hiányzik a vakolat, rozsdás vassodrony takarja az ablakot. Leül az ajtóval szemben, megdörzsöli a kézfejét, hátha elmúlik belőle a zsibbadás. Reggel óta úgy érzi, mintha hangyák mászkálnának a bőre alatt. Talán az ébredéskor elfelejtett Ciprex miatt. Amint végez, keres egy tablettát a táskájában, mindig tart magánál pár blisztet a fontosabb gyógyszereiből. Lábával tempósan dobol a foghíjas parkettán. Dühíti a várakozás. Ha nem Rea bátyját hozták volna be, rögtön visszautasította volna az ügyet.

Lépteket hall, érkezik az őr és a fogvatartott.

– Kér védelmet, ügyvéd úr?

– Nem.

– Maradjon a bilincs?

– Vegye le róla.

– Milyen hosszú lesz a beszélgetés?

– Legfeljebb húsz perc.

– Rendben, nézem az órát, és visszajövök magáért.

Imre haja kócos, arca elnyűtt. Fényes anyagú, piros melegítője valószerűtlenül csillog a neonlámpa fényében. Leül az asztalhoz.

– Végre itt vagy, Szilveszter – mondja.

– Na, mi történt?

– Elkaptak, bassza meg. Épp lecsót főztem otthon, ezek a barmok meg berángattak. Az égvilágon semmit nem csináltam, a többiek pakolták ki azt a rohadt kis nonstopot.

– Csönd! – szól rá Szilveszter, és a mennyezetre mutat. Harmadjára jár itt ez a félnótás, de képtelen megjegyezni, hogy minden szoba be van drótozva. Átcsúsztat neki az asztalon egy lapot és egy tollat. – Ha szeretnél közölni velem valami fontosat, akkor írd le.

Imre a papír fölé hajol, görcsös mozdulatokkal nekilát. Sorai lejtének, teljes koncentrációra van szüksége a betűk megformálásához. A lámpa egy pillanatra kialszik, majd újra felvillan. Távolról egy elordított „kuss legyen” visszhangja szökik be a nyitott ajtón. Szilveszter úgy érzi, bárhol szívesebben lenne most, mint itt.

– Megkapsz mindent? – kérdezi, hogy valamiről mégiscsak beszélgessenek.

– Fogjuk rá.

– Tettél vallomást?

– Nem.

– Remek. Ez maradjon is így. A legfontosabb, hogy hetvenkét órán belül kikerülj innen. Ha a bátyád szerez egy kereseti igazolást, és hajlandó eltartani az otthonában, lesz esély a házi őrizetre.

Imre hátradől, felsóhajt.

– Látom, még mindig feketében jársz, sógor.

Broszmann tompa nyomást érez a halántékában. Ki nem állhatja, mikor a felesége testvérei sógorozzák. Három éve sincs, hogy először találkozott velük abban a döngölt padlójú, füstös kis melléképületben, Miskolc szélén. Amikor beléptek, Rea megszorította a kezét, és riadtan nézett rá, mint aki meggondolta magát, és mégsem akarja tudni, honnan származik. Aztán csak maradtak, és szótlannul hallgatták végig a Lakatos család rapszodikus históriáját arról, miért kellett a legkisebb lányukat örökbe adni.

– Bárcsak sose szálltatok volna fel arra a hajóra – folytatja Imre fejcsóválva.

– Nekem most mennem kell – jelenti ki az ügyvéd. Feláll, elteszi a lapot és a tollat. – Szombat délelőtt lesz a letartóztatásról döntő tárgyalás. Délután vidékre utazom, küldök magam helyett valakit.

– De mi lesz a papírokkal?

– Megpróbálom beszerezni őket indulás előtt.

Imre felpattan, megszorítja a sógora karját.

– Kérlek, vigyél ki innen!

– Ülj le, és várd meg az őrt.

– Cserben hagyod a családot?

Szilveszter jobb fülébe éles sípolás nyilall, egy pillanatra megszédül. Vállon ragadja Imrét, visszatuszkolja a helyére, lenyomja a székre. Ujjai alatt érzi melegítőjének csúszós anyagát, szeretné teljes erőből arcon ütni, de inkább ellöki magától. Imre hanyatt vágódik a székkal. A csörömpölést néma csend követi.

Megjelenik az őr, meglepetten néz rájuk.

Broszmann megigazítja a nyakkendőjét, fogja a mappát, és az ajtóhoz sétál.

– Végeztem – mondja halkan.

– Rendben, ügyvéd úr. Kikísérem.

Beül az autóba, táskájából előkeresi a nyugtatókat, bevesz két tablettát, beindítja a motort. A család tervezésekor még jó ötletnek tűnt ezt a behemót Rovert választani, de mióta egyedül él, mindössze egy benzinfaló vasdobozt lát benne. Gyorsan halad kifelé a Hűvösvölgyi úton, gyér a forgalom, ennyi előnye mégis van a pandémiának, lehet közlekedni a városban. Egy éve nem járt bíróságon, pár hete indultak újra a tárgyalások, órákba telt, mire az első alkalom előtti estén megtalálta a talárját. Fogalma sincs, miért éppen a könyvespolc alsó fiókjába rakta, mikor kihirdették a karantént. Napok teltek el akkoriban úgy, hogy nem volt tudatában annak, mit csinál.

Szereti maga mögött hagyni a fővárost, és vele együtt a zűrös alakokat, akikkel a munkája során találkozik. A sok öregező, adócsaló, rabló és díler olyan őszinte, baráti hangon beszél vele, hogy néha úgy érzi, nincs határ jó és rossz között. Tizenöt éve ilyen emberek között mozog, éppen itt az ideje, hogy valami mással foglalkozzon. A legtöbb ügyét már átadta egy régi évfolyamtársának, csak két komplikált esethez kell még megfelelő védőt kerítenie.

Solymár szélén ráfordul a várhoz vezető bekötőútra, és áthajt a Batta-farm rozsdás vaskapuján. Megkerüli a szalmabálákat, leáll az istálló előtt egy halom építési hulladék és egy kiszuperált traktor között. Leállítja a motort, kiszáll, végigpásztazza a karámokat. Mindkettő tele van lovakkal, nedves szőrük csillog a tűző napsütésben, néhány perce állhatott el az eső. Az ugrópályán

fiatal lányok edzenek, a fedett körkarámban óvodáskorú gyerekek egyensúlyoznak három tarka póni hátán. Régebben szeretett ide kijárni a feleségével. Nézni, ahogyan gyakorol, és edzés után kilovagolni vele a környező hegyekbe. Teljes hétvégéket eltöltöttek így, amikor szép idő volt. De amióta egyedül él, nem jelent számára semmit ez a közeg. Bízik benne, hogy utolsó alkalommal jár itt, és végre sikerül jó kezekbe adnia Zivatart.

Kinyitja a csomagtartót, előveszi a sporttáskáját, elindul a főépület felé. Senki nincs a recepciós pult mögött. Leakasztja a kulcsot, magára zárja az öltözőt, átcseréli az öltönyét lovaglónadrágra és mellényre. Se kobakot, se gerincvédőt nem visz magával. Egy ideje nem foglalkozik a védőfelszereléssel, ahogy az autó biztonsági övét is egyre ritkábban köti be. Mintha azt várná, mikor éri végre őt is baleset.

A hátsó, személyzeti ajtón megy be az istállóba, meg akarja nézni a lovat, mielőtt befut a vevő. Szinte minden boksz ajtaja el van húzva, a görnyedt hátú lovász épp Zivatar helyén sürgölődik, vasvillájával szalmakupacot halmoz a talicskára.

– Hol van Ziva, mester?

– Terepen.

– Kivel?

– Egy hölgy vitte ki.

– Versenyző?

– Csak vendég. Tudja, az a vörös hajú. Anna, azt hiszem.

Szilveszternek fogalma sincs, ki az az Anna. Bosszankodva hagyja ott a lovászt. Tegnap este külön felhívta Battát, hogy tizenegyre legyen a ló rendbe téve, lesuvickolva a bokszban, ehelyett terepre engedi egy ismeretlen amatőrrel. Kezd elege lenni az öreg hóbortjaiból. Olyan dacosan tiltakozik az eladás ellen, mintha pusztán azért, mert a ló itt született a farmon, joga lenne beleszólni a sorsába.

Lesétál a kapuhoz, innen látni fogja a nőt, akár a vár, akár az erdő felől jön vissza. Nekidől a korlátnak, az órájára pillant, késik az érdeklődő. Egy díjugratónak keres tapasztalt angol telivért, így talált a neten Zivatarra, és most azzal a szándékkal jön, hogy azonnal nyélbe üsse az üzletet.

Szilveszter megkocogtatja cipőjével a kerítés korhadt oszlopát. Eszébe jut, ahogyan ellökte Imrét. Egyre többször fordul elő vele, hogy nem tud magán uralkodni. Pár napja, mikor beütötte a fejét a gardróbserkény alsó polcába, kiszakította a bútor ajtaját, és szétverte a kőpadlón. Mikor lecsillapodott, olyan értetlenül állt a romhalmaz felett, mintha nem is az ő műve lett volna. Aztán csendben összeszedegette a darabokat, és levitte a szeméttárolóba. Reméli, a csendtáborban nem történik vele semmi ehhez hasonló. Csak el ne felejtse magával vinni a gyógyszereit. Háromkor akar indulni Dömösre, négyig tart a regisztráció. Addig a letartóztatásról döntő tárgyalásra is be kell szerveznie valakit. Jobb, ha feljegyzi a telefonjába, elég feledékeny lett az utóbbi időben.

Előveszi a mobilt, megnyitja az emlékeztetőt, írni kezd, de zajt hall az erdő felől. Zivatar tör ki a fák közül, hátán összeviszva huppog a lovas. Ebből baj lesz, gondolja Broszmann. Zsebre vágja a készüléket, átugrik a korláton, kiszalad az útra. Felemeli a kezét, szembemegy a kancával, mire az megtorpan és felnyerít. Szügye habos az izzadságtól, kilátszik a szeme fehérje, orrlukai tágra nyílnak. Akkor látta utoljára ilyen rémes állapotban, mikor Hamburgban Rea túlhajtotta.

– Lassan, Ziva, lassan – kiált rá, és megragadja a kantárszárat. Az állat magasba emeli a farkát, nagyot bakol. Lovasa kicsúszik a nyeregből, és előrebukik. Szilveszter elkapja a karját, segít neki földet érni, majd egy határozott lökéssel kimozdítja a kancát oldalirányba. Csitítja, paskolgatja az oldalát, de annak esze ágában sincs lehiggadni. Három nagy kört fut vele a földút melletti plac-

con, mire sikerül lépésre fognia. Bevezeti a farmra, megállítja a bálák mellett, megsimogatja a fejét, és mikor látja, hogy kezd megnyugodni, lazábbra engedi a száját. Sajog a tenyere, mélyen belevágott a hasított bőr. Remeg a lába, évek óta nem sprintelt. A térdére támaszkodik, zihál, kiköpi a szájában összegyűlt nyálat. Káromkodik.

Odasiet hozzá a nő. Nincs már rajta kobak, vörös haja kócosan tapad a halántékához.

– Kiugrott elénk három őz. Nagyon megrémült. Ész nélkül vágatott – hadarja. – Nem volt elég hely körre venni. Sosem történt még velem ilyen.

– Ki engedte meg, hogy kivigyem?

– Zoltán.

– Gondoltam.

– Nem először járok vele terepen.

– Remek. – Szilveszter megcsóválja a fejét.

– Ismeri Zivatart?

– Az enyém.

– Elnézést. Nem tudtam.

Broszmann leguggol, nézi a ló lábait, egyiken sincs vágás, de mind csupa sár. A sörénye is összegubancolódott, ilyen csapzott állapotban aligha mutathatná be a vevőnek. Próbál higgadt maradni, de a nő jelenléte idegesíti.

– Nyugodtan menjen haza, hölgyem.

– Szívesen visszaviszem Zivát az istállóba. Lemosom, ha gondolja.

– Kösz, ne. Így is épp eleget tett már.

A nő szó nélkül hátat fordít, elindul a főépület felé.

Szilveszter kihúzza egy marék szalmát a bálából, átdörzsöli vele a telivér izzadt, fekete szőrét. Minden mozdulatnál éles fájdalom hasít a lapockájába, megrándulhatott, miközben segített a lovasnak. A farm felé vezető úton meglát egy gyorsan közeledő terepjárót. Ez már a vevő lesz, nincs idő vacakolni, gondolja. Fut a lóval az istállóba, átadja a lovásznak.

– Mosd le a lábait, fésüld ki a sörényét, és vidd be a boksza! Öt perced van, mester. Számítok rád.

Mikor ismét kilép a szabadba, a dzsip már a parkolóban áll. Magas, középkorú, jóvágású férfi száll ki belőle. Szűk farmert, sötétkék inget, fémkeretes napszemüveget hord. Az a fajta, akiről ránézésre tudni, hogy minden sikerül neki, amibe belevág.

– Broszmann Szilveszter. – Kezet nyújt neki.

– Bere Attila. Elnézést, dugó volt a tízes úton. Két hülye egymásba szaladt.

– Semmi gond, én is csak az imént érkeztem. Kér kávét?

– Kösz, nem.

– Átolvasta a dokumentumokat?

– Persze.

Szilveszter az istálló felé pillant. A lovász még nem végzett, húzni kell az időt.

– A feleségem rengeteg díjat nyert ezzel a lóval. Egy idő után azt sem tudtuk, hova tegyük a serlegeket. Ritkaságyszámba megy itthon az olyan család, mint Zivataré. Az apja Amerikából importált fedezőmén, tökéletes testfelépítéssel, extra ugróképességgel, rendkívüli vérvonallal. Az anyja pedig egy mutatós, stabil idegrendszerű mezőhegyesi kanca.

– Tőlem aztán jöhet egyenesen az angol királyi ménesből is, ha nem tetszik, egy fillért sem adok érte.

– Ne aggódjon, gyönyörű jószág – feleli Szilveszter, és lassú, ráérős léptekkel elindul az istálló felé.

Otthon, a nyitott hűtőszekrény előtt eszmél rá, hogy ma még nem evett semmit, pedig elmúlt két óra. Le kellene zuhanyoznia, de túl fáradt hozzá. Kenyeret, vaját, szarvaskolbászt vesz elő, lovaglóruhában ül az asztalhoz, és miközben szendvicset készít, arra gondol, vajon milyen lesz egy teljes héten át lemondani a húsról, a whiskey-ről, a cigiről – és a beszédről. Külön-külön se lenne egyszerű, hát még egyszerre. Soha életében nem hallgatott még ennyi időn keresztül. Ha van valami, amihez ért, az az, hogyan beszéljen lyukat az emberek hasába. Megmozgatja a bal vállát, még mindig fáj a háta. Mi lesz, ha nem fogja bírni a hosszú üléseket? Nem először bizonytalanodik el, mióta jelentkezett az elvonulásra. Újra tudatosítania kell magában, hogy az egészet Reáért teszi.

Néhány falat után félretolja a tányért. Visszapakol a hűtőbe, főz magának egy kávé, átsétál a nappaliba. Úgy látszik, a takarítónő komolyan vette a tegnapi felszólítást, olyan rend és tisztaság van, mintha egy magazinból ugrott volna ki a lakás. Még egy orchideát is vett a dohányzóasztal közepére. Pénteken jön az ingatlanos, a vevő újra körbe akar járni a feleségével, mielőtt aláírják az adásvételi szerződést. Örül, hogy nem kell itt lennie. Utálja, mikor idegenek mustrálják az otthonát, és arról faggatják, miért válik meg egy ilyen szép belvárosi lakástól.

Elhúzza a teraszajtót, nekidől a korlátnak, rágyújt. Minden fa zöldell a téren, rövidujjús fiatalok napoznak a fűvön, telt háztól zeng a Kiosk, újra zajlik az élet, közeledik a nyár, szinte tapintható az emberek izgalma, ahogy ismét belevetik magukat a jól megszokott hedonista elfoglaltságaikba. Régebben, egy-egy nehéz nap végén szeretett ide kiülni Reával, nézni a folyót és a híd alól előbukkanó hosszú, hangtalanul sikló hajókat. Most mégis alig várja, hogy elköltözhessen innen.

Elnyomja a cikket, visszamegy a lakásba, leereszti a redőnyöket, fekete bőrdőnyjét feldobja a hálószoa közepén álló franciaágyra. Azt írták a tájékoztatóban, egyszerű, kényelmes ruhákat vigyen, és annyit, amennyivel kihúzza a hetet, mert az épületben csak korlátozottan lesz lehetőség mosásra. Fekete melegítőnadrágokat, pólókat, pulóvereket dob be, összerakja a tisztálkodószereit. Sem altatót, sem nyugtatót nem enged a szabályzat, így egy kimosott tusfürdő flakonjába rejtja a gyógyszereit. A biztonság kedvéért többet visz magával, mint amennyit normál körülmények között használna. Tesz be töltőt is, bár a telefont valószínűleg már az elején ki kell majd kapcsolni.

Körbejár a szobában, kezébe veszi a könyvet, amelyet hónapok óta próbál elolvasni, de mindig belealszik. A nővérétől kapta, Csendforrás a címe. Rá fogsz jönni, hogy amiért a feleséged rajongott, nem is áll olyan messze a mi hitunktól – mondta a testvére, mikor kezébe nyomta a vékony kis jezsuita kiadványt. Szokása volt úgy beszélni a Broszmann család katolikusságáról, mint valami közös kincsről, amely mindannyiuk számára ugyanazt jelenti, pedig Szilveszter tizenhét éves kora óta nem tette be a lábát templomba, és nem is kíván ezen változtatni. Hezitál, nézegeti a borítót, belelapoz a kötetbe, majd a ruhák tetejére dobja. Legfeljebb előveszi, ha nem jön álom a szemére. Pár sor időnként a gyógyszereinél is megbízhatóbban működik.

A sátor is elfér a bőrdőnyben, kompakt kis csomag, két és fél kiló az egész, hét elején vette egy közeli sportboltban. Elképzelni sem tudná, hogy közös szobában lakjon valakivel. Épp elég lesz kibírni a csoportos meditációkat, a szabad idejét egyedül akarja tölteni, távol a többiektől.

Hanyatt dől az ágyon, lehunyja a szemét, hasogat a feje, túl hamar indult ez a nap. Batta Zoltán gondolkodik. Vajon miért nem találkozott vele a lovardában, hiszen mindig kint szokott lenni az edzések alatt. Valószínűleg már hallott Ziva délelőtti alakításáról, mégsem telefonált. Vagy el akarja sunnyogni a dolgot, vagy szégyelli, hogy bajt okozott. Eljárást kellene indítania ellene, amiért megszegte a szerződés feltételeit, de értelmetlen volna a procedura, hisz Zoltánnak úgyszincs már egy vasa sem. Amióta iszik, minden realitásérzékét elveszítette. Csoda, hogy még

működik a farm. A klasszikus utat választotta arra, hogy feldolgozza a feldolgozhatatlant. Úgy zokogott a ravatalozóban, mint egy kisgyerek. Neki kellett elvezetnie a szertartásról, nehogy megint jelenetet rendezzen. Még ki sem érték az épületből, hangosan ordított, hogy „Felelőtlen barom! Miattad történt az egész!” Batta őt hibáztatja a balesetért, de nem haragszik rá. Ő is magát okolja.

Kezét a tarkója alá teszi, és a tervre gondol, mely hónapok óta élteti. Ha a pasas elviszi egy-millió-nyolcért Zivatart, és a lakást is sikerül eladnia, függőben lévő ügyeit pedig átveszi tőle a nemzetközi iroda, ahol egykor dolgozott, akkor június közepén úgy ülhet fel a repülőgépre, hogy minden komolyabb kötöttségétől megszabadult. Amint elképzei magát tizennégyezer kilométerre innen, Új-Zéland partjain sétálva, könnyebben veszi a levegőt. Felkel az ágyról, kimegy a nappaliba, megáll a könyvespolc előtt. Hosszan nézi a bronzszínű, vízszintes aranycsíkokkal díszített urnát, majd óvatosan leemeli a helyéről, átviszi a fürdőszobába, belecsavarja egy törölközőbe, és elteszi a bőröndbe, a ruhák közé.

SZEKRÉNYES MIKLÓS

MARADJ

Két és fél órája várt már a folyosó végén. Kilencezer kibaszott másodperce tanulmányozta látszólag elmélyülten a padlólapok mintáit, hol Ferenc Jóska profilját látta bennük, hol Micimackóét, akit a fia kis szobatársa Mikimakkóként emleget, a lakhelyét meg úgy hívja: Mikimakkó kukkója. Nem akart arra gondolni, mi lesz. De úgy nem akart, hogy annál jobban már csak azt nem akarta, ami van. Mit mondott az orvos? Hat óra? Lehet, hogy eltart hat órán át is? Még a fele sem telt el. Most kell egy blázl, gondolta Misi. Minnyá jövök, mormolta. Ferenc Jóskák és Mikimakkók profiljainak tucatjain tiporva ért el a liftig, ami levitte a földszintre, ott végigszédelgett egy túlságosan is ismerős folyosón. Oda, ahol a kávéautomaták álltak. A kávéautomaták, amelyek már lassan két hónapja tagolták a mindennapjait. Aprót kotort elő a zsebéből. Sorra bedobta őket. A gép zörögve-fűjtatva kiizzadt magából egy papírpohárnyi lötytyöt. Misi kiballagott a főbejárat melletti dohányzóhelyre. Remélte, hogy egyedül lesz, bár tudta, ez az a hely, ahol szinte soha nem lehet egyedül. Egy sorstárs apuka volt ott, akivel röviden megbeszélték, mi van a gyerekekkel, és egy fiatal, jól öltözött fickó. A nagy melegben is jól szabott nyári öltönyt viselt, elegáns, mondhatni, flancos cigarettát szívott. Azt hitték, orvos, azért nem keveredik velük.

Másnap az intenzív osztály előtt álldogálva derült ki Misi számára, hogy ez az ember és a felesége egy halálra várnak. Egy olyan gyerekére, akinél, mondjuk egy baleset következtében, beáll az agyhalál, a szülei pedig gyorsan aláírják a beleegyező nyilatkozatot, amely lehetővé teszi, hogy a kislány vagy kisserác szívét kioperálják, és helikopterrel a lehető leggyorsabban odaszállítsák, ahol ők és az ő kicsi fiuk már régóta reménytelenül várják azt. Persze nem jó akármilyen szív. Olyannak kell lennie,

amit a szervet eltávolító orvos alkalmasnak talál, és szakmai szempontból, az elvégzett vizsgálatok és az elhunyt rendelkezésre álló kórtörténete szerint is megfelelő az átültetésre. Ám alig egy héttel később ez a két, mindig elegáns és fegyelmezett ember örökre eltűnt az intenzív osztály folyosójáról. Misi később hallotta, hogy a kisfiuk nem bírt tovább várni.

Szóval, ott álltak a kórház bejárata mellett, minden kimondhatót kimondtak már, éppen elértek a minden elfojthatóról való hallgatás második cigarettányi idejéhez, amikor egy új ember közeledett néma társaságukhoz. Csíkos pizsamát és papucsot viselt. Egy kerekken gördülő infúziós állványt tolt maga előtt, s míg zavartalanul folyt belé az anyag, rágyújtott. Olyan élvezettel, hogy Misi simán el tudta volna képzelni egy, a dohányzást népszerűsítő reklámkampány arcának. Ők ott hárman egyáltalán nem lepődtek meg, de a fazon egyrészt úgy tett, mintha magyarázattal tartozna nekik az állvány miatt, másrészt a hangulatot is igyekezett feldobni, s mintha ezer éve ismerne minden jelenlévőt, beszélni kezdett. A doki megtiltotta a bagót, de könyörgöm, már több mint egy hete műtöttek, ennyit csak megengedhet magának egy magamfajta panelproli. Felnevetett. Misi kényszeredetten elmosolyodott. Egyébként is, folytatta az infúziós, én már voltam halott, mi árthat már nekem? Nem hiszitek, mi? Pedig tényleg. Kis hatásszünet után, amibe belefért még egy látványos füstkarika útra bocsátása is, belekezdett a sztorijába. A hangütésén, a gesztusain, és ahogy büszkén és élveztegen a füstbe nézett, érződött, hogy nem először vezeti elő ezt a műsort. Szóval egyik nap megyek haza villamossal, mert mindennap villamossal járok, de mire felszállok, a sok kis buzi középiskolás persze megint elfoglalta az összes ülőhelyet, úgyhogy fogom azt a kurva kapaszkodót, ahogy máskor is, és zötyögünk hazafelé. A kis taknyosokon szokás szerint felbasztam az agyam, de nem szóltam, mert minek szóljak? A végén még engem kezd csesztetni valami okostojás, hogy ne zaklassam a kiscsajokat, mert rendőrt hív. Nem mondom, hogy azok miatt a redvás ülőhelyek miatt volt, de ha rendőrt nem is, mentőt aztán csak hívtak. Jó dramaturgiai érzékkel itt szünetet tartott, rágyújtott egy újabb talpasra, mélyen letüdőzte a füstöt, és szélnek eresztett egy újabb füstkarikát. Olyan hirtelen jött az egész. Azt éreztem, mintha többmázsás súly nyomná a mellkasomat, dőlt rólam a víz, elájultam. Az volt a mákom, hogy az egyik utasnál volt telefon, hívta a mentőket. Állítólag hamar kiértek, újraélesztettek. Percekig a klinikai halál állapotában voltam. Mikor ezt a fiamnak meséltem, rögtön azt kérdezte, hogy milyen volt odaát. Mondtam neki, hogy nincs ott lófasz se, nemhogy alagút vagy vakító fény, semmi. Tudjátok, mit válaszolt? Na, szerintetek? Misiék tanácsatosan néztek egymásra, még az elegáns fickó is érdeklődést mímelve az infúziósra emelte a tekintetét. Hát azt mondta, apa, bazmeg, te valószínűleg rossz irányba indultál. Itt diadalittasan felröhögött. Jó, nem? Apa, bazmeg, te valószínűleg rossz irányba indultál. Nem értette, a többiek miért nem érezték akkor és ott ezt a poént olyan fergetegesnek.

Misinek elege lett az infúziós idéetlen locsogásából. Bocs, várnak, motyogta, és elindult. Vissza a kórházba. A kávéautomata melletti kukába, a többi közé dobta összegyűrt poharát. Mennyi fájdalom és félelem, remény és reménytelenség gyűlt össze ezekben a poharakban, gondolta. Arra, hogy mi történt és történik éppen az egyik műtőben, gondolni sem akart. A felvágott mellkasra, a megállított szívre, a vért a testben keringető gépre, a szikékre, csipeszekre, fogókra, kesztyűs kezekre. Az infúziós meséjében keresett valami fogódzót, amivel elterelheti a gondolatait, és be is ugrott egy emlék. Egyszer egy amerikai lánynak szeretett volna egy teljes, mert egész és értelmes mondatot mondani, de hosszú agyalás után is csak a Clash egyik számának a címe bukott ki a száján. Nem azért, mert tényleg ezt akarta kérdezni, inkább mert akkoriban sokat hallgatta ezt a dalt. Should I stay or should I go?, kérdezte sután, mire a lány

némi habozás után magyarul válaszolt: Maradj! Erre ő fogta a kabátját, és távozott, mert eleve menni készült. A lányt nem látta többé.

Fura, gondolta, hogy most, amikor nem akar valamire gondolni, ez a jelentéktelenségében is semmitmondó pillanat tolakszik a tudatába. Közben felért a folyosóra, elfoglalta helyét az ablakmélyedésben, és folytatta a Ferenc Jóskák és Mikimakkók sziluettheinek idegesítően unalmas tanulmányozását. Az idő olyan lassan telt, hogy még tagolni sem lehetett. Aztán egyszer mégis nyílt az ajtó, ami mögül kilépett végre a sebész. Az arcán sem öröm, sem bánat nyomain nem látszottak, csak a mérhetetlen fáradtság árcai. Lépett kettőt tétován. Mindjárt kimondja, amit nem lehet visszavonni, gondolta ijedten Misi. Maradj!, suttogta maga elé. Ne menj még! A nemút az élet.

Aztán elragadták a megkönnyebbülés mocskos hullámai.

LAJTOS NÓRA

TÉLI TÁRLAT

a fák karjait lassan gipszbe rakja a tél,
a kint felejtett kerti sörpadokra ráfagynak
a nyári slambucfőzések emlékei. nagyapám
ilyenkor szemet hordott és lapátolt a falnak,
apám a tűzifát rakta fel a plafonig. szerettem
tapogatni a cserépkályha meleg testét,
arcomon rózsák nyíltak, illattalanok.
abban a szobában ropogott a tűz, ahol
a zongorám állt. Bach menüettjére még
egy utolsó táncot roptak a pernyedarabok,
s ebben a háromnegyedes löktetésben
elhamvadtak zongorista álmaim. a fiam
már nem látott kályhában pernyét, nem
hallott faropogást, nem fogott szeneslapátot,
nem szagolt és nem ízelt lefojtott kályhafüstöt.
nem tudja elképzelni, hogyan hűlhet ki a szoba
reggelre. hogy a dédim kemencepadkáján milyen
jó volt melegedni, hogy a lisztnek is illata volt.
néha úgy tűnik, mintha minden csak darabokban
hullna: nagyapám szénmaszatos keze, apám kérge
tenyere, dédim lisztporos halántéka, nagyanyám
horgolt alapjai. befagy bennem a Mnemoszüné,
az emlékezés folyója. berepedezik, s léket kap a múlt –

BELSŐ VIDÉKEK

egy hokedliről lépett le,
kötéllel a nyakán lógott a csilláron,
azóta nem nézek soha a plafonra –

a plafon nagy gyászszsebkendő,
én legalábbis annak gondolom;
hideg és nyirkos most az este –

félek, hogy nagyanyám hiába ígérte meg,
mégsem találkozunk soha többé,
csak belém oltotta a túlvilág hitét –

miközben egy homokórát figyelek,
az ő hamvait látom benne leperegni:
gyűrűsujját, homlokát, búzakék szemét –

tél van, nincs hideg, mégis fázom,
farmerdzsekim jobb zsebében a maszkom,
barátnőm varrta, apró virágmintás, mint az élet –

HALÁLVONAT

valaki fölkel a sínekről, s az égi létrán
felfelé mászik, nem tud mást, csak
elhinni, hogy nem ő halt meg, hanem
benne a Másik –

KOPRIVA NIKOLETT

ŰRSÉTA

Szerettem énekelni átkozottul
a Doors-szerű határtalan zenét.
Dohányszagú szobák, a lét kifordul,
eközben egy Szinyei Merse-kép

lebeg falam előtt, kiszól belőle
a lány piros ruhában réveteg:
figyelj, a nap kialszik delelőre,
a test kimúl, ha megszület. Legyek

lepik a lámpabúra belsejét.
A hangokat egy pók szövi, s megértem,
az éj csak átmenet, kobalt vadon.

Felébredek, karomban áll a jég,
az ablakok megremegnek fehéren.
Sötét a kert, a lány beszél – hagyom.

JELENÉSEK

fürdőszobában farkas vonyít,
morajló tenger a fejemben.

elköltöztünk abból a kis házból,
pedig ott a kezdet az utolsó szoba végén
a barna függöny mögött.
huzat tépi huszonöt éve.

a falon meghasadt tükör.
felváltva beszél benne két világ.
közeltávol.

fa tövében művirágok, feltörnek az égig.
a bizonytalanság
merengő fekete kutya.
mindig ugyanazokat az utcákat járja.

a Fekete-tenger eléri a fenyőket Odesszában.
egy asszony eladja mindenét, és
felszáll a hajóra.
nem néz vissza.

volt egy év, amikor minden éjjel
hangyák özönlöttek ágyamba, azóta
kényszeresen vakarózom.

a bizonytalanság rongyos kisfiú az utcán,
dohánylevelet rág, és üvölti, hogy

*Carl Solomon! (...) veled vagyok a Sárga Házban
ahol hetvenhét sokk sem téríti vissza lelkedet az úrt keresztező
zarándokútjáról porhüvelyébe*

nyelvem, szemem ég, fülemben
ólmot önt a farkasének.

anyám tésztát főz a régi házban,
sárga gőz szorong csillár és küszöb között.
a kádat eszi a rozsda, és
huzat tépi a függönyt.

málnabokor kúszik a kerítésen,
föl a ház falán, át a sosem látott
szomszéd rejtélyeket őrző kertjébe.
nyírfák nyelik el.

volt egy év, amikor minden éjszaka
hangyák másztak szemhéjam alá,
be az álmaimba, rázúdultak
a sárga hintára a posztkommunista
lakótelep udvarán.

*nem akarom többé
tükörben látni magam.*

a bizonytalanság egy idegen férfi,
a balkonomon cigarettázik.
kiabálom, hogy takarodjon innen, de
nem hall.

fehér farkasok futnak az utcán.
üldözik az időt.

KISS LÁSZLÓ

I regényrészlet I

APÁCÁK, TISZTELENDŐK

Terike a Gróf Wenckheim utcán szaporazza a lépteit. 1939 augusztusának vége van, indul a tanév. Tizenhét órára hirdették meg a Veni Sanctét. Hat perccel elmúlt öt óra, amikor odaér. Már belekezdett az első dalba a kórus. A kapuban megtorpan. Pipiskedik, a nyakát nyújtogatva kukucskál befelé. A belső ajtószárnyaktól szinte semmit se látni. Kihátrál, a templom falának veti a hátát. Körbepillant, sehol senki. Szorít a torka, mintha fojtogatnák. Mélyeket sóhajt. Legalább anyuka elkísérhette volna az első évnyitóra. Odabent egyre dörgedelmesebben zeng a *Jöjj, Szentlélek, jöjj, Úristen*. Nem lehet visszatartani: elfutja szemét a könny. Percek telnek el, mire összeszedi magát. Amikor belép, csend támad. A plébános úr beszéde következik. Glac Mihály, oldalán a ministránsfiúkkal, a sekrestye felől érkezik. Az oltárhoz érve a Bibliát a pulpitusra helyezi, megigazítja orrán a pápaszemet, és karjait áldásra tárja. Terike mozdulatlanul áll a padsorok között, mint akinek földre gyökerezett a lába. Heilinger Ilona ekkor fordítja oda a fejét. Egyetlen kézmozdulatára hárman emelkednek fel. Utat adnak Terikének. Az ott az ő helye.

Öt esztendővel és két hónappal később Terike ugyanúgy a templomkertbe indult, ezúttal vízéért. Azt eszelte ki, hogy miután bevárja Klárit a kútnál, átsétálnak Josi bácsihoz a cukrászdába, és leadják a mandulát. De ahogy kifordult a Malom utcából, meglepő látvány fogadta. A közkút felől a hűgát látta jönni. Furcsállotta, hogy Klárit, akinek ezen a héten délutánonként volt tanítás, ilyen korán hazaengedik, az viszont egyenesen megijesztette, hogy az addig is sietős tempót diktáló kislány nővérét megpillantva futólépésbe váltott, amikor pedig odaért hozzá, a nyakába csimpaszkodott, és hangos

zokogásban tört ki. Bár húga heves természetű volt, olykor kifejezetten csintalan, Terike értetlenkedve fogadta az érzelemkitörést. Csak amikor levált róla, vette észre az alvadt vért Klári orrán. A gallérjára pillantott: elkenődött, halványvörös folt maradt rajta. Letette a kantákat, és újból magához vonta a hógát.

Heilinger Ilona az Erkel-ház legnagyobb szálájában összevonva tanította az első és a második évfolyamot. Aki az ő kezei alatt nevelkedett, szép kiejtéssel olvasott, gyöngybetűkkel írt, és csak a legkritikább esetben tévesztett a számolásban. Szigorú tanár volt, sokszor indulatos és könnyörtelen, amihez nem volt könnyű alkalmazkodni. Terike sokszor panaszkodott emiatt odahaza, de anyukáék nem mindig vették eléggé komolyan a szavait. Néha mintha meg se hallották volna, amit mond, ilyenkor magára maradt a gondjaival, egyedül kellett megbirkóznia a rászakadt nehézségekkel, de túllendült rajtuk, a szorongásait is legyűrte, és dicséretes eredménnyel végezte az első két elemi. Heilinger Ilonán nem fogott az idő, már anyukát is tanította, aki nagyon jól tudta, milyen elvárásai vannak a legendás tanítónőnek, és hogy a házi feladatot, ha törik, ha szakad, meg kell csinálni. Előző este például faliórát hajtogattak keménypapírból. Terike szerette ezeket a családi műhelymunkákat, amikor vacsora előtt a petróleumlámpa matt fényénél közösen varrtak, tésztát metéltek, vagy a másnapi házi dolgozatokat fogalmazták. Azokból pedig akadt bőven. Egy apró kihágását egyszer azzal torolta meg a tanítónő, hogy negyvenszer íratte le vele: *ha vendég van, nem beszélgetünk!* Az egész család nevetve körmölte a számozott mondatokat este, hogy hiánytalan legyen a munka: nem volt vendég, beszélgethettek. Miután az utolsó mondat végére is kikerült a felkiáltójel, anyuka elmesélte, hogy annak idején ugyanígy járt. A szüret miatt lemaradt egy erdei kirándulásról, amit nagyon fájlalt, de sokkal rosszabbul esett neki, hogy a hiányzás miatt dühbe gurult Heilinger tanítónő szégyenszemre kihívta a táblához, papirost nyomott a kezébe, és csontos mutatóujjával fenyegetőzve mindenki előtt ráparancsolt, hogy másnapra százszor írja le: *mindig ott kell lenni, ahol a többiek!*

A kartonból eszkábált óra remekül sikerült, nagy volt, és kerek, mint egy süteményestányér, a lányok filccel rajzolták föl a római számokat, patenttal lehetett forgatni a mutatóit. Klári büszkén indult ebéd után az iskolába. De most görcsösen kapaszkodott nővérebe a Gróf Wenckheim utca közepén, a borbélyüzlet előtt. Az orrluka körül feketére száradt a vér.

– Édes istenem! Mi lett? – tolta el magától Terike a kislányt, és úgy vette szemügyre az arcát, mintha az új ruháját nézegetné a szabónál.

– Megpofozott – szipogta Klári, és vászon zsebkendőt kotort elő a köpenyéből.

– Ki pofozott meg?

Klári a fejét rázta, de nem bírta visszafojtani az elkeseredést. Legörbült a szája széle. Nővére mellkasába fúrta a fejét, oda zokogott.

Terike szúrósan nézett az Erkel-ház irányába. Ezen nem volt mit szépíteni. Csinos kis szerkezet született előző este, de sajnos az időt már nem gyakorolták be rajta, Klári pedig még nem tudta leolvasni, mit mutat az óra. Heilinger csupán annyit kért, hogy mindenki állítsa be a délután ötöt, azt az időt, ameddig a tanítás tart. A többieknek sikerült. Klári nem zárkózott fel hozzájuk. Ezért járt a pofon.

Terike a hógát ölegette, és arra gondolt, botrány. De azután eszébe jutott anyuka, aki szintén megszenvedte a tananyagot kiabálva skandáló tanárnő módszereit, és felrémlített egy kép tulajdon elemista korából is: Heilinger ritmusra csapkodja a padot egy vaskos léniával, mert felbószította egy írásnak mondott macskakaparás. Sok minden megtörtént az elemi két éve alatt, amíg az Erkel-házban tanult, látott számtalan körmöst és megcibált loknit, de azt a törhetetlen munkabírást nem lehetett megkérdőjelezni, amellyel Heilinger Ilona a gyöngébb képességű

gyerekek fejébe is beleverte az ábécét és az egyszeregyet. Nem tudta, hogyan magyarázza el húgának, hogy a bántóan igazságtalan pofont néha nem lehet elkerülni, és önhibánkon kívül is kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy mások ostobaságai miatt nekünk kell viselnünk a következményeket. Tizenegy évének minden bölcsességével érezte, hogy valami nagyon nincsen rendjén ezzel. Botrány. De az órát ismerni kell. Ő is megtanulta.

Szerencsésnek érezte magát, hogy már polgáriba jár, a város túlsó felén, a román templomnál lévő cirádás épületbe, ahol javarészt jólelkű apácák oktattak, akiknél ha olykor elszakadt is a cérna, nem mindig jöttek dühbe. És azt is érezte, hogy most már nagyon hiányzik otthonról apuka. Igazán vége lehetne már mindennek. Átölelte Klárit.

– Nincs semmi baj. Nyugalom, kicsikém, nem lesz semmi baj.

Az apácák alig tucatnyian éltek a városban, internátusuk a Románváros felé vezető főút egyik zsugáteres háza volt, melynek homlokzatán egy töviskoszorúval körbefont szív hirdette, hogy odabent a Jézus Szíve Nővérek Társaságának delegáltjai rendezkedtek be. Terike szerette őket, különösen a tanítónőképzőt végzett üde és lelkes ifjakat, de neveltetésénél fogva könnyen megtalálta a hangot az idősebb nővérekkel is, akik leginkább ápolónőként dolgoztak a kórházban. Elemistaként is el-eljárt hozzájuk, miután azonban polgáriba került, állandó vendége lett az iskolához közel eső zárdának. Titokban apácának készült. Ámulattal figyelte, ahogy a korosabb kedvesnővérek lankadatlan energiával vetik bele magukat a munkába, egyeseket sokszor napokig nem látott, egyre több sebesültet kellett ellátniuk, a műtétek is akadoztak, a kórház kapacitása a végéhez közeledett. Terike besegített a gyógynövénykert gondozásába, gyomlált, árvácskát ültetett, de a konyhán is mindig akadt feladat, diótörés, paszulyfejtés, mosogatás. Ekkor tapasztalta meg azt is, hogy a kintről idillinek tetsző rendházi élet messze nem problémátlan. A kedvesnővérek, akik legtöbbször csak *kes*nek hívták egymást, ami Terike számára sokszor foghegyről odavetett, tiszteletlen megszólításnak tűnt, klikkekre bomlottak, és vagy Flóra pusmogott a rakoncátlan Erzsébetről, vagy a zsörtölődő Leontint figurálták ki a háta mögött, Jolánta nővér tűrhetetlen dolgai pedig az elviselhetőnél többször kerültek terítékre hagymapucolás közben. Mióta az elemista fiúk rajtakapták az iskolában, hogy a március tizenötödikéről szóló darab próbái közben a fiatal technikatanárral csókolózik a paraván takarásában, *kes* Jolánta külön helyiségben aludt, noha a közös hálóteremben is spanyolfallal választották el az ágyakat. Leplezetlen megvetés övezte, diákjai azonban továbbra is rajongtak érte. Terikének is kellemes emlékei voltak a vele töltött két évről, a színelőadásokról, a sok-sok jó szóról és a figyelemről, amellyel Jolánta kitüntette tanítványait. Ha nem imadélatúnon vagy családlátogatáson vettek részt, a papok is szívesen átruccantak a központi plébániáról, körbeülték a kerti asztalt, és komoly ábrázattal, hosszan cseverésztek az iskola dolgairól a kesekkel.

Ezen az őszön Terike különös jelenségre lett figyelmes. Ahogy egyre-másra érkeztek az agasztó hírek a frontról, a nővérek mind többször mutatkoztak kalapban a nyilvánosság előtt. Mint aki távozni, sőt – de ettől a Jóisten mentsen meg bennünket – akár életformát váltani is készül, a papok is gyakran húztak pantallót a reverenda alá, mi több, szeptember végén az a csúfság is megesett, hogy szokásos délutáni látogatásakor a nagy tekintélyű Hosszú László civilben zörgetett a Malom utca négy kapuján, egy-egy bibliaóráját pedig zakóban és mellényben tartotta meg. De néha már az iskolában is arról ment a beszéd, milyen világ vár rájuk, a kedvesnővérekre és a papokra, a kántorra, a plébánosra, a káplánra, mindazokra, akik Terikéék mindennapjainak visszatérő szereplői voltak, mert esketésen vagy kereszttelön éppúgy jelen voltak, mint temetésen vagy disznótoron, de néha akkor is meghívták őket ebédre vagy vacsorára, ha a családi összejövetelnek semmi különösebb apropója nem volt. Mintha csak az foglal-

koztatta volna őket, mi van odakint a világban. Mit foglaltak el a németek, mit szereztek vissza az oroszok, és hogy van-e ok az aggodalomra. Nem bizakodtak, még csak nem is reménykedtek. Meg voltak győződve róla, hogy bárhogyan alakul, kutya világ vár rájuk. Ha a németek nyerik a háborút, azért, ha meg az oroszok – de abba inkább ne is gondoljunk bele. Csakhogy ezekben a hetekben ez a forгатókönyv látszott valószínűbbnek. Mese nincs, költözni kell innen, amerre és amikor csak lehet. De hát hová? A papok többsége környékbeli volt, parasztivadék, tanulmányait leszámítva alig mozdult ki a megyéből, és bár kivétel nélkül jónak látszó nyugati kapcsolatokkal rendelkezett, nem látott esélyt egy új élet elkezdésére másutt. Meg különben is, ki látná őket szívesen? Ki tudja, mi lesz itt, mi következik ezután. Igazán vége lehetne már! Apuka is milyen régóta oda van. Kopogtak a távírók, mentek a sürgönyök, dolgozott a posta. És közben megérkeztek a felszabadítók is.

Közeledtükre már napokkal ezelőtt zavart izgatottság fogta el a nővéreket. Réteges pinklikbe gyömöszölték a menthető holmit, glédában álltak a spárgával összefogott kövér batyuk a zárda pincéjében és a tornácon. Gazdáik szertartásos mindennapjaikat élték, de ugrásra készen füleltek. Szüntelenül recsegett a rádió, rikkancsok bicikliztek az utcán. Egyre sűrűbben zengett az ég a repülőktől.

Terike percekkel ezelőtt esett be a nővérekhez. Mára nem tervezett látogatást, anyuka előírt bizonyos tennivalókat, ezért sietett haza az iskolából. Félúton, a Jézus Szíve Nővérek Társaságának rendházán túl érte a légiriadó. Visszafordult, mert bár cseppet sem félt, tisztában volt vele, hogy kötelességet szeg, aki ilyenkor az utcán tartózkodik. Odahaza anyuka a fásszín legnagyobb hordóját kibélelte paplannal, s ha nem a templomkerti árokban vagy Márton bátya pincéjében kerestek menedéket, itt várták be Klárral a *Luftgefahr* végét. Terike inkább kiszaladt a kertbe, levetette magát a gyepre, úgy gyönyörködött az égbolton, miközben anyuka szüntelenül átkozódott a színben. Nagyon szépek voltak a bombázók, egy idő után könnyen különbséget lehetett tenni közöttük. Az angol repülők csillogtak, mint az ékszer, a hangjuk éles volt, és fülsértő, ellentétben a tömzsi orosz gépekével, amelyek tompán, fenyegetően morogtak.

A kedvesnővérek, mintha elkerülné a figyelmüket a légiveszély, derűsen cseverésznek. Terike a rózsafához siet, amelynek tövében egy cirmos macska hever. Kissé hűvös, de kellemes októberi délután van, a repülőgépek fényes kötelékben úsznak az égen a Tisza irányába, a nővérek pohárkái hangosan csilingelnek az alpakkatálcán. Terike soha azelőtt nem látta itt ezt a macskát, ahogyan más állatot sem, az apácákról mindig is azt képzelte, hogy nem szívesen fogadnak maguk mellé jószágot. De nem firtatja, honnan származik a jövevény, mert a macska az oldalára dőlve piheg, és riadt szemeket mereszt a bejárati ajtóra. Terike hiába szólongatja, ügyet sem vet rá, láthatóan minden erejét fölemésztí a szülés. Kellemetlenül hosszú időbe telik, mire előbukkan az első. Előbb az apró lábak jelennek meg, aztán lassan, nedvesen csúszva, a törzs kerül sorra. A fej nem akar megválni a biztonságos anyaöltől, percekre bennakad. A macska nyöszörögve vajúdik. Sötét, nyákos test ficáncol a szülőcsatorna nyílásában. Kapálózik, a levegőt rugdalja. Fájdalmas sóhajtás hallatszik. Akkor végre elengedi magát, lepottyan. Terike erősen szédül, érzi, ahogy felfordul a gyomra. Segélykérőn néz az apácák felé. Azok továbbra is egymással vannak elfoglalva, mintha se a kislány, se a macskák nem volnának az udvaron, megy az évdés. Csak akkor lép oda Jolánta nővér, amikor a harmadik kismacska is kicsusszan a rózsafa elé. Szélesre tárja a kezében tartott zacskó száját, és sorban belehajigálja a sipítózó kölyköket. Ahogy elindul velük a fészker felé, alig hallhatóan sziszeg. *Inter faeces et urinam nascimur, kicsikém.*

Akkor már üres volt az égbolt. Idővel az egyre halkuló moraj is megszűnt.

HAÁSZ JÁNOS

ÍRNI ÁLLANDÓ PRÓBATÉTEL

Beszélgetés Kiss Lászlóval

Kiss László író és gimnáziumi tanár szülővárosában, Gyulán. Több novelláskötet, egy kritikagyűjtemény és két zenei témájú könyv szerzője, aki akár az angol futballból is tud irodalmat csinálni. Írói módszerekről és kételyekről, irodalmi kánonról és olvasásról beszélgettünk, valamint arról, hogy a barátság ott kezdődik, ha valaki begépel a másíknak egy hatoldalas novellát.

– Mikor láttál utoljára Arsenal-meccset?

– Hú... Azt hiszem, az előző szezon utolsó bajnokiját láttam legutóbb. És mint minden Arsenal-meccs megnézésekor, felfedeztem előremutató jeleket.

– Mint Egervári Sándor, aki soha nem kérdőjelezte meg az előrelépést, egy-egy olyan meccs után sem, amikor feltörölték velünk a padlót?

– De én komolyan mondom az előremutató jeleket. Sok olyan fiatal játékosunk van, akik a gerincet alkothatják a következő két-három évben, ha nem igazolnak el.

– Visszatérve az utolsókra: májusban láttad legutóbb közös kedvencünket, a focitipp.hu-n futó sorozatban pedig négy éve írtál róluk. De honnan jött az ötlet, hogy az Arsenalról írj... mit is? Kisnovellákat? Glosszákat? Egyáltalán, mennyire érzed ezt az írói munkásságod részének?

– Kiss Tibor Noénak és a testvérének, Kiss Lászlónak köszönhető a lehetőség, ők működtették a focitipp.hu oldalt. Egy-két cikket olvastam ott, tetszetek a szövegek, meg ahogy a focihoz közelítettek, és úgy gondoltam, én is hozzá tudnék tenni valamit. Nem vagyok, nem voltam és soha nem is leszek futballszakíró, egyszerűen csak rajongtam az Arsenalért, és annyira telítődtem már a csapattal, hogy azt éreztem, kikívánczik valami róluk. Egy békéscsabai beszélgetésünk után letámadtam a gyanútlan Noét egy glosszával. A Stoke City ellen játszottunk egy parádés mérkőzést, arról küldtem egy kis jegyzetet, ami nagyon tetszett neki. Aztán a következő is, meg az az utániak is, végül megállapodtunk, hogy azt a szezont végigírom, minden egyes meccsről küldök anyagot, mintha ott lennék a pálya szélén vagy a lelátón, ahol néha Liam Gallagherrel vagy épp Benedict Cumberbatchcel találkozom – az utóbbiról találtam is egy Arsenal-sálas képet a neten –, szóval elkezdtem a csapatból és a mérkőzésekből fikciót gyúrni. Kis színes prózákat írtam, amelyekre idővel egyre több jó visszajelzés jött, el is kezdtem agyalni, hogyan lehetne kötetben megjelentetni a szövegeket, keresni egy látószöveget, ahonnan értelmet nyerne a sorozat, végül szerencsére nem találtam meg.

– Hornby után egyébként is nehéz Arsenal-könyvet írni...

– Szerintem nem. Hornby megírta a sajátját, most a következő drukker van soron. Ő egy konstans Arsenal-állapotról ír, amely egy régebbi típusú Arsenal-focihoz kötődött, ezért lenne nagyon érdekes megcsinálni a korszerű, esztétikus futballt játszó

Arsenal-könyvet. Igaz, azóta a korszerű, esztétikus foci és az Arsenal között keletkezett néhány univerzumnyi távolság.

– A szenvedés tehát maradna.

– Igen. Az, úgy tűnik, örök.

– Nemcsak fociról írsz, de a regényed és novellásköteteid mellett két zenei témájú könyved is megjelent, az ektomorfos Farkas Zoltánról szóló Outcast és a hiperkarmás, Bérczesi Robi-s Én meg az ének. Ezeket mennyire érzed a saját könyveidnek?

– Teljes mértékben. Mindkét zenész hiteles és őszinte ember, nagyszerű volt velük dolgozni, és az íráság konyhájára is sokat hozott a munka. Az Outcast írásakor például meg kellett tanulnom Farkas Zoli-ul megszólalni, s bár Zoli nagyon jól beszél, sok a könyvben a „nyelvi” fikció. Robi esetében sokkal több olyan szövegrészlet került a kötetbe, amit ő maga mondott, szó szerint. Viszont az Én meg az éneknél a szerkesztésben volt sok olyan munka, amitől a kötetet sajátjának érzem, amikor ugyanis szerkesztetek, nem csupán nyelvi elemeket pakolgotok ide-oda. Ahogy Robi fogalmazott, színezem a sztorikat. Ő ennek nagyon örült, szerette ezeket a pluszokat. Ilyen értelemben mind a kettő saját írói munkám, s remélem, hogy ők is sajátjuknak tekintik, szintén teljes mértékben.

– A focit is, a zenét is azért említettem – de beszélhetnénk akár a horgászatról is –, mert a te eddigi munkásságod arra utal, hogy irodalom bármilyen nyersanyagból lehet.

– Egyetértek, és nemcsak íróként, de irodalomtanárként is így vélem. Ha most órát tartanék a gimiben, ez a félmondat biztosan elhangozna. Ugyanakkor számos kétely gyötör. Ha átpörgetem magamban, miket jelentettem meg a Szindbád-könyvemtől a Gyulai Hírlap-os kispórázokon át a Ki mondta, hogy jó volt-ig, akkor néha arra gondolok, lehet, hogy ez egy zárt írói világ, és sokakból semmilyen érzelmi reakciót, indulatot nem vált ki. Hajlamos vagyok úgy elképzelni magam, mint aki magányosan kiabál valahol az Élővíz-csatorna vagy a Fehér-Körös partján, és senkihez nem jut el a hangja.

– De tulajdonképpen ez valamennyi író kételye lehet, nem?

– Ez megnyugtat, bár igazán nem akartam kicsiholni belőled. De lehet, ha egy íróval komolyan elbeszélgetünk, előbb-utóbb tényleg ide lyukadunk ki mindannyian. Hogy nem tudjuk, jó-e, amit csinálunk...

– Nem is az, hogy jó-e, mert azt, hogy jó...

– Igen, te magad tudod, hogy jót csináltál. Hogy a megírt szöveg egy kompakt dolog, min-dennek megvan benne a helye: készen van, rendben van. De hogy eljut-e valakikhez, megszólít-e bárkit, érdekes-e valakinek...

– Középiskolai magyartanár is vagy. Ez hogyan hat az írói munkádra?

– Inkább inspirál, mint bénít, mert a kanonizált, klasszikus, elvileg mindenki által ismert szövegek állandó újragondolására kényszerítenek. Érdekes egyébként, ahogy a történelem szakot el tudtam végezni az egyetemen úgy, hogy nem hallottam a francia forradalom kifejezést – egy alkalmat leszámítva, amikor a görög történetírást tanító tanárom kijelentette, hogy egy szót se tudna mondani róla –, a magyar szakos képzés sem a teljességre törekszik. Aztán ha az ember tanítani kezd, a hiányosságokat menet közben pótolja. Az egyetemen nem nagyon olvastam például Berzsenyit, tanárként viszont szerencsére kénytelen voltam felkészülni belőle. Ha valaki azt mondja, hogy A közéleti tél, illik tudni, miről beszél. A tanítás szüntelen dialógus, mert

nemcsak a felkészülés során folytatok párbeszédet a szövegekkel, de órán is, amikor a diákokkal együtt újra és újra átmegyünk az anyagon, sőt akkor is, amikor a dolgozataikat javítom, és új ötletekkel találkozom az esszéikben, elemzéseikben. Így tanultam meg azt is, hogy egy óra akkor jó, ha tulajdonképpen én is egy vagyok a diákok közül, és én is újra és újra megértem azt, amiről beszélek. Ilyen lehet, amikor egy csapat – mondhatom az Arsenalt? – folyamatosan edz. Hiszen mi mást csinálna. És egy szöveg folyamatosan mozgásba hoz egyéb szövegeket is, az ember pedig minél többet olvas, annál könnyebben áll rá arra, hogy írjon. Az iskola tehát pörgeti az írói motort. Ami bénítóan hathat, az a megalázóan magas óraszám – őszintén remélem, hogy egyszer majd egy épeszű hivatalnok a fejéhez kap, elnézést kér a pedagógustársadalomtól, és visszaáll az elviselhető terhelés. Legyen ez, mondjuk, heti húsz óra. Ami szintén inkább elég, mint kevés. De persze nem hagyom, hogy ez a bagatell dolog elvegye a kedvem.

– *Hogy kezdte írni? Olvastam, hogy eredetileg töri szakos voltál, és egyetemi hallgatóként is később jött be az életedbe a magyar.*

– Botladozva kezdtem a magyart, harmadjára jutottam be, némi jóindulattal, a szegedi egyetem nulladik évfolyamára, ahol nagyon jó embereket ismertem meg, nemcsak az évfolyamtársaim, hanem a tanáraink között is, például Ötvös Pétert, Szilasi Lászlót vagy az azóta sajnos elhunyt Vadai Istvánt. Kitűnő alapozást kaptunk, bevezettek minket az egyetem világába. Akkor már harmadéves töris voltam, túl azon az időszakon, a középkoron, ami igazán foglalkoztatott, de a magyar még nem talált meg. Úgy vizsgáztam régi magyarból Szilasinál, hogy a töriből tanultakat makogtam el, a szövegekről beszéltem a legkevesebbet – ő természetesen az első pillanatban levette, mi történik. Amikor aztán rájöttem, hogy a magyaron is lehet szabadon kezelni a tanmenetet meg a tematikát, jelentkeztem Olasz Sándor tanár úrhoz huszadik századi modern irodalomra, novellisztikázni, kosztolányizni, karinthyzni, teljes irodalmi kirakodóvásár volt, nagyon szerettem azokat a beszélgetéseket. Ettől beindult valami. Magánéletileg ugyanakkor nem volt fényes időszak, elvonultam, bezárkóztam, gyakorlatilag alig dugtam ki az orrom az albérletből. A két jelenség azonban szerencsésen összeért. Átvetettem a lábam a fotel karfáján, és olvastam, ahogy bírtam, heteken keresztül. Nemcsak azért, mert volt mit bepótolnom, hanem azért is, mert segített élni. És szórakoztatott is. Móricz, Tersánszky Józsi Jenő, Márai... De nem ezt kérdezted, ugye?

– *Azt kérdeztem, hogy mikor, hogyan kezdte el írni, ami viszont nyilván összefügg azzal, hogy mikor kezdte el olvasni.*

– Igen, itt robbant be. Előtte szórványosan olvastam, leginkább Kosztolányit, és az először írott novelláimnak nem a zöme, hanem mindegyike fantáziátlan Kosztolányi-utánérzés volt. Ezután kezdtem el olyat írni, amiről azt éreztem, esetleg másoknak is tetszhet.

– *Ebben a kezdeti időszakban kaptál támogatást, ösztönzést az íráshoz? Egy helyen Bíró-Balogh Tamást említetted...*

– Tamás nagyon jó barátom több mint húsz éve. Amikor egy hajnalban a legendás Béke tanszék környékén összeakadtunk, szóba elegyedtünk, és hamar kiderült, hogy mindketten nagyon szeretünk Kosztolányiról beszélni. Tamás sokat segített a pályám elején, volt, hogy beajánlotta novellámat egy folyóiratnak, de ez hagyján. Egyszer flopin vittem neki egy hosszabb elbeszélést, aminek valami probléma volt a központosásával, és mire átugrottam az albérletemből a lakására, addigra gépbe vitte a szöveget. Ráment egy délutánja. Mire nem képes Kosztolányi! Olasz tanár úrnak is sokat köszönhetek. Egy szeminárium után odaadtam neki két kéziratomat,

a következő alkalommal pedig lobogtatva hozta őket, mint a lottónyereményt, hogy „tanár úr, ezeket közölni kell”. De hogy miért nevezett tanár úrnak, nem tudom.

– Az, hogy a kispróza írása áll hozzád közelebb, szintén Kosztolányi-hatás? Hiszen főleg novellásköteteid jelentek meg, regényed csak egy, illetve a két zenei könyv, amiket nem tudom, hová lehetne ebből a szempontból sorolni.

– Ez jó kérdés. Tudniillik főleg a Farkas Zoli-könyvnél éreztem azt, hogy ilyen lehet regényt írni. A zenészek, tudtuk nélkül, egy életregényt meséltek el nekem, kompakt sorsot lehetett megrajzolni a történetekből, számos buktatóval, hanyatlás, felemelkedés, hanyatlás, felemelkedés – gyönyörű és fájdalmas spirálok vannak mind a két történetben. Szóval, akkor kezdtem kapiskálni, milyen lehet, amikor valaki regényt ír, végigvezet egy életet, és nem tűnt lehetetlennek, hogy egyszer fogok én is. Az *Outcast* amúgy egy évben jött ki a *Ki mondta, hogy jó volt* című könyvemmel, amit te következetesen regénynek mondasz, noha a „fejezeteit” novelláknak írtam – igaz, a megjelenés óta én is regénynek nevezem, be is tudnám bizonyítani, miért az, de remélem, soha senki nem kér meg rá. Szerintem alapvetően alkati kérdés, mit vagy milyen formában ír az ember. Meg tudnánk nevezni nem egy szerzőt, aki ír ugyan regényt, de érezhetően jobban ki tudja futni magát kisprózában, s a regényei is olyanok néha, mintha rövidprózák mozaikjai volnának.

– Abszolút, például *Greccsónak a Megyek* utánad...

– Az is lehet példa, igen. Jól kitolt velünk Mikszáth az atyafiakkal meg a palócaival. Azóta nagyon elhivatottan lehet gondolkodni arról, hogy egy mű regény-e vagy novellafüzér.

– Említetted, hogy úgy tanítasz, hogy te magad is újrakezded a párbeszédet egy-egy művel. A tanítványaid mennyire értékeli ezt az oktatási módszert, mennyire hullik ez termékeny talajra?

– Inkább jól jövünk ki belőle, mint nem.

– Visszaköszön az óráidon, hogy író vagy? Visznek be például könyvet az iskolába, hogy dedikáld?

– Előfordul. Facebookos megosztásaimra nem nagyon reagálnak diákok, posztonként egy-két jelzés érkezik, amit nem annak tudok be, hogy TikTok van, meg Instagram, szóval hogy egész más fórumokon nyomulnak. Valószínűleg nem olyat írok, ami érdeklődést vált ki belőlük. Vagy a többség tényleg nem tud róla. Mert egyébként sok diák olvas, főleg ifjúsági könyveket, fantasyt meg lányregényt.

– De hát egy hiperkarma-könyv...

– A hiperkarma jelenlétét én nem érzékelem a gimisek között. Tudom, hogy Pesten megy, de itt, Gyulán nem nagyon tapasztalom, hogy ismernék. Rapperek vannak, az biztos, látens és kevésbé látens rapperek mennek a folyosókon. Ezért is lepnek meg néha, és nemcsak azzal, hogy óra végén valaki odajön egy kötetemmel a kezében, hanem amikor jelentkeznek, hogy legközelebb vigyek már be, legyen szíves, sajátot. De persze még soha nem vittem be, az lenne az utolsó szög a pedagógiai és írói koporsómba, ha a magam irodalmi munkásságát így reklámoznom. Elemezzünk Kiss Lászlót! Hogyne. Irodalmi rendezvényekre természetesen felhívom a figyelmet, de nem azért, mert esetleg fellépek vagy szerepelek én is. Ha kötetbemutatóm van, azt megemlítem különféle csoportokban, de általában olyan diákjaimnak, akik elballagtak. Ügyelek arra, hogy senki ne érezzen kényszert a tanítványaim közül, hogy csak azért jöjjön el egy rendezvényre, mert ott ül a tanára is. Ezt nevezhetjük akár csapnivaló marketingnek is. Ezért különösen jólesik, amikor kiderül, tudják, hogy írok. Hat éve az egyik tőriórán jelentkezett egy diák. Amikor fölszólítottam, megkért, hogy meséljek kicsit az írásról. Hogyan csinálom. Először azt hittem, viccel, de mivel szinte számonkérően nézett, letettem a táblafilcet, és nekifogtam.

Nagyon jó érzés volt arról beszélni érdeklődő diákoknak, hogyan születik a novella, mire kell ügyelni közben, hogyan alakulnak a karakterek, a nyelv. De azt is szeretik, amikor írókat látok vendégül órán, és az írók is szeretnek jönni rendhagyózni.

– *És egyébként hogyan írsz? Már mint technikailag. Nemrég Benedek Szabolcs, ugyancsak az Esőnek adott interjúból, elmesélte, hogy neki kijelölt időszaka van, amikor leül és ír, általában hajnalban, és az írást bárhol, bármikor abba tudja hagyni, majd képes másnap onnan folytatni. Neked mi a munkamódszered?*

– Ha lendületben van egy próza, nehezen hagyom abba. Olyankor nem ismerek senkit és semmit, nyugtalan vagyok, folyton írnám, ha épp iskolaidő van, kidob az ágy hajnalban, főzök egy kávé, és huppanok a gép elé. Utána sokkal lazábban, kiegyensúlyozottabban indulok munkába is. Ez nem azt jelenti, hogy elkapkodom a szöveget, mert ez után következik az aprómunka, a fazonírozás, de tény, hogy nagyon visz a lendület. Állandó írói időpontom viszont nincs, noha mindig vágyom rá. Jenei László írta nekem nemrég, hogy ha az ember regényen dolgozik, ügyeljen arra, hogy egy-két mondatot mindennap írjon, folyton legyen benne a történetben. A nyári szünet kezdetén elhatároztam, hogy így lesz, de nem lett és nem is lesz így, egyszerűen más alkat vagyok, nem csinálom minden egyes nap. De a nap minden egyes órájában gondolkodom róla. Aztán amikor leülök a képernyő elé, indulhat a meló, az agyalás, a törlés, a húzás, a hozzáírás, az ide-oda rakosgatás. Írni állandó próbatétel.

– *Amikor leülsz írni, kész a szöveg a fejedben, csak begépeled?*

– Nem, nincs kész. Nagyon gyakran felugrik egy utolsó mondat vagy zárókép, de a kötőanyag nincs meg. A nagy kihívás az, hogy ezt a sokfelé ágazó kötést hogyan tudom rendszerbe illeszteni, hogy minden, ami a szöveg sűrűjében van, kapcsolódjon a nyitáshoz vagy a befejezéshez.

– *Itt-ott már lehetett olvasni tőled egymáshoz kapcsolódó II. világháborús szövegeket. Min dolgozol éppen?*

– A mostanában írott anyagok jobban egy irányba mutatnak, mint a korábbiak. Az előző könyvekbe az addig egységnyi idő alatt írott novellákat szerkesztettem egybe. Most azonban interjúzom, olvasgatok – a hangsúlyt a gyakorító képzőre vetve –, és sok filmet nézek a témában, főleg olyanokat, amelyekben nem a fegyverek szólalnak meg, hanem az emberek. Abból a kevéske prózából, amelyet eddig megírtam, az látszik, hogy ezek a sztorik összességben állnak majd, egybefoghatók. A történet az elképzelésem szerint egy olyan kisvárosban játszódik, ahol egy sváb közösség él – vannak sváb felmenőim –, és ahová 1944 pünkösdjén a náci, ősszel pedig a szovjet hadsereg vonul be.

– *Gondoltál arra, hogy jó lenne csak az irodalomnak vagy csak az irodalomból élni, látsz erre reális esélyt?*

– Gondoltam rá, de a gondolatot nem követte tett, és gyanús, hogy egyelőre nem is fogja. Tanítás nélkül nehezen menne. Bár ha belegondolok, irodalomból – és történelemből – élek így is.

KARAP ZOLTÁN

HATÁRSÉRTÉSEK

(depigrammák)

1. A filozófia a szellemi tériszony legmagasabb foka. Nincs korlát, se biztosítókötél. Bábeli csigalépcső az örületig. Hozzá képest a művészet gyermekjáték. A vallás esti mese. A tudománnyal pedig nem állítható mérlegre, mivel ő maga a mérleg. Filozófust csak egy másik filozófus ítélni meg, illetve el – ez Szókratész méregpoharának felirata.

2. A filozófus hübrisze: ha az élet dolgaiba ártja magát, és ítélkezik. Filozófus csak filozófussal vitázhat – a modern filozófia etikettje ez. A király egyedül a bohóctól tűr el kritikát.

3. A filozófus éjjeli ragadozó. Minerva baglya szürkületkor kezdi a röptét, és jaj annak, akihez a filozófus kérdést intéz. A filozófus kérdésére soha nem lehet igennel vagy nemmel válaszolni. A filozófus kérdéseire többnyire nincs válasz, s ha mégis, az csak valamiféle elvi meggyőződés lehet, tehát nem filozófia.

4. Magyarországon a filozófus nem bagoly, hanem vakond. Láthatatlan járatokon közlekedik, munkássága a gazdák és uraságok számára csupán bosszantó kerti díszlet. Minél mélyebbre ás, annál kisebb az esély, hogy elkapják. A túrások helyén egy-egy zseniális, mégis jelentéktelen könyv hever, amit még az írók, művészek és politikusok sem becsülnek. De ha senki nem olvassa őket, miből vagy kiből élnek ezek a félig vad-, félig háziállatok? A feleségem szerint: a feleségükből.

5. Nem tartom magam sem filozófusnak, sem írónak. Leginkább színész vagyok, aki eljátsza a filozófus, az író vagy épp a zenész szerepét. Egyetlen feladatom felforgatni a rendet, és rendíthetetlenül csodálkozni az életen. Lehetőleg társaságban. Szókratészként járom az utcákat, tereket, színházakat és koncerteket, a terepen álruhában dolgozom, és egyik szememmel még alvás közben, éjszaka is figyelek. Tekintetemmel mindig játszótársakat vadászok. Istennek hála: ott vannak mindenhol.

6. A politikától mindig távol tartottam magam, de ha keresett, mentem. A zene mindenkié. A gondolat is. Az ünnep is. Márpedig milyen ünnep az, ahol nincs gondolat, nincs zene, és nincs ott mindenki? Tehát én is.

7. A politikusoktól is mindig távol tartottam magam, de figyelem, mit és hogyan mondanak. Szívesen írnék beszédeket minisztereknek, és utána megkritizálnám őket. Vagyis magamat. Egy tévéműsorban vagy podcastban. Csak ilyen feltételek mellett vállalnám a logikai teljesség igényével, morális értelemben feddhetetlenként. És dupla gázsziért. Valószínűleg azért alakult úgy a történelem, hogy mindig két nagy párt között kell választani, mert ugyanazok a filozófusok írják a beszédeket mindkét oldalnak. Így élnek túl.

8. Magyaroknak és világpolgárnak érzem magam, ugyanakkor hiszek az előítéletek jogosságában, és abban, hogy az előítéletek nem alaptalanok. De az alapokat és a következtetéseket mindig alaposan kell kezelni. Alaposan kezelni annyi, mint újra és újra rájuk kérdezni, és ellenőrizni őket. Tehát gondolkodni.

9. Korunk négerai a radikalizálódott muszlimok. Nem cirkuszokban és állatkertekben, hanem világhíradókban mutogatják őket mint a nyugatitól jelenleg legtávolabb eső emberszabásúakat. A 19. századi néger dalokat fekete maszkok mögött, piros rúzzsal kikent szájjal adták elő a fehér muzsikuskok. És mekkora sikert arattak! Nem kellene ismét hasonló cselhez folyamodni? Burkában éneklő sztriptíztáncosnők, turbános jazzsaxofonosok egy 21. századi musicalben. Vagy egy ilyen előadás a levegőbe repíthetné a közönséget?

10. Nem vágyom sem muszlim, sem távol-keleti országokba, de imádom a gyrost, a jógát, a jazzt, az indiai zenét, és élek-halok a hastáncos hölgyekért. Pascal szerint minden baj forrása, hogy nem tudunk megülni a seggünkön. De ha ma egész nap egy helyben ülök is, holnap nem kopogtat-e be hozzám az egész világ?

11. A kötelező karantén természetes állapotom. Közben az országhatár kerítéseinél láthatatlan ostrom zajlik. Ha odamennék, hogy cselekedjek, valószínűleg vagy a magyarságomról, vagy a világpolgárságomról kellene lemondanom. Van más megoldás? Nem szeretnék kockáztatni. Pascal szerint a szórakozás észrevétlenül vezet a halálba.

12. Imádom utazni, amikor már úton vagyok. De az indulás előtti utolsó pillanatig rettegek, hogy el kell hagynom a lakást. Az idő, a pénz, az energiák eltékozlása: elmenni valahová, semmit nem építeni, csak fogyasztani, aztán hazajönni. Ráadásul még sofőröm sincs, nekem kell vezetnem. Mindent megtervezni, megnézni, megvenni, telefonnal rögzíteni, mint egy kém, és e rengeteg dolog mellett életem legboldogabb pillanatait kell imitálnom, különben útítársam családottsága megkeseríti az egyébként is fáradságos kalandot. Szívesebben olvasok útikönyveket.

13. Szar lehet úgy utazni, hogy az ember a rulettasztalon minden pénzét feltette a szabadságra, de mielőtt a golyó megállna, egy csapat kommandós lezárja a kaszinót, és elveszi a zsetonokat. Mi, magyarok többnyire azért ünnepejük hőseinket, mert az életük árán sem mentek el innen. Ennek ellenére tudjuk, hogy minden esetben hazudunk, amikor azt énekeljük: itt élned, halnod kell. Nincs ennél hervasztóbb pillanat egy történelmi megemlékezésen. De pont olyan észszerűtlen lenne megváltoztatni, mint happy endre írni a Bibliát.

14. Imádom a jazzt, a pop-rockot és egyáltalán a könnyűzenét, mert hallgatásuk közben az egész emberiséggel tudok azonosulni. Azzal az arctalan gyermeki tömeggel, amely semmi másra nem vágyik, csak hogy jól érezze magát. Nem akar többet az élettől, csak a morális minimumot: az élet büntetlen élvezetét. De vajon ki lehet-e lépni büntetlenül a történelemből?

15. Lett egy kiskutyánk. Megtanítottam neki egy sor trükköt és vezényszót. A feleségem családtagként, én pedig egy jópofa szeretetrobotként tekintettem rá: az úr-szolga viszony természetes maradványaként, amelyben időnként kiélhetem a hatalom gyakorlásának szolid gyönyörét. De néhány napra meg kellett válnunk tőle, és egy barátomra bíztam, aki szintén gazdi. Amikor visszakaptam a kutyámat, mintha kicserélték volna. Hiába hívtam, utasígtattam, a saját útját járta. A megszokott eledelét visszautasította, és ha valami nem tetszett neki, ugatni kezdett. Felhívtam a barátomat, mégis mi történt a távollétem alatt a kutyával. Azt mondta,

nagyokat játszott az udvaron, megismerkedett az utca összes ebével, és kiderült, hogy imádja az operákat. Ekkor értettem meg, hogy ő már soha többé nem lesz a szolgám, csak egy kutya, akiről én gondoskodom. Cserébe nem harap belém és nem ugat meg, amikor belépek az ajtón.

16. Szeretnék egy társat a kutyáknak. Felmegyek egy környékbeli kutyamenhely honlapjára. Csupa boldogtalan kutyaportré. Ahogy nézem őket, egyre jobban kirajzolódnak a szomorúság, a melankólia, a kétségbeesettség pofavonásai. Rémület és remény belső harca a sintér vagy állatgondozó fényképezője előtt. Minden kóbor ebnek saját galériája és története van. Mint az online prostituáltak (kor, ízléspreferenciák, fizikai adottságok, szolgáltatások), csak itt árak helyett letölthető örökbefogadási nyilatkozatok vannak. Keresem a kóbor emberek hasonló honlapját. Sehol semmi. Legalábbis a legális oldalakon. Annyira meg nem vagyok bátor, hogy kutakodni kezdjek a dark weben, pedig a csillagászok szerint a világegyetem tömegének nagyobb része láthatatlan, úgynevezett sötét anyag.

17. Minél érzékenyebbek vagyunk szociális értelemben, annál kevésbé tudunk nevetni egymáson. Ez általában szomorúsághoz vezet, ugyanakkor minél nagyobb bennünk a szomorúság miatti bosszúvágy, annál kevésbé tudunk szociálisan érzékenyek lenni. Ezen az aspektusvakságon alapul minden politikai indulat.

18. A földtörténelem sorozatokban, a világhumor határhelyzetekben gondolkodik. Vásárolhatunk bármennyi tankot és bombát és műholdat és vírust és tudóst és vakcinát: csak az irónia menthet meg bennünket az abszolútumok háborújától. A túlélés szempontjából nincs más választásunk. Különben megyünk a feketelevesbe.

IMRE ESZTER

KEDVES SZANDRA,

feladtad a leckét a kérdéssel. Egy levél keretében értekezni arról, hogy mennyire tartozik a művészet lényegéhez az egó kivonása az alkotásból? Vajon nem pusztán azért érzem némiképp frusztráló feladatnak, mert pont az egómat nem tudom kivonni belőle? Ha nem áll rendelkezésemre legalább ennyi meg ennyi karakter, akkor nem fogom tudni érthetően elmondani. Tehát nem fogom megértetni magam. Nem fognak megérteni. Engem. Én, én, én.

Levelezésünk során többször szóba jött Knausgård *Harcom*-sorozata, melynek záró darabja az idén jelent meg magyarul. Végül elolvastad? Én most olvasom, és két év kognitív disszonancia után kezdenek ülepedni bennem a dolgok. Az első kötet óta nyugtalanít az ellentmondás, hogy míg irodalmi szempontból talán a tökéleteshez közelítő munkát tartok a kezemben, addig emberileg minősíthetetlen. Vajon nem ezt jelenti a tökéletes blöff? Amikor anyámnak azt mondtam, hogy nem értem, hogyan volt képes kiadni az újabb köteteket annak ellenére, hogy a felesége

már könyörgött, hogy hagyja abba, anyám csak annyit felelt, hogy hát más befalazta a feleségét. Erre még visszatérek.

Úgy gondolom, hogy ma már idejétmúlnak számít a gondolat, hogy a művészet az élet fölött áll. Egykor még progresszív volt, de hogyha leszámoltunk a strukturalizmussal, a modernséggel, és folyamatosan leszámolunk mindennel, intellektuálisan sorra meghaladunk minden iskolát, akkor érzelmileg miért ne haladnánk? Márpedig a regény kapcsán felmerülő kérdésekhez olvasóként elsősorban érzelmileg kell felnőnünk, azt hiszem. Egyénenként, mert itt végképp nem működik az olvasó mint eszmény. Végző soron a nárcizmus nagyregényét tartjuk a kezünkben, így már maga a szöveg is megkívánja az én előtérbe helyezését olvasáskor is.

Idejétmúlnak tartom tehát a gondolatot, hogy a művészet az élet fölött áll, az életet pedig fel lehet áldozni, ha valami nála nagyobb születik. Ide természetesen be lehetne ékelni egy több száz oldalas esszét az élet és művészet, élet és irodalom viszonyáról, arról, hogy ebben a kapcsolatban mit is takar az „és”. Racionálisan, intellektuálisan a végtelenségig lehet írni ezt a diskurzust. De itt a szívnek is van helye, ha pedig nincs, akkor megköveteli magának. Elvégre Knausgård maga is azt írja, hogy ő a racionalitást félretéve kizárólag érzelmi síkon mozgott, amikor ezt a regényfolyamot megírta, és pontosan ebben tér el radikálisan Handke munkájától, aki *Vágy nélkül, boldogtalan* című regényében a racionalitás határain belül írta meg az anya öngyilkosságát. Aztán a következő nagy esszé szólhatna az önéletrajziségről és az egyre nagyobb teret hódító autofikcióról. Vajon nem minden regény autofikció? Csak a skála végtelenül széles. De írhat az ember bármi másról, mint önmagáról? Igen ám, de az írás egyik nagy feladata megtalálni a nyelvet. Mindenkit behatárol az én, az abból való kitörésre tett kísérleteknek pedig se szeri, se száma, és ehhez a különböző korok és szerzők más-más nyelvet találtak. Aki teljesen megpróbált kilépni az énből, az rádöbbsent, hogy ehhez a nyelvből is ki kell lépnie. *Finnegans Wake*, például. Az már másik kérdés, hogy vajon sikeres volt-e a kísérlet.

Nyelvet kell tehát találni, és ennek az imperatívuszának nem pusztán irodalmi, hanem morális alapja is van. Nemes egyszerűséggel annyi, hogy íróként lehet az ember vámpír, kiszívhatja mindenki véré, ahogy Knausgård maga is fogalmaz, de ha ember akar maradni, akkor erre képtelen. Ezért hát megkeresi azt a nyelvet, amin elmondhatja ugyanazt, csak másképpen. A történet is egy nyelv, a fikció indája. Knausgård elbeszélője, akit minden igyekezete ellenére is nehezemre esik a szerzővel azonosítani, azt állítja a hatodik kötetben, hogy az igazságot helyezi mindenek fölé, ezért nem változtatott semmin a szövegben, mert az igazságot még az egyéni sorsoknál is többre tartja. Csak az nem mindegy, hogy az igazságot vagy pedig a privát igazságát érti ez alatt. Az egész sorozat nem más, mint az utóbbinak a kétségbeesett, nárcisztikus keresése, vadászata és nem mellesleg fitogtatása. Miközben sorra véreznek el a hús-vér emberek. Engedj meg nekem annyi romantikát és pátoszt, hogy kimondjam: ahol a hús-vér élet sérül, ott nem születethet élő, lüktető művészet. Az pusztán a szemnek, az érzékeknek és az intellektusnak lehet művészet. Közzemlére tett hullarablás. A Kőműves Kelemen, Manole és megannyi mester által megtestesített toposz fontos, de talán többet árul el az alkotó férfi és a műzsánő archetípusáról, mint a művészet természetéről.

A művészet, bármennyire illik is az ellenkezőjét gondolni, mára igencsak alulmaradt az egóval szemben. De nem is lehet ez másként egy olyan korszellem mellett, amelynek gyökerei bizonyára a 20. századi pszichologizálásban keresendők, és a freudi örökség teljes lezüllesztésén, közhelyekre redukált aforizmáin alapszik. Az, ami a mindennapokban a „te vagy magadnak a legfontosabb” és „a traumáid meghatározóak”, az irodalomban is sajátos nárcizmusként nyilvánul meg. Kötelező traumaregények, amelyek ritkán jelentenek az elmében tett komolyabb

utazást, többnyire csak divatregények maradnak. Ez a jelenség pedig találkozik a siker poszt-modern toposzával, és a kettő együtt teszi lehetővé, hogy egy olyan regény söpörjön végig a kortárs világirodalmon, amely mögött többenzedéknyi sorsába beletörődni kényszerülő ember hallgat. Ami viszont megdöbben, kedves Szandra, az az, hogy míg idejétmúltnak és talán kissé nevetségesnek is számít ezen fennakadni, addig az a kérdés fel sem merül, hogy vajon nem egy páratlanul jól sikerült blöffel állunk szemben? Vagy nem pusztán arról van szó, hogy minden értekezés, esszé és gondosan kifejtett gondolatmenet ellenére ez mégiscsak egy rendkívüli íráskészséggel bíró, ám az erdőt a saját egójától nem látó ember öncélú flow-élménye? A hatodik kötetet olvasva az jár a fejemben, hogy itt a szerző már megpróbált ideológiát és iskolát rendelni a regényhez, hogy bebiztosítsa a helyét az irodalmi kánonban.

A művészetben az életet meg lehet haladni, vagy lábbal lehet tiporni. Lehet belőle táplálkozni, vagy gátlástalanul zabálni, használni. Valamikor a második kötet olvasásakor fogalmazódott meg bennem, hogy ilyen lehet az, amikor egy író eladja a lelkét az ördögnek. Nemrég pedig egy nagyinterjút olvastam a szerzővel, amiben elmondja: úgy érzi, fausti alkut kötött. Kérdés, hogy ez változtat-e bármit is. Szabó Lőrinc: *A semmiért egészen*: ha tudom, hogy gyalázatosan élek, és ezt fel is vállalom, akkor az enyhíti a gyalázatot? Vagy pusztán önsimogatás, lelki hideg vizes borogatás, amitől kicsit jobb embernek érezhetem magam? Sem az élet, sem az alkotás szempontjából nem mindegy, hogy az életet és annak valóságát tiporja vagy pedig meghaladja egy alkotó. Aki az előbbit teszi, az az ördöggel köt alkut, aki az utóbbit, az Istennel. Lehet másokon átgázolva hatalmasat alkotni, és lehet az Istennel karöltve égisz érőt. Gaudí jut eszembe, aki minden szempontból kivonult a hétköznapi életből, és gyakorlatilag remeteként élt. Puritán hálósobájába láttán a hideg futkosott a hátamon. A magányos zseni sorsa, gondoltam. Lehet fürdőzni az intellektusunk és az egónk képességeiben és határtalanságában, és el lehet veszni ebben a karneválban. De valami csak nem hagy nyugodni. Arra gondolok, hogy Gaudí templomát, melynek minden köve egy óda mindenhez, ami él, máig is emberek százai, ha nem ezrei építik. Gaudí pedig az Isten kezét fogta.

Lehetne erről sokkal többet, más hangnemben, más keretek között. Értekezni, esszét írni, és talán fogok is, kicsit később. Most viszont válaszolni szerettem volna a kérdésedre, és a levelezésünk keretein belül találtam jónak elmondani.

Öllelek szeretettel
Eszter

2021. november, Marosvásárhely

PODMANICZKY SZILÁRD

I napló-részlet

ÖRÖK ÉLET MEG EGY NAP

2021. október 11. – 102,8 kg

Lámpatest, gitárok

Hideg volt, mint egy uborkában. Tudtam, hogy hosszú küzdelem lesz, olyan hosszú, hogy a végeredmény már nem fog örömet szerezni. Minden irányból fújt a szél, és valami belső dermedtség szorította egyre szűkebbre bennem a teret. Mint egy rozsdás kenyérpirító, amihez már nem gyártanak kábelt. És mindez biciklin. A feleségem megfogta az udvari világítás búráját, hogy kicseréljük az izzót, és kettéroppant a kezében. Látod, ez az idő, a változás, mondtam magamban. Ez a lámpabúra az örökkévalóságnak készült, de az anyag, szerkezete folytán, mulandó. Állandóan mozognak benne a részecskék, találkoznak az eső, a hó, a fagy részecskéivel, és addig dumálnak, hogy ez a vége. Szóval, volt egy tippünk, hogy hol vehettem én ezt a henger alakú lámpabúrát 14 évvel ezelőtt, fölpattantam a biciklire, és csuhaj. Az a hamisítatlan vidéki áruház volt, ahol mindent lehet kapni, kályhát, festéket, zsanérvasat és zöldségpárolót. Mondom a pultosnőnek a lámpa márkáját, a vízállósági bizonyítvány számát, a lámpa formáját: tessék egy szép hosszú, hengeres testet elképzelni. Azt mondja, menjek fel vele a tetőtérbe. Na, gondoltam, az is így kezdődött, amikor kolbászért küldtek a kocsmába, és végül egy ház padlásán találtam magam a kocsmárosnéval. Fölmentünk a tetőtérbe, és mutatja a lámpatesteit. Volt is köztük egy hosszú, hengeres, de méreteiben kisebb. És akkor megfordultam, hogy széjjelnézzek ebben a tágas tetőtérben. Ha angyalokat látok síruhában repkedni, talán akkor sem lepődök meg ennyire. A tetőtér tulsó oldalán elektromos gitárok lógtak a tetőről. De vagy hatvan. Olyan gitárok, amilyenek a Jimmy Page meg a Jimi Hendrix játszott, bordó berakás, faberakás, aranyozott gitártest, szólógitár, basszus, karcú nyakú, rövid nyakú. Akkor elszállt egy helikopter az épület felett, és hallottam, ahogy a 60 gitár húrjai egyszerre megszólalnak, és felzúg a stadion, kigyúlnak a fények, és egy lángnyelven állva megszólal az a fejbőrbizsergető gitárhang, amitől a poklot is képes vagyok szétfeszíteni egyetlen hajcsattal. De ezt csak én hallottam, én, aki egy szemvillanás alatt eljutottam a jéghideg uborkából a tűzforró pokolba.

2021. október 12. – 103,1 kg

Az élet

A borok között válogattam a szupermarketben, mikor észrevettem a hátam mögött három srácot, akik körbeálltak, mint az iskolaudvaron, mikor nagyon komolyan meg kell beszélni valamit, és csak akkor szólalhatsz meg, ha őszinte vagy, és csak akkor hallgathatod meg a másikat, ha tényleg odafigyelsz, és megpróbálsz neki segíteni, azaz a barátja vagy. Reggel négykor fölkelek, hogy ideérjek ötre, mondta az egyik, beöltözők, egész egyig dolgozok, aztán hazamegyek, ebédelek, alszok fél órát, aztán megyek a másik munkahelyre, mert csak két munkából jövök ki. Most múltam 28, így élek hét éve, és semmi nem változik. Semmi. Tényleg ez az élet, tényleg így kell élni? A múltkor már annyira el voltam keseredve, hogy majdnem elsírtam magam. 28 éves vagyok. Ez nem élet. Basszák meg! De tényleg.

2021. október 13. – 103,4 kg

Felhők

Erről a napról annyit jegyeztem fel, hogy felhők. Viszont feltűnő, hogy mióta hazajöttünk a tengerről, kis ingadozásokkal növekszik a súlyom. Pontosabban a tömegem, amivel húzom a felfüggesztést vagy nyomom az alátámasztást. Pedig mindennap úsztam a tengerben, reggelente tornáztam, és nem hagytunk ki napot, hogy legalább fél órát ne vízilabdáztunk volna a sós vízben, ezek pedig nem energiatermelő folyamatok. Igaz, ittam sört, de sokszor ettem halat, túráztunk, és ezúttal a második emeleten laktunk. Két hét olyan élet, ami ahhoz kell, hogy megtisztulj, és legyen időd a felhőket nézni. Szóval, felhők. Ezt a megtisztulást így írtam le a tengerparton:

Ez az első olyan nyaralás, amikor a zabáló, piáló, szuszogva napozó tömegtől nem ver ki a víz, és a művészet csöndes világa nem válik ellentétté, a tömeg ellenségévé, mert ahogy a zöld fenyőkkel szegélyezett, vakítóan kék égre nézek, megjelenik a művészet csöndes világa, és végre bennem is oldódik a görcsös ellentét, más emberré válok, akit a zöldséges érdemesnek tart arra, hogy megtanítsa, amit vásárolok, annak itt petruska a neve. Így sétálunk én és a művészet a napfényben, a páras olajfák között, trikó nélkül cirkulál a szél a sószemcsés hasfalon.

2021. október 14. – 102,9 kg

Almafák

Eljött a nagy nap. A nagy nap, amiről előre tudtam, hogy nem fog örömet okozni. Megvettem az új kültéri lámpát, és bele egy egészen új, 1450 lumen fényerővel világító izzót. A lámpa ugyanaz a márka, ugyanaz a dizájn, gyártó, minden stimmelt, csak egy dolog nem. Az új lámpabúra és a régi aljzat menetének szélessége. Kb. 1 mm volt az eltérés. Ki kell cserélni az egészet. Tudtam, hogy nem fog örömet okozni. Fölhívtam a szerelőt, aki a ház villamosságát szerelte anno. Akkor is őt hívtuk, amikor színházba készültünk, de a fürdőszoba mennyezetvilágítása mögül bűdös füst terjengett. Így nem lehet itt hagyni a lakást, színházat nézni, miközben leég a ház elektromos rendszere. Kijött a szerelő, este volt már. Leszerelte a lámpát. Egy hatalmas, szénné égett pók okozta a zárlatot. Most is jött, ahogy mindig, készségesen és mosolyogva, két segéddel, az egyik olyan magas volt, hogy létrát nem is hoztak. Amíg szerelték az udvari világítást, tért-fordult a szerelő a kertben. Hú de gyönyörű almafa, mondta, hihetetlen, ilyen szép, gömbölyű, piros termést még nem is láttam, pedig nagy almaimádó vagyok. Vegyen belőle párat, mondtam. Aztán fölfedezte a másik fát is, a jonagoldot, amin a félkilósak teremnek. A kutyafáját, mondta, de gyönyörű, ilyet sehol nem kapni. Vegyen abból is, mondtam, mire annyi alma lett a kezében, hogy már tartani sem bírta. Hozzak egy nejlonzsákot, kérdeztem. Hozhat, válaszolta, és adtam neki egy hatvanliteres zsákot. És akkor elkezdte szüretelni az almafákat. Tudja, mit, mondta, ez az alma annyira tetszik nekem, hogy elfogadom munkadíjnak is. Teleszedte a zsákot, de még mindig nézte a fákat, mintha madárfészket keresne rajtuk. Hozzak még egy zsákot? Rám nézett, mosolygott, és bólintott. Hoztam. Jó sokáig tartott a szerelés, addig ő szüretelt. Aztán egy szempillantás alatt eltűntek, mintha ott se lettek volna. Mintha csak álmodtam volna az egészet, és mire fölébredtem, rendbe jött az udvari világítás, az almafák ágai meg megkönnyültek.

Ahogy besötétedett, bementem a házba, és fölkapcsoltam az udvari világítást. Jó erős fényre volt, az 1450 lumenben csak úgy ragyogtak az almafák levelei.

2021. október 16. – 102,8 kg

Csili, vörös óriás

Meghoztam a csilit a piacról. Két kiló. Ennyit nem tudok termelni, kicsi a kert. Amit én termelek, az főzéshez éppen elég, de földolgozni kevés. Már a látványa is gyönyörű, ahogy a kiterített konyharuhán száradnak a teraszon. Az édes erő, amit a testükben rejtenek, maga az életerő, ami felpaprikáz. Ez még nyelvileg is korrekt. Szól a rádió a teraszon, a Polovec táncok az Igor hercegből, a nap szikrázó ösvényeket gyűjt a levegőben, a fű hajnali párája esőillatként keveredik az avar illatával. Én vagyok ilyen, vagy csodát látok? A boldogsághormon már a homlokomon gyöngyözik, a talpam otthonra talál a cipőben, a csuklóm átmelegsik a gumikesztyűtől. Tehát: feldarabolom a csilit, a magot szigorúan benne hagyom, fűszerek hozzá néhány paradicsompaprikát, az testet ad, és ellazít. Lemérem, a tömegének 20%-át sóból kimérem. A csilit robotgéppel fölaprítom, nagy tálban elkeverem a sóval, majd kis üvegekbe töltöm, hogy a tél beálltával kávéskanálnyi adagokban a tányér levesbe vessem, és úgy áradjon szét bennem a kapszaicin, ahogy egy fehér törpe emlékeiben árad szét a vörös óriás.

2021. október 17. – 102,5 kg

Tükör

A szüleim garázsában járunk. A frissen szedett almát elhelyezzük a befőttesüvegek közelében, hogy majd napos időben, a kis garázslablakon beözönlő fényben egymást nézhesse itt kis dinnye, uborka, meggybefőtt és szilvalekvár, alma és mézédés gumibarack, krumpli és datolyaszilva, miközben a mélyhűtők kórusának zümmögése megállítja az időt húsban, zöldborsóban, babban, gyalult tökben, s ez a kis pokoli időgép száguldó atomok sokaságával hozza létre a permafroszt hangulatát. Agy nem marad szárazon! És ahogy jönnek ki a garázsból, megállít egy kép. A kép, amit még nem láttam, de nem idegen. Nem, persze, mert a saját arcom az, ahogy a kevés fényben megjelenik egy ovális tükörben a csupasz falon. A tükör kerete fehér, a foncsor megkopott, feketés. Mint egy régi emlékfotó a tisztaszoba falán. Ez a tükör lógott a konyhában a kézmosó fölött. Ebben a tükörben mostam meg az arcom ébredés után, és ebben kutattam először, ki is néz vissza rám. Ez a tükör még látta a gyerekkoromat, a gyerekkorom fényét verte vissza. És most van ez az időutazó, és úgy nézek magamra benne, mint egy megkopott kézikönyvre, amiben lejárt az elméleti útmutatás, ilyen gép már nincs, fölette a rozsda, elnyelte a hiányos leltár. És akkor még nem tudom, hogy egy héttel később láncfűrész tartok a kezemben, és friss, új szerelési útmutatást.

Egyik hét a másik után / Tutanhamon nem járt Budán.

VONNÁK DIÁNA

ÁTVONULUNK, HA VAN MIÉRT

A csárda falán régi fénykép, utólag színezték meg rajta a zöldet és a vöröset, majd nem olyan az összbenyomás, mintha rajzolták volna. Hortobágyi kaszinó, ez olvasható a három tagbaszakadt, bajszos alak fölött a képen. Hagyományos pásztorviselésben vannak, összenéznek, balra Cs. László számadó marhapásztor, nagyanyám közlése szerint az ükapám, profilból látszik, hosszú pipájára összpontosít.

Hogy az országimázs egyik kultikus és ehhez mértén kiglancolt helyén, a Hortobágyi csárdában belépett a látható történelembe, ha csak típusfiguraként is, ükapám képében a családom, elsőre meghökkentett.

Ameddig a szem visszalát, cselédek, parasztok, bányászok világából jövök, felőlük a nagybetűs történelem egy-egy kataklizmát leszámítva beláthatatlan, és ők is legfeljebb adatként végzik a társadalomtörténet nagy ecsetvonásaiban, a közösnek mondott eseménytörténet meséiben. Olyasmik bukkannak fel otthon a legendáriumban, mint mikor az iskolából hazainduló nagymamát tankok sora vágja el az apjától, hosszasan nézik, ahogy vonulnak, a vonulás sorközeiben meg egymást. Hajdúszoboszlón járunk 1956-ban, a helyszín a főút, amely Záhonyt Budapesttel összeköti, itt haladtak át a behívott szovjet csapatok. Kicsit később az ország másik végébe sodorva már a virágzó timföld- és üveggyár, a bánya gyárvárosi ritmusára halad tovább velük az államszocializmus, szolgálati lakásban. Aztán még később az én anyakönyvi kivonatomon egy ismeretlen kéz kihúzza a Magyar Népköztársaságból a *népet*, immár Budapesten. Még éppen marad valami optimizmus, mire kimúlik a század, nem látja már meg, hogy a nép után egyszer repül majd a köztársaság is.

Ebben a pillanatban viszont, mikor a századelőn fehér, bő gatyájában pipát gyújt Cs. László, a mai Hortobágy községből még alig áll valami. A híd és a csárda persze megvan, itt ment valaha a sóút, itt terelték Bécsbe a marhákat, de az egész környék településszerkezete teljesen más volt az ötvenes évekig. Már megtalálták Hajdúszoboszlón a termálvizet, moco-rog a földgázkutatás, hamarosan az éjjeli pusztasötétjét a nagyhegyesi fúrótorony őrlángja töri majd meg. Cs. László a látszat ellenére nem tősgyökeres helyi, Erdélyből érkezett az apja még a trianoni döntés előtt, mára nem tudni, miért. Tavasztól őszig jár ki az állatokkal, biciklivel hoznak ebédet neki. Ő is része volt annak a százéves projektnek, amely a nagy árterek által formált ligetes pusztát a felismerhetetlenségig átalakította, létrehozva azt a tájat, amit most olyan könnyű időtlen nemzeti örökségnek, évezredes állandóságnak látni. Pedig a folyószabályozás, a mocsarak lecsapolása, a túllegeltetés kiterjesztése mind kellett ahhoz a füves, sokszor szikes pusztához, amit ma ismerünk. Az a bajszos, hagyományos ruhában pipázó, időtlen ember egy iparosodó társadalom terméke. Amit azok a ruhák őriznek, az éppen a megelőző pár generáció élete alatt alakult át a felismerhetetlenségig, halálára megszűnt az is, ami maradt belőle.

De nem miatta, hanem a darvak miatt jöttem. Kettő körül indulunk a terepjáróval, opálosan fénylő köd-ben, amit csak a levelüket vesztett csipkebokrok felvillanó vöröse szaggat meg néha, ahogy haladunk a tarlók között a földutakon. Nem kell

sokáig várni, hogy felbukkanjanak a darvak. Többszázas csapatokban állnak a tarlón. A széleken őrszemek figyelnek, a késő délutáni fényben az ő fejük tetején is minden mozdulatra villog a vörös folt. Nem engednek lőtávon belül, ha úgy ítélik, túl közel jöttünk, korgó hangon riasztják a többieket, és a csapat nagyja pillanatok múlva a levegőben van. Azonnal zengeni kezd tőlük az ég, ahogy hevenyészett vonalakba állva elindulnak. Legfeljebb száz méterre lehetünk, ilyen közelségből az égben lehet igazán belátni a tömegüket: a kétméteres fesztávú szárnyak százai kitakarják az ég felét. Nem úgy villannak, fraktálformákban, mint a seregélyrajok szoktak, még csak nem is olyan méltósággteljes geometriával állnak V alakba, mint a vadludak, vagy legalábbis nem azonnal. A felröpülés első perceiben avarvihar inkább, lepedőnyi levelekkel. Leterít ez a krúgó káosz, a ködbe olvadó, szürkés testek tömege. Aztán eltűnnek, kivéve azt a párat, amelyek úgy mérték fel, nem kell tőlünk tartani. Ők nagyobb gyanakvással figyelnek, most mindenki őrszem, senki sem hajol le enni. Továbbhajtunk.

Nincs negyven éve, hogy igazán azt mondhatjuk, visszatértek a darvak. A nagy folyószabályozások idejére eltűntek, akkor még vadászták a húsupért őket, a mederbe kényszerített folyók miatt pedig egyre kevésbé találtak gázlóterületet. Száz évig alig volt nyomuk. Valószínűleg itt mentek el akkor is, de nem álltak meg felhízni az ősz közepén. Vonuláskor van, hogy napokig le sem szállnak, aludniuk sem kell: míg az egyik agyféltekével tartják az irányt, és igazodnak a többiekhez, a másik pihen. Aztán csere. Meleg, déli légáramlattal mennek, akár több kilométer magasan, zömében finn és észti költőhelyekről indulnak, mikor nyár végén elfogy a táplálék, és mennek délre, Észak-Afrikába, a Közel-Keletre, páran a Balkán-félszigetre. A pártás darvak India felé szállva átrepülnek a Himalája fölött is.

Ahogy tarlóról tarlóra haladunk, spektívvel nézünk a szemükbe úgy, hogy ők erről mit sem tudnak, Kónya mellé érünk. Kónya ma Hortobágy külterülete, de elsőre érthetetlen, miért ott áll, ahol, és főleg hogy miért van vonatállomás még a pár háztól is kilométeres távolságban, a puszta közepén. Valaha családi juhászat volt bakterházzal, 1950-től állami gazdaság, aztán a juhodályba kitelepítettek kerültek, „telepes” rabok Zalából, később mindenhol, többségük nő, sokuk férje Recskén. Az ottani számadó juhász lefokozva, de maradhatott, rabok közt ragadt, beszorult szabadként a családjával. A három évvel később bezárt tábor melletti telepesfalu mára eltűnt ugyan, áll viszont a katonák által felhúzott házsor, az egyik leglepusztultabb település a környéken. A darvak nagy ívben kerülnek az épületeket, mint a legtöbb emberlakta pontot, félkört írva igyekeznek az első csapatok a halastó melletti földekre, onnan fognak majd behúzni, ha szürkületkor kevesebb lesz a fény.

Morbid a logika, amely összekapcsolja a darvakat a telepes rabokkal. A Hortobágy tucatnál is több telepe mentén az ingyenmunka megdobta a gazdasági növekedést, az államosított gazdaságok, majorok, juhászatok egyre ambiciózusabb projektekbe fogtak, a rabok mellé házsorokat kezdtek húzni a szabadok. Mikor a táborokat bezárták, a kieső munkászek helyére az ország minden pontjáról elkezdtek ideseregleni a vállalkozó kedvű munkások. Megindult a táj átalakításának máig az utolsó, jelentősebb felvonása: a települések megduzzadtak, és a csatornák mentén halastavakat alakítottak ki. Húsz év kellett a darvaknak, hogy észrevegyék az új együttállást, hogy kukoricaföldek és a halgazdaság megadja nekik a két dolgot, amire szükségük van: a stabilan hozzáférhető táplálékot és a biztonságos éjszakázóhelyet. Az első pionírcsapatok lassan népesedni kezdtek, a kétezres évek közepére már több tízezeren voltak. Mára évi negyedmillióan haladnak át a Hortobágyon.

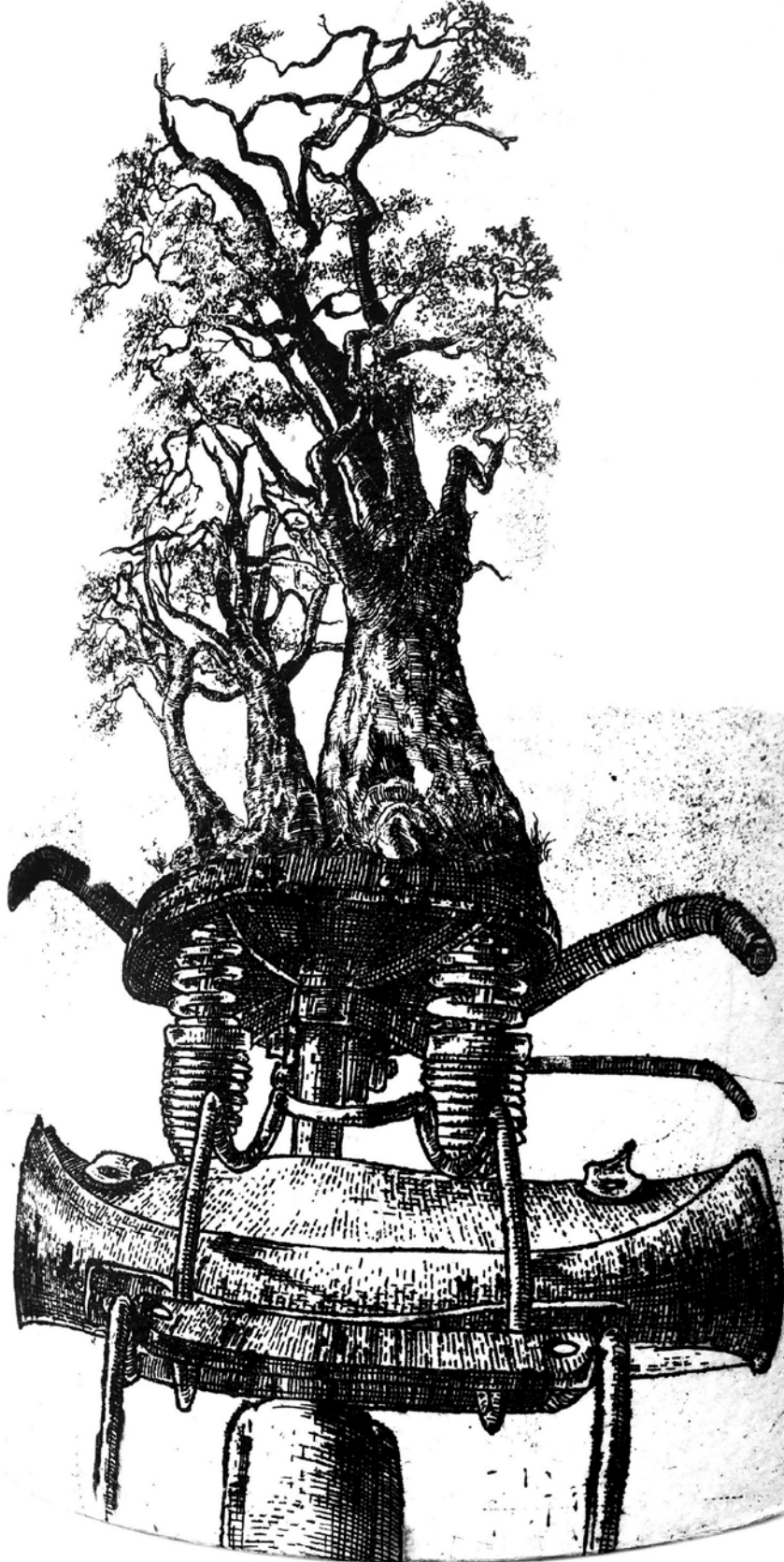
Az UNESCO szerint a Hortobágy mint kultúrtáj a világörökség része, a kétezres éves hagyományos legeltető állattartásnak, ember és természet harmóniájának fontos példája. Az indoklás

szól a kunhalmokról, a kora középkori településekről, és említi a hódoltság alatti elnéptelenedést, a vízszabályozást. Mégis, ahogy ebben a műfajban szokás, a hagyományos, az autentikus viszonyokra koncentrál, ember és természet ősi viszonyát élteti. A Nemzeti Park anyagaiban persze már szó sincs ilyesmiről, ott világos, hogy már a 15. században az határozta meg a településszerkezetet, hogy a feudális telekrendszer bekapcsolta a helyi állattartást a nemzetközi kereskedelembe. A kultúrtáj örökség, de nem képeslapszerű, idilli viszonyok öröksége, hanem egy bonyodalmas, fentről szervezett döntésekkel formált, végül ipari léptékű és szemléletű tájformálása. A darvakról tudjuk, hogy költöttek is a Hortobágyon a 19. század elejéig: költéskor hallal táplálkoznak, és akkor még megvolt a mocsaras, lápos terület, amely erre megfelelt. Ma, mikor újra itt vannak, az ipari mezőgazdaságnak tartanak botrányosan szép tükröt. A kukorica-földek és a mesterséges halastavak világának.

A madarász meséli, hogy a vadász ismerőse azzal foglalatосkodik, hogy a vadlibákat az egyik halastóra szoktassa. Lecsapolta, hogy jöjjenek, a januárt várja, akkor lehet majd lőni őket. Addig meg nekünk is van mit nézni – a darvakat. Onnan már eljöttek, nemsokára továbbállnak, együtt éjszakázik az egész csapat a Keleti V-3 víztárolóban állva. Egy elhagyott tanya mellé húzódunk négy körül, a láthatáron kiválik a ködből egy nyársor hegyes sziluettje, mögötte csak sejteni lehet a nádat és a vizet. A ködtől nem látni a naplementét, csak lassan beszűrül a korábban vakító, opálosan ragyogó ég. A madarász nem járhatja a motort, vacogni kezdünk a hidegben. És jönnek is, indul a behúzás, a kora novemberre kilencvenezresre fogyatkozott csapat százas V alakokban, csálé sorokban, hatalmas zengéssel húz el fölöttünk. Háztetőforma sziluettjeik a hosszú, leejtett lábakkal és rézsút nyakkal egyszerre esendőek és elegánsak, hamar elnyeli őket az ég nedves szürkéje. Egy órán át jönnek, újabb és újabb csapatok húznak el néha közvetlenül a tanyaépület fölött, itt nem tartanak embertől, az évek során megtanulták, hogy lakatlan. Gyűlik a krúgás a nádason túl, ürül az égből, aztán ahogy leszáll a sötét, már csak elvétve szólalnak meg.

Indulnak hamarosan tovább, amint megjön a meleg légáramlat, mennek. Azt gondolnánk, valami visszaállt azzal, hogy itt vannak, pedig csak ember és táj viszonyának épp egy olyan fejezete zajlik, ami élhető nekik. A hatvanas évek konjunktúrája óta Hortobágy község is tartja magát, telepesei mára a stilizált nemzeti történelem miatt bő pályázati pénzekből finanszírozott vidékfejlesztés nyertesei. Szép, biciklis, sárga levelű ősz van, a házak között bármедdig ellátni a másnapi jó időben. Cs. László a Hortobágyon halt meg, bár már nem számadó pásztorként. De ha a történetéből semmi nem lenne igaz, az sem sokat változtatna azon, hogy kevesebb mint száz év alatt mitikussá válnak az ilyen viszonyok, a csárdafalon az az alak akárki lehetne, akihez én hozzáférek belőle, az alig több, mint akihez egy idegen férne hozzá. Az unokái továbbálltak az ország túlfeléből, ahova innen érkeztek, aztán onnan az ő unokáik is. Budapestre.

A terepjáróban zötykölődünk hazafelé a szállásra, idő lesz, mire sikerül átmelegedni. Utánuk mennék, mennék a madarakkal délre, a Közel-Keletre. Ott, az összes telelőhelyükön annyira tisztelték a darvakat mindig is, hogy soha nem vadásztak rájuk. Ezt megtanulták, így jóval közelebb engednek magukhoz.

NEMES NAGY ÁGNES

KÖZÖTT

A levegő nagy ruhaujjai.
A levegő, amin szilárdan
támaszkodik madár s madártan,
az érvek foszló szélein a szárny,
egy percnyi ég beláthatatlan
következményű lombjai,
az élő pára fái, felkanyarodva
akár a vágy, a fenti lombba,
percenként hússzor lélegezni
a zúzmarás, nagy angyalokat.

És lent a súly. A síkon röghegyek
nagy, mozdulatlan zökkenései,
amint fekszenek, térdénállnak
az ormok és a sziklahátak,
a földtan szobrai,
a völgy egy percnyi figyelem-lazulás,
aztán megint a tömbök és a formák,
meszes csonttól körvonalig
kővé gyűrődött azonosság.

Az ég s a föld között.

A sziklák roppanásai.
Amint a nap átlátszó ércei
már-már magukba, fémmé a követ,
ha állat járja, körme füstölög,
s köröznek fent a sziklafal fölött
az égő paták füstszalagjai,
aztán az éj a sivatagban,
az éj, amint kioltja s kőmivolta
magváig ér, fagypon alatti éj,
s amint hasadnak és szakadnak
a porcok, forgók, kőlapok,
amint feszítik végzetetlen,
széthasgató önkívületben
a fehér s a fekete mindennapos
néma villámcsapásai –

A nap s az éj között.

A szaggatások, hasgatások,
a víziók, a vízhiányok,
a tagolatlan feltámadások,
a függőlegesek tűrhetetlen
feszültségei fent és lent között –

Éghajlatok. Feltételek.
Között. Kő. Tanknyomok.
Egy sáv fekete nád a puszta-szélen,
Két sorba írva, tóban, égen,
két sötét tábla jelrendszerei,
csillagok ékezetei –

Az ég s az éj között.

VÖRÖS ISTVÁN

KÖZÖTTEK KÖZÖTT

Elmozduló jegyzetek Nemes Nagy Ágnes verséhez

A 20. század második felének egyik legnagyobb verse. Nem hiszem, hogy újrafelfedezésre szorul. Hacsak nem az egész modern líra szorul rá. Vagy maga a költészet. Ha a költészet mellett kell agitálni, akkor a társadalom egész szellemi működését kéne átvilágítani, és itt most ez csak részben a dolgunk. Ha a modern költészet mellett kell lándzsát törni, az már könnyebb, hiszen az új közellenség a posztmodern, így a klasszikus modern, melynek ez a vers mesterdarabja, már megszokott, ha nehezen értelmezhető is, de befogadható. Mind a két dolog megértéséért és megszerettetéséért maga Nemes Nagy Ágnes tett rengeteget esszéiben, kiemelkedően világos verselemzéseiben.

Tágasan, megbízhatóan és szigorúan újszerű ez a vers. Sokkolóan az volt a múlt század derekán, amikor ez az intellektuális költőtehetség megtalálta a maga objektív lírai hangját, és az Újhold egyik legeredetibb költőjévé vált végleg és visszavonhatatlanul. Addig nem ismert hangot hozott létre, ami aztán kötelező ismérve lett lírájának. Végtelenül tudatos és pontos, a mesterségről a mindennél jóval többet tudó költő Nemes Nagy Ágnes. Ez a verse maga a tudatosság, amit talán épp megérteni a legnehezebb.

A *között* állapot magáról a líráról szól, illetve arról, hogy a világot nem érdemes másképp látni, mint a líra szemüvegén át. Ez a szemüveg persze nem olyan, mint a napszemüveg, hogy valami szép színt tesz a világra, és még a káros napsugaraktól is megóv minket. Nem. A líra szemüvege nem engedi meg a félrenézést, arra kényszerít, hogy váltsuk a nézőpontokat és a távlatokat. *A nap s az éj között, az ég s a föld között* időben és térben mozduljunk, anélkül hogy megmozdulnánk. Nem mi mozgunk, csak lelki szemünk pupillája, mely olyan, mint egy filmkamera, ráközelít, távolít, lassított felvételre képes, sőt visszafelé is lejátszhatja, amit látunk. Nemes Nagy Ágnesnek ez a verse ars poetica. Ha a költészet német módra tömörítésnek tekinthető, akkor ő felhívja ennek a sűrítésnek a veszélyeire is a figyelmet. Mikor a költészet tömörít, ráfókuszál valamire, amit bátran a lényegnek tekinthetünk, közben a lényegen kívül marad szinte minden. Minden, ami lényegtelen. Két szék között az égre esünk. A lényeglátás vakság, ahogy Milton vagy Homérosz vakok voltak. Egyikük a hagyomány szerint, másikuk orvosi értelemben is. A zsenialitás csőlátása vakfolttal takarja el a világ többi részét, csak az marad látható, ami tulajdonképpen nincs is, mert az írás teremti meg. Ugyanakkor a tény és a tények tana, a valóság és a filozófia egybecsúszik. *A levegő, amin szilárdan / támaszkodik madár s madártan*, miközben a levegőn semmi se támaszkodik szilárdan, lévén légnemű, de meg lehet a dolgok és mozgások olyan együttállását teremteni, amikor a lehetetlen tűnik az egyedül lehetségesnek. A repülés. Vagyis a költészet. Persze ez a vers mégsem ars poetica, mert sokkal több is, kevesebb is annál.

Túlintellektualizált tájvers? Nem hiszem, hogy a költő előtt konkrét táj lebegett volna, amikor a verset írta. Inkább tájjá sűrítette, amit világnézetként élt meg, de komolyan is vette a világnézet szót, a nézete által teremtetett világ látható a versben. 1981-es emblemikus kötetének nem véletlenül adta a *Között* címet. A vers véleményem szerint címével Babits *Ősz és tavasz között*-jére való utalás. Egyenesen a Babits-vers másodszori

átfőzése a költészet párlójában. Másodszeri beletétele a költészet papírprésébe. A címről lehullanak az évszakok, marad a közötti helyzet, ami Babitsot is érdekelte. Élet és halál közöttéről beszél már betegen, ötvenhárom éves korban. Nemes Nagy is átveszi a tájvers jelleget, a plein air szituációt, tisztábban ki is tartja, de az időt összenyomja, nála már nem telik. Babits hegyi költő távlatát viszont követi. A magasból néz. Nem feltétlen gondolnánk Babitsot hegyi költőnek, ha nem épp Nemes Nagy Ágnes hangsúlyozná ezt róla szóló könyve címével. *Holt próféta a hegyen*, maga Babits még így mondta. Meg sokféle más, nem hegyi nézőpontú verset is írt. Nemes Nagy átveszi ezt a nézőpontot, sőt erősíti is, mert mindaz, ami Babitsnál egyenes vonalúan telő idő, az nála térré változik.

A vers szerkezetében további hasonlóság a magyar költészetben nem túl gyakori refrén jelenléte, bár jellegük azért meglehetősen más. Nem szándékos átíratról van szó, két nagy költő gondolkodásának egymáshoz préselődéseről inkább. A két vers sorai nem egymás parafrázisai, de mintha felelgetnének egymásnak. Koszorút lehet belőlük fonni:

*A levegő nagy ruhaujjai.
Szél s víz csap a csupasz szőlőtőre.
A levegő, amin szilárdan
támaszkodik madár s madártan.
Mire a madarak visszatérnek,
szikkad a föld, hire sincs a télnek...
Az érvek foszló szélein a szárny,
egy percnyi ég beláthatatlan
következményű lombjai,
türelmetlen ver a szívünk strázsát,
mint az őr ha tudja már váltását,
az élő pára fái,
csak az én telem nem ily mulandó.
Csak az én halálom nem halandó
felkanyarodva
akár a vágy, a fenti lombba,
percenként hússzor lélegezni
a zúzmarás, nagy angyalokat.
Pehely vagyok, olvadok a hóval,
mely elfoly mint könny, elszáll mint sóhaj.*

Hosszan lehetne folytatni a játékot, ha játék lenne. Miközben ezt a szöveget létrehoztam (vagy inkább hagytam, hogy láthatóvá legyen), döbbsentem rá igazán, mennyire közel áll ez a két vers valahol a mélyben. És be kellett látnom, hogy a versek, lényegében mindegyik, valamilyen középpont körül keringenek, mint a föld körül a műholdak. Ugyanakkor nem magukban

lebegve a nem ismert, de közös pont körül, inkább mintha mindet valamiféle zsinór kötné ehhez a központhoz. Végül minden vers gyökere leér oda, ahogy az öreg szőlőtőkéké jár, néha megdöbbenő mélységben. Más stílus és eltérő egyéni hang jellemzi a két verset, de köldökzsinórjuk nem sokkal a felszín, a versek konkrét horizontja alá érve találkozik, egymásba gabalyodik, egyesül:

*A szaggatások, hasgatások,
a víziók, a vízhiányok,
a tagolatlan feltámadások,
a függőlegesek tűrhetetlen
feszültségei fent és lent között –*

Valahogy így. Az egyé válás fájdalmas, ijesztő. De enyhítésképp egy újabb játékot ajánlok. Cseréljük meg a két vers címét! Máris mennyire más lesz a Babits-vers. Mennyivel maibb, polgári zugaiba valami szigor költözik. Míg a Nemes Nagy-vers *Ősz és tavasz között* címen kinyílik, szétterül, időben helyet talál, realitássá változik. Persze ez a játék megalapozott és megalapozatlan címcserék egész lavináját indíthatná el. Esetünkben a csere megalapozott, de itt sem jár következmények nélkül. A Babitstól kölcsönzött címmel a vers rögtön az életről kezd szólni. A saját címével ezek szerint valami másról szól? De mi az a más, talán a halál? Ez a vers nem halálvers, még ha háborús versnek is mutatkozik épp a cím versbéli kimondása táján:

*Éghajlatok. Feltételek.
Között. Kő. Tanknyomok.
Egy sáv fekete nád a puszta-szélen,
Két sorba írva, tóban, égen...*

Itt tartunk már a versben? Ó, dehogy. Vagyis igen, ám ez az *itt* nem az elejétől indulva nézendő. Egy vers első olvasása szükségszerűen egyenes vonalú kell legyen, végiggondolásához viszont nincsen útmutató, ez a vers körüljárando inkább, mint valami kőből és levegőből készült szobor.

Persze alapvető versolvasás-technikai kérdés, egyenes vonalú olvasatra kell-e támaszkodnunk. A gyakorlott, de épp szórakozásból olvasó egyszeri olvasásra is el tud jutni a héj alatt az élvezetes vershúshoz, ha azonban igazán meg akar valaki ismerni egy verset, akkor többször el kell olvasnia egymásután. Így a vers vége viszont közvetlenül az elejével találkozik, körkörösén kezd mozogni a szöveg *a nap s az éj között*. Legkésőbb a harmadik olvasás után erről is lemondhatunk, és tetszésünk szerint ugrálhatunk a versben, minden részletnek tudjuk a helyét, de a részek már önmagukban érdekelnek minket, *egy percnyi figyelem-lazulás, / aztán megint a tömbök és a formák*, már tárgyként látjuk a verset, és nem szavakként. Mintha egy háromdés szemüvegen át kezdenénk nézni, a síkból térbe fordul. És az időből is térbe, már a második olvasáskor. *Két sötét tábla jelrendszerei* mozognak egymás helyett, egymást felváltva. Jelrendszerek, melyeket ez a vers ábrázol, de mindez az önértelmezés kódjával is olvasható, bár talán nem ez az elsődleges olvasat. Ám még mindig jobb, mint az életrajzi vagy a politikai. Ennek a versnek az esetében ez utóbbi kettőt nehéz volna kibontani, de nem lenne lehetetlen. Alighanem a tanknyomoktól kéne elindulni mindkét esetben. Ámde annyira idegen volna, hogy már a közlés módja is félreértelmezést eredményezne. Igaz, mint még kiderül, mi is ilyesmiben utazunk. A lényegében helyes értelmezések már ráakódtak erre a versre, úgyhogy meg kell kerülnünk őket.

A versnek számos érvényes, fontos elemzése jött létre az idők során. Bár Nemes Nagy művéhez méltóbb lenne az idők sora helyett térré görbült sorokat vagy valami hasonlót emlegetni.

Ezek a kitűnő munkák az irodalom változásával nagyobbbat mozdultak, mint maga a vers. A vers viszont elfordult a tengelye körül. Ennek a forgásnak a lassú szédületéből beszélek, az úgynevezett szakszerű versolvasás munkahipotéziséből kibújni igyekezve. Ami nyilván lehetetlen, de ideiglenes eredményeket esetleg elérhetek. *A levegőbe akarok beszélni, amin szilárdan / támaszkodik madár s madártan*, azaz versolvasó és mindenféle legitim és nem legitim verstan, *az érvek foszló szélein a szárny*, az önkényes gondolat, melynek azonban szintén törvényeknek kell engedelmeskednie, ha nem rögtön azokat kitalálnia, *egy percnyi ég* horizontját. Ez a vizsgálódás ugyanúgy tömöríteni akar, ahogy a költő, és látszólag össze nem tartozó dolgokat egymás mellé sajtolni. Ha a külső és a belső valóság birsalma, akkor a vers a birsalmasajt. A sajtot pedig az egyik olvasó rágatlanul nyeli, míg más rágja, rágja, amíg az ízek egyre érezhetőbbek lesznek. De ez már a rágás érdeme is. Íme *az élő pára fái, felkanyarodva / akár a vágy, a fenti lombbal* Íme a megértés és félreértés bonyolult egyensúlyrendszere. A költészet elavulásának első lépése, hogy a korábban érthetetlennek minősülő szövegek váratlanul világosak, elhelyezhetőek lesznek. Akkor a versről való beszéd feladata egész más lesz. Már nem a vers elmagyarázása. A jelenkori verseknek viszont ilyesmire nagyon is szükségük volna.

Jó esetben így fest egy vers története: 1) először botrány vagy szenzáció, 2) aztán klasszikus, 3) majd tananyag, 4) azután unalmas szavalások áldozata, 5) aztán lassan kiesik az olvasott versek közül. Jó, de nagyon ritka esetben a vers néhány ezer évet is élélhet, mint a görög váza, melyhez ódát írt Keats, az egyik legnagyobb romantikus költő, egy tárgyverset. Melyről a végén szintén kiderül, hogy *ars poetica*, hiszen erre a szentenciára fut rá a szöveg: „*A Szép: igaz, s az Igaz: szép*” – ami banalitásnak is hangozhat kiemelve, de van valami ódai beletörődés is abban, hogy ennél nem tud jobbat mondani. A szépséggel mérné még az igazságot is. Bár alighanem Nemes Nagy is így tesz, amennyiben egyiket se kimondva valahol a kettő között helyezkedik el. És abban a pillanatban a versének sötét tónusa mögött (végre egyszer nem között!) meghallunk valami ódai hangütést is.

Nem vagyok híve a mindentudást és mindent értést állító vagy csak mímelő tudományos hozzáállásnak. Einstein a fizikával foglalkozva is bevallotta, hogy van egy pont, ahol a megértés nem boldogul, ahová nem talál utat. Azt, ami ezen a ponton túl van, Istennek nevezte. Valljuk be, hogy se az olvasó, se az író nem ért mindent. Az írónak, ha nem blöfföl, persze az, amit ír, szükségszerű, de hogy a megértésével is bíbelődjön, az fölösleges luxus volna. Jönnek majd az elemzés segédvonalai, amelyek befogadhatóvá teszik a mégoly szokatlan művet is, és ezzel elindítják az irodalomtörténeti megsemmisülést, az elfelejtést felé. (Sajnos a megírt szövegek nagyobbik fele e nélkül a kerülő nélkül érkezik meg a felejtésbe.) Szóval, ha már értjük a verset, akkor érdemes másféle elemzési módszerekhez folyamodni. Az álmoskönyvvel való elemzéstől ez elvezethet egészen a szándékos félreértelmezésig. Itt most ilyen messze nem kívánunk menni, de szívesen levetném a mindent értés maszkját. Persze úgy tűnhet, hogy épp ilyen olvasói maszkot vár el ez a vers, hogy az érznek született. Inkább azt mondanám, egy végtelenül tiszta intellektus szabályozza egy nagy tehetségű költő parttalan fantáziáját benne. Hiszen olyan verseket is megengedett magának ez a parttalan tehetség, mint a *Reggeli egy dán kocsmában* vagy az *Éjszakai tölgyfa*, és olyat nem engedett meg magának, mint a *Kísértés*, amely szerencsére a hagyatékból előkerült. Az ösztönösség és a tudatosság ádáz harcban áll egymással felnőtteknek írt verseiben. Mert amit gyerekeknek írt, sokkal aggálytalanabb, és nem is kell olyan eminensen beilleszkednie a megtalált hangba.

Ebben az életmű fontos találkozási pontját jelentő remekműben viszont ezek a viták és ezek az erőviszonyok kiegyenlítődték. De csak ha az objektív költészet meglehetősen naiv

elszemélytelenítési trükkjét kétségek nélkül elfogadjuk, akkor hihetjük, hogy a vers nem takar valamiféle belső harcot. A szerző önmagáért folytatott harcat. És egy másik, szintén titkolt vagy szemérmesen nem tudomásul vett harcot, költészete eredetiségéért és szabadságáért. Ha sokat mondták neki, hogy a magyar költészet nem intellektuális, márpedig mondták, nem feltétlen a szakemberek, hanem akárhik, akkor ő alighanem szabadulni akarva a versben túltengő fogalmaktól, ezek egy részét tárgyakra cserélte. Nesztek valami más! Még dalszerű formákkal is megpróbálkozott, *aztán következett az éj a sivatagban,*

*az éj, amint kioltja s kőmivolta
magyáig ér, fagyponthoz alatti éj,
s amint hasadnak és szakadnak
a porcok, forgók, kőlapok,
amint feszítik végzetlenül,
széthasgató önkívületben
a fehér s a fekete mindennapos
néma villámcsapásai –*

A versről nem egy érvényes és fontos elemzést olvastam, Lengyel Balázsét, Radnóti Sándorét, Schein Gáborét és Tellér Gyuláét. Tellérét gimnazistaként a *Miért szép?* sorozat kortárs magyar versekkel foglalkozó kötetében. Az egész antológia épp a legjobbkor jött, Vas, Kálnoky, Weöres, Pilinszky, Nagy László, Kormos és sok más fontos költő olvasásához adott útmutatót.

Mára ezek a költők is sokkal bevettebbek, érthetőbbek lettek. Lengyel Balázs a maga *Közzött*-elemzését egy hosszú és árnyalt objektívlíra-bemutatóval kezdi. Ma már senki nem rökönyödik meg, ha egy vers csupa tárgyat ábrázol, vagy ha valaki más nevében beszél a költő. Sőt, már semmilyen egyes szám első személyű beszédet nem vonatkoztatunk egyenesen a költőre. Ebben a versben a költő grammatikai formát öltve nem is mutatkozik meg. A pillantásába enged belépünk. Azt látjuk egyenes adásban, amit ő. És azt gondoltatja velünk a mondatai révén, amit ő. Az objektív tárgyköltészet lényegében az olvasó látó- és hallóidegére kapcsolódik, a vers segítségével a költő hozzánk drótozza magát, érzékeny idegrezdüléseinek hatására mi rándulunk össze. Még hogy objektív költészet, *meszes csonttól körvonalig / kővé gyűrődött azonosság!*

A tárgyköltészet ezek szerint nem kevesebbet vár el olvasójától, mint hogy teljesen azonosuljon a szerzővel, akiről persze semmit nem tudunk, de hagyjuk, hogy azt lássuk, amit ő. Átváltozva a szerzővé, persze, nem láthatjuk kívülről. Hasonlít ez az azonosulás arra, ahogy egy izgalmas regény olvasásakor a hőssel azonosulunk? Igen, bár itt sokkal idegtépőbb és idegcserélőbb ez a folyamat. Mindenesetre a vers egyik szolgáltatása, letehetjük a saját énünket, hogy valami objektívabb világban járjunk, és még a pillantásunk is élesebb legyen a rejtőzködő lírai én szemét elkölcsonözve.

**FILIP
TAMÁS****KÜLÖN ÉS EGYBE**

Lélekvesztők és csatahajók
a Nagypéntek-sziget és
a Húsvéthétfő-sziget között.
A víz áll, a partok rohannak,
mentőcsónakokba kapaszkodnak
a fuldokló zátonyok, és
a szél zsákmányul ejti
a fehér zsebkendőket
és a fekete vitorlákat.

A városban minden múzeum
üres, és minden nézőtér
és minden olvasóterem is az.
A távcső nélküli csillagvizsgáló
ablakán befelé néz egy óriási szem.
Látja mind az örökmozgó
molekulákat, a harcot, a vágyat,
az inneni és a túli fényt,
a járványt, a kövekbe
préselődött titkosírást,
a befejezetlenül maradt
ásatásokat, ahogy áznak
a csontok, a fegyverek, az
ékszerek, ahogy a törött
korsók, sisakok, koponyák
esőcseppeket gyűjtenek.

Az éjszaka hajnal között egy
ujjnyi rés, külön-külön egy
levél, egy fénykép, egy nyelő
kártyalap talán átférne rajta,
de az egyetemes alany nem
cselekszik, szándékok nélküli,
szemlélődő, nem boldog és
nem boldogtalan, kormozott
üvegen át nézi az ősrobbanást,
mely nem csillapul, hullámaiból
milliárd évgyűrű lesz a világfán,
lűktet és fáj, ahogy mindent átjár,
és még az örvények öntőformáiban
sem hűl ki soha. Az után és az
előtt között a szenvedésnek
örök, romolhatatlan élete van.

SIMON MÁRTON

K

Az üresség nagy ástásai.
A hajszálerek a retinában,
ahogy kompozíció és számtan
boltív lesz, röppálya, arcél,
és akkor benned rögtön egy,
a madarak osztályánál ősbib reflex
mozdul meg, szól belülről a
testhez, hogy jól figyelj, ezért
éltél mostanáig, a zúzmarás,
nagy tételmondatokat
gallyazva, a semmi fát,
hogy ezt lásd, és soha jobbkor,
hátha e fonál majd kivezet,
te mínuszszor mínusz,
nevetséges labirintusodból.

Mert azt hitted, ez a tiéd.
A fenti a súly, a sekélyes ég
mozdulatlan támadásai,
körben a táj, ami a végtelenben
önmagával találkozik, a diszkó,
ami nemrég szűnt meg, pipacsföld,
telep, szélerőművek,
egy lábon alvó sűrke gémek
a mélygarázsban, háttal
a neonfénynek, a kopár, tágas,
idegen ígéreteket, a felhőkön át
a rakéták, csillagok irányított
robbanásai. Félútig se tudták,
mit akarnak mondani.

A második és a negyedik évtized között.

A közömbös pánikkal telő
idő mélyén néven szólított,
gyűrött ágyneműk keringenek,
műanyag kések, nevetésen nevetések.
Üres zsebbel üldögélések.

Az éjszakai gyorsbűfék kirakatai.
A turizmus csápjai, ivásunk zaja,
a testszag és égett zsír szaga,
a semmiből babakocsit tolvá
egy fiatal nő, ócska papucs,
szakadt melegítő, kezében étel,
félrenézel, de nincs, kinek tagadd,
hazaértél, ez a pillanat
a hazád, ez a zenélő, világító,
etalon rózsaszín vízesés
aranykeretben a falon,

piros és zöld között.

A butaságok, boldogságok,
a tervezett összeomlások,
tüntetések, önbüntetések,
hogy helyszínekkel magyarázod
magad magadnak, míg a pusztá
tények konferenciahívásban
néznek, a tarkódhoz érő tűrhetetlen
maradék szemek a fejedben,
temetések, mellkasra felvarrt tagadások,
a külszíni búcsúk, szelfik, hágók,
betonpadok, fel nem vett hívások,
az életre-halálra nyaralások,
ahogy próbálsz elveszni, hátha
a végén egy másik magadat találod,

tigris és sárkány között.

**ZÁVADA
PÉTER**

MEGNYERT HIÁNY

Hegyet hasadékvölgynek így örülni még nem láttam.
És a tanúhegy homlokzatsíkjából kiemelkedő sziklapárkány,
mint a würzburgi püspöki palota középrizalitja.

Mintha fölhalmozna, dúskálna, bővelkedne,
s most javait nagylelkűen mégis újraosztja
közted s köztem.

A pontosság, ami körbevesz.
És ez a tőled elvárható pontossághoz úgy aránylik,
mint csend a kőhöz.
A repedések aranymetszése.

A párkány egyelőre maradjon.
Ahogy hadakozik azzal, hogy a ködfüggönyön át
hozná azt a tárgyat,
mintha hóna alatt hozna kellékfákat
az üres színpadra be.
Feketére mázolt deszkatérbe,
ahol a lombok a fölizzás pillanatában kapnak teljes sötétet.

És meghonosodik bennünk a táj.
A völgy megnyert hiány,
mely gyengébb napokra félretesz.

De most még nézheted,
amint készülődik, visszavetíti magát,
mintha már eleve régmúlt volna,
benned s bennem,
a küszöbön álló vihar emlékezete.

Kedvesem, felszínformálunk.

IZSÓ
ZITA

MEGVASTAGÍTOTT KÖRVONALAK

Nézitek a tavat,
a lépcsőig érnek a hullámai.

Mintha a hirtelen feltámadott vízbe fúltak
kavarták volna fel a felszínét,
mert elhitték,
hogy ezúttal lesz elég erejük kiúszni.

Állva beszéltek,
nem mertek leülni a sziklára,
talán mert pont akkora,
hogy ha megölelnétek egymást,
egy gondos szobrász
ki tudna faragni
belőle mindkettőtöket,
de ti nem akartok emlékezni.

Ezután már végképp
nem lesz okotok arra,
hogy találkozatok,
mégsem tudtok örülni
az új életeteknek,

talán mert tudjátok,
hogy mindennek a vége pont ilyen lesz.
Ott lesznek a hétköznapi
tárgyak romjai,
amik végül tönkrementek.
Állnak felettük a feltámadottak,
és hangosan siratják őket.

SZABÓ T.
ANNA

KÖZÖD

A présben és a szorításban,
az üvegbúra-borításban,
a teljes elkülönülésben,
a vírusoktól forró térben,
közel, közben, között.

A hangot megtorpantó falban,
két ember közt a ravatalban,
a ravasz részben, megosztásban,
az egész megroppant világban,
köztünk, közünk, közös.

A tank nélküli háborúban,
a gépfegyvernél gyorsabb szóban,
világhálóban: „száraz űrben”,
a bonyolultan egyszerűben,
egész és rész között.

A kiskapuban és a résben,
a befele menekülésben,
maszk mögött mormolt mondatokban,
a némákban, a hangosokban,
köz, közösség, közöd.

A végzet geológiája,
a szétszakadás logikája,
ostobaságunk, szorongásunk,
ahogy magunkból ki se látunk,
ködünk: ködöm, ködöd.

TALÁN ÁLMODNI: EZ A BÖKKENŐ

Van-e még rés, létezik-e határ?
Járható-e a felhők pereme,
befogható-e marokkal a pára,
a lélegzet,
friss holt szétszálló testmelege?
Visszatér-e a testébe az alvó?

Elkülönböződni. Tükröződni.
Levegőtlen tér.
Sötét. És fény. Kizökkent.
Ott vagyok. Alszom.
Ott, ahol semmizik a valami,
valamizik a semmi.

Izzik velem a szoba: arcot álmodom,
testet, embereket. Nincsenek.
Árnyak, démonok. Robbanó tükör.
Uncanny valley:
hökkenő való.

Zökken. Szédülök.
Felhúz. Lefeje.
Íránytalannak lenni: nincsen rosszabb.
Nincs test már kapaszkodni.
Nincs álom, elme élni.

Egymásba folyik, átárad, sodor,
nincs rés, nincs mik között, egymásra írva,
összemosódva, hánykolódva, zuhanva,
csak szét és szétebb,
nincs értelem, nincs szó,
halmazállapot:
egyedül ez az örvény.

Vibrál az álom:
nincsvan
folyton
hullok
belőlem
sehova.

LÁSZLÓ LIZA

BOLDOGASSZONY

„a tagolatlan feltámadások”

A templomon túl röghegyek.
Ha hunyorítok, pont beleférnek
egy gyerek fókuszába: a szemem
befogja a Mátra hátát, a Karancs
lábát, ezeket a megnyíló arcokat.
Fáradtan néznek rám, láthatatlanra
kopok a szemükben. Észak és észak,
élők és halottak között végül csak
az marad, ami önmagában is látható:
a rosszul beosztott akarat.

*

Nagyboldogasszonyra harangoznak.
Misére indulunk nagyanyámmal,
megbocsátani, ami két nap közé,
a pici részbe gyűrődött bele.
A pap szlovák ember, zárt hangzókkal
mondja, hogy indult Mária a mennybe,
akit, mint egy felvonón,
angyalok segítettek a helyére.
Mert felmozgatja egy magasabb akarat
a testet, folytatja, ég és föld közé szorítja,
röghegyek homlokába fúrja bele. Horzsolás
mind, amit a fölfelé törekvés ígér:
ez még pont belefér egy gyereknyi értelembé.

*

Fárad a környék, nehezen bírja el
a verset, nehezen a levegő, a tárgyak
mindig élesebb igazát.
A két nap közé szorított átfordulást,
ahová nagyanyám is került, felgyűrve,
mint éleire húzott sebtapasztalat,
két élet között, ahogy engedett
egy nála erősebb akaratnak.

**BORSIK
MIKLÓS**

TUNNEL

(1)

Tegye le itt a pulton
az apokalipsziszigénylő lapot,
töltse ki a kiskorúsítási kérelmeket,
aztán irány a Corvin sétány.

„A vers többé-kevésbé
a sorközökért íródik”,
a világoszöld Las Vegas felirat
az átjárók miatt áll a CASINO-nál.
Két embermagas térbetű között
széles rés, kikandikálnak
az intézkedések,
mobilok, tincsek, cigaretták.

Ha elteker jobbra, és a pedál
horzsolja a szegélykövet,
a sebzés nem kelti életre a járdát,
de az út hulláma felidézi a lélegzetvételt,
mint az olajozatlan lánc a csicsergést,
a puha kerék a dorombolást.

A Cordia vállalat az emberi beszédet osztja szét
(éjjel-nappal falakat épít),
bár József- és Erzsébetváros először
azért született, hogy keretezze
a Rákóczi úti zúgást. Lekoptak a zebrák,
kerülje meg a földet.

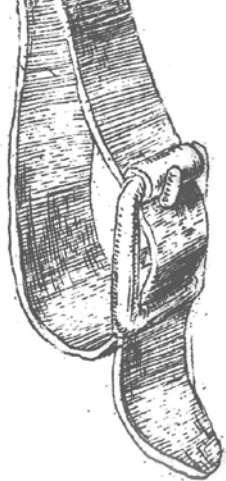
(2)

A Podmaniczky a lendület zavartalan,
mint a sínekben a rezgés.
Egy ablaküveget adatkábel
korbácsolnak belülről, de ön maradjon néma,
mint a kontakthibák. Vagy a jóslatok
az összegyűjtött kések és az üvegasztalok
élében arról, hogy két csoport lesz,
fejek, fogalmak.

Végül a koponyák élnek tovább,
és gurulnak, a fogalmak csörögnek bennük
a Dózsán, a Szabolcs utcán,
a szempillák elejtik, felszedik
a japánakákok termését.

A csatornarácsok mellett
megmozdulnak a hulladék csavaranyák,
jön a félős csengés után a hisztérikus,
ha az épületek a felkavart porban
kitűszentik a késeket.

Aztán a rezzenés nélküli
pályatest következik,
a tanulékony csend
kiürít magából bármit,
ami megzavarná ezt a vonulást.

SIMON FERENC

SZÓDARABOLÁS A CSELEKVŐ SEMMIBEN

Zalán Tibor: A lovak reggelije. Kortárs Kiadó, Bp., 2021

Az átlagoshoz képest szokatlanul nagy terjedelemben, 319 oldalon jelent meg Zalán Tibor új kötete, amelyben az utóbbi tíz év vertermését rendezte három ciklusba. A kötet nyitó darabjaiban a költőiség és az öltözék kapcsolatán ironizál. Nem a ruha teszi a költőt, mert „a költő mackónadrágban is költő / mindegy neki Mezőtúr vagy Koltó / elhullt madár eliramlott virág / a világ csak kitörletlen valag”. De az öltöny és a nyakkendő megfosztja költőiségétől, míg a mackónadrág és a nyakkendő együttes viselete megfelel poétaságát. A rímes, négysoros, ütemhangsúlyos verselésű szövegekben Petőfi-, Ady-, Baudelaire-, József Attila-allúziókat használ, a féktelen és leértékelő ironiát az ötletes, Kosztolányit idéző kancsal rímekkel teremti meg.

Az első ciklusban (*Elmosódások*) az elmúlást tematizálja. A búcsúzás, a halálközelség versei ezek, kulcsszavuk és kiemelt gesztusuk a tűnődés. Az elrévedés oka a létben lévő semmi, az élet végességének gondolja, az öregedés mozzanatai. Először az elhalt költőtársakat – Jékely Zoltán, Sziveri János, Tandori Dezső, Hervay Gizella, Körmendi Lajos – idézi, párbeszédbe lép üzeneteikkel, emlékeztet életművükre, fontos szavaikra. Ehhez, a szabadversen túl, sokféle kötött formát is használ, köztük még rímes hexametert is. „Látod-e esteledék már Szokja a csöndet a lélek / Ágverődések a holdnál Hullik az ágrol a fészek / mint a dió le a fáról Hullik a létről az élet” (*Alkonyi tűnődések, Feleségemnek*). Verseit jelöletlen szöveg közötti utalásokkal kapcsolja a hagyománytörténés áramába. Radnóti, Kosztolányi, Nagy László, Ady sorai köré építi saját hanyatlásképzeteit, miközben a dolgok egyre jobban elvesztik körvonalait. Jellemző formája a tükörszonett, amely két szembefordított, tizen-négy soros vers, ahol a tükörkép két tercínával kezdődik és az oktávájával zárul. A tükörszonett az első szöveg újraírása, annak szó szerinti vagy szinonimákkal történő variációs ismétlése, amelyben fordított sorrendben soronként halad visszafelé, így a vers végére visszaérünk a szerkezet első sorához, és akár kezdhethetjük is előlről. Ezzel a megoldással tovább fokozza a szonett eredendő zártságát, így a vers modellezi a benne foglaltak körforgását, ugyanakkor az állandó visszatérés nyomatékosítja és egyben végteleníti is a szöveget. Olykor a versmondaton belüli szórend is az első megfogalmazás tükörképeként tér vissza.

Az egyik legjobb ilyen típusú darabban Körmendi Lajost idézi meg. „For Kalára írtunk / fordítva még minden” (...) „For Kalára írtunk / Megfordítva mindent”. „A for kalára” kifordított, görbe tükrű anagrammájában „A kor falára” elnevezés áll, ami Shakespeare ars poeticáját idézi: a művészet feladata, hogy tükröt, akár szonett-tükröt (!), tartson a természetnek és a korszaknak. Zalán Tibor emlékezéséből kiderül, a vers eleje és vége igazi márkanév. „Nem tudom, hol és hogyan indult el a – valójában *A kor falára* címmel összeszedett – tárcasorozat. (...) Mivel *A kor falára* rovatcím fellengzősnek tűnhetett mindkettőnk számára, kiöltöttünk egy alternatív másikat is, ez volt *A for kalára*. Ez utóbbi azonban, nem bírva feltétlenül mindenki értelmével, s nem kívánva kiváltani a funkcióban lévő értetlenek sanda gyanakvását, nem kerül-

hetett a Jászkunság címlapjára, mely lap akkoriban került Körmendi kezére, így a B1-en *A kor falára* cím jelent meg, a B4 végére pedig, ahol az írások folytatódtak, odabiggyesztettük *A for kalára* márkanévet." (Zalán Tibor: *Emlékezés kísérlet, és annak lehetetlensége*, Eső, 2017/2.) Az emlékezés 1991-re vonatkozik, a szerzőnek húsz tárcája jelent meg a folyóiratban 1991 júniusától 1995 májusáig. Jellemző „A kor falára”, hogy a kisiklatott rovatcímet olyan mértékű lázadásnak is tekinthették a lapot engedélyezők, hogy a szerzők úgy döntöttek, inkább nem teszik a címlapra.

„S ha szét se szórattunk / még csak ki se haltunk / nem szól harang értünk // Szól a harang értünk / pedig ki se haltunk / máris szétszórattunk” (*Barbár szonett-tükör, Körmendi Lajossal tűnődve*). A két szembefordított tercina a szonett tükörpontját jelzi, és érzékelteti ellentétüket. A szöveg Ady Endre *A szétszóródás előtt* (1914) című versével lép párbeszédbe, és idézi meg az 1990-es évek környékén a Körmendi Lajossal együtt feltett nemzeti sorskérdést. Hogyan is állunk a szétszóródással, vagyis a bennünket már Herder jóslata óta foglalkoztató nemzethalállal. A második, a tükörszonett 1990 utánra, az első 1990 előttre vonatkozik, amelynek jellemzője volt, hogy „élünk szabad pályván / labirintusunkban” (a sor egy másik Ady-verset is az értelmezési keretbe von: *Lelkek a pályván*). A *szabad pályva* oximoronjában a jelző és a jelzett szó ellentéte érzékelteti a korszak kettősségét, amikor a korlátozott szabadság útvesztőjében élünk. 1990 előtt úgy hittük, hogy „fordítva még minden”, és a jövőben majd a talpára állítjuk, sajnos ez illúzióknak bizonyult, mert elveszett a mérce: „Hová lett az onnan / Honnan volt az innen”. A helyzet rosszabbra fordult, mert *nyugtalan* barbárok helyett *megvetettek* lettünk Európában, és saját kis útvesztőnk helyett a „véres pályvát” adó idegen labirintusokba kényszerültünk, és elszenvedtük a „szétszórattatást”. Noha még élünk, de a harang már a Barbaricum, vagyis Magyarország temetésén szól. És egyben Európán is, méghozzá jelen időben, ami a költő szerint nincs is, mert csak múlt van és jövő. „európáról beszéltek és / elhitték hogy létezik s talán / bíztak abban ők is részei / lesznek a már rothadó testnek” (*Régi karcagi képeket nézegetve, Körmendi-sorokkal*). „letakarva már az is az is előled / európa” (*Szemben a falon – és Hervay*). A jövő pedig kilátástalan, mert ott már csak a halál van, talán a nemzeté is, de az egyéné bizonyosan.

A második ciklus (*A semmi helyén*) a kultúráról szól. Jellemző az ironikus címadás, hiszen Zalán Tibor szerint a kultúra és önmaga helyén valójában a *semmi* van, ami azonban egyáltalán nem üresség, hiszen *látszik* valaminek – versnek, festménynek, színháznak és költőnek –, amit a cselekvő semmi hoz létre, jöllehet a semmi egyetlen adekvát megfelelője az alkohol. „Csak úgy / van valami helyett leginkább önmaga helyett / a világnélküliségben És hiányzó helyén sincs / semmi Csak a semmi helyén tündöklük az alkohol” (*A semmi helyén*). Alapélménye a személyiség hiánya a világhiányban. Fekete lyuknak érzi magát, kétszeresen üres helynek, hiszen már a helye is hiányzik, amit ki kellene töltenie, ami azért üres, mert az idő már kiürítette. A kötet egésze a halálfélelemről, a rettegről, a szorongásról szól. Már maga is unja, hogy csak erről ír, de mindig ide lyukad ki, a fekete lyukhoz, ahol a halál gravitációja már nem engedi, hogy másról beszéljen, „mert meghalni legalább annyira rettegek / mint élni / és ennek semmi köze az olyan faszágokhoz / hogy létbe vetettség” (*Rettenetes ember*). Heidegger itt is kap fricskát, mint ezt majd még később is látjuk.

A Zalán Tibor által megalkotott költői hang tapasztalata, hogy maga a szenvedés vált érdektelemmé. A posztmodernben kiment a divatból a tragikum. Sok a szomorúság és a borzalom, de a korszak már nem tud és nem is akar megrendülni. Már mindent megírtak, minden megszokott és unalmas, így nincs érték, tehát nem lehet értékpusztulás sem, ami a tragikum alapja. Semmi nem komoly, mindenben lehet, sőt kell is röhögni, mert súlytalan, vagy ha nem, akkor azzá tesszük. De ő nem ért ezzel egyet, sok játékosság és ironia van a könyvben, de a kötet őrzi

a vers méltóságát, egyáltalán nem vicceli el, még akkor sem, ha gyakran leszója és semminek minősíti – de sohasem veszi semmibe! –, vagyis fontos és tartalmas, cselekvő ürességnek tekinti a művészetet. Mert a vers helyén lévő valamit nagyon is komolyan veszi, hiszen állandóan nekiveselkedik, hogy újrírja, megcselekedje a semmit, vagyis árnyalja a megjeleníthetetlen megjelenítését. „Ír mert nem jut eszé / be semmi Az írás egyébként / se szól semmiről Legritkábban / arról aki elköveti Az / írás léte önmaga Sorsa // nem követhető Létrejött / igazolhatatlan” (*Az író A papír*). Talán éppen ezért lett ilyen terjedelmes ez a könyv. „A posztmodern tehát az lenne, ami a modernségen belül felidézi a megjeleníthetetlen magában a megjelenítésben (...); ami megjelenítéseket harcol ki, nem azért, hogy élvezetet szerezzen, hanem hogy még inkább érezhetővé tegye a megjeleníthetetlen.” (Lyotard: *Mi a posztmodern?*, 1982, Angyalosi Gergely ford. In *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Szerk. Bókay Antal, Osiris, 2002., 19. p.) A megjeleníthetetlen természetesen a halál, az, amiről nem lehet beszélni, mert értelmezhetetlen. „A közterek grádicsain / kaptatunk egykedvűen fölfelé / egy értelmesebb semmi felé ami bár / értelmesebb mégsem értelmezhető” (*Tűnődések az elmondhatóságról*). Zalán Tibor azonban úgy látja, a posztmodernben – Lyotard-ral ellentétben – nem kell lemondani a szöveg örömről, éppen ezért választott Arany Jánostól mottót: „Midőn sebet a lélek önmagán ás –, / Kétségbeesésben talál gyönyört...” A művészet minden korszakban a kifejezhetetlen kifejezésére tör, ez nem posztmodern találmány, hiszen azt szeretné érzékelhetővé tenni, ami más formában megragadhatatlan.

Az irodalomról öntökröző módon beszél, viszonylag sok festményverset ír, és szó esik színházról is. Egy Ruszt Józsefre emlékezőben érzékletesen és lényeglátóan modellezi a *Godot-ra várót*. Bemutatja a kommunikáció lehetetlenségét és ürességét, a mindig huszonöt órát mutató nap időnkívüliségét, a paradoxonok látszólagos ellentmondásának fájdalmas igazságát: „Nem jön senki / Az arcukba néz” (Édes rajzolat). Nem jön senki, mégis az arcunkba néz, ez látszólag lehetetlen, mégis igaz, mert ez a senki a Hiány, a Semmi, aki nem jön, mégis néz, maga Godot, az Isten. Biblikus szövegközöttség és Isten neve sok helyen szerepel a könyvben, de igazi transzcendencia, vagyis hit és üdvérték nélkül. Hiába a halál a központi kérdés, a hit kegyelme semmilyen formában nem érinti meg a beszélőt, inkább tagadását retorizálja. „Az öröklét / Isten szemében ragyog és senki másra / át nem ruházható” (*Adonis*). „Sírt az Isten Siratta hogy / a neve már kimondhatatlan / Ázott kopott homeless csak aki / a nagy Sion hegy lábánál hev / er” (*Új idők emléktelensége*). A ciklus meghatározó retorikai eszköze a paradoxon: az ellentétes állítások egyszerre igazak, de annak felismerése, hogy a bennük rejlő ellentmondás csak látszólagos, szellemi erőfeszítést igényel a befogadótól. „A bölcső koporsófája / felsír A benne heverő ember egylényegű a / pusztítással A pusztulással Az alkotás is ezekkel / egylényegű Az idő spirálján csak ismétlődés / létezik Az idő spirálján soha nincs eső Az idő spirálján / örök az eső Ázik az ember ronggyá életté történelemmé” (*Az idő múltkőny illata, Árkossy István képein eltűnődvé*).

Az egész kötet lényegében központosítás nélküli. Három jelzést használ: a nagybetű valami-lyen kezdetet – mondat, sor, versszak, periódus – jelöl, vagy az adott szó fontosságát érzékelteti. A nehezen észrevehető, halványított íráskép a kiemeléseket jelöli. Kár érte, hogy ezek nem különülnek el jobban, mert nincsenek dőlttel szedve, csak egy árnyalatnyival halványabbak a papíron. Elsőre azt gondoltam, nyomdahiba, ott gyengébben fogott a festék. Vagy talán szándékos (immár hajlok erre), és akkor nem hiba, hanem a jelentéstöbblet jele és hordozója. Ami mintegy modellezi az első cikluscímet, az *Elmosódásokat*. (!) Akárhogyan is van, az olvasónak nagyon kell figyelnie, ha el akarja különíteni a kiemeléseket, és értelmezni azok szerepét.

Zalán Tibor kötetének, és különösen a harmadik ciklusnak (*Az idő sakktáblája*) legfontosabb poétikai sajátossága a tördelés. A versek itt kilenc versszakból álló kilencsoros és kilenc szótagos, rímtelen szövegegységekből tevődnek össze. A meghatározó versszerző erő a kilenc szótag, amely itt nem soráthajlást eredményez, mert nem a mondat vége, hanem a szóvég kerül át új sorba, vagy akár új versszakba. Itt nem sortörés, hanem radikális szótörés, szósztétvágás történik, hiszen a szerző semmilyen formában nem használ kötőjelet. A szavakat nem elválasztja, hanem jelöletlenül eltöri, és a csonka szóvéget átkényszeríti, áthajlítja az új sorba. Ezzel egy egész szóból két csonka lesz, így a szavak testén keresztül láttatja az Ady óta legfontosabbat: „Minden Egész eltörött.” Természetesen az allúzióval és a szótöréssel kisiklatja az eredeti sort, így annak jelentése megsokszorozódik, megvalósul a jelentésszóródás. „Darab / okban a lét Minden egész el / szökött És szökésben van ő is” (*Az író A papír*). A sor a tagolástól és a szótörés értelmezésétől függően többféleképpen is olvasható. A kauzalitás felbomlásáról és a kontinuitás hiányáról máshol is beszél. Nem csupán minden egész tört el, hiszen az olvasó az Ady-utalást azonnal kiegészíti, mintegy egészé teszi a törtséget (sic!), hanem maga a lét is darabokban van, ráadásul a lét oka is töredékes, hiszen nehéz lenne megmondani, mi az ok, ahol ez a (széttört) Egész az okozat. Az új elem az egész szökése, vagyis a világhiány, a semmi, amiről a kötet beszél, és ezt magára is vonatkoztatja, hiszen szökésben van ő is: az életből a halálba tart.

A kegyetlen és könyörtelen szódarabolás kizökkenti az olvasót, megakasztja a szöveg lendületét, hogy ezzel is a megtört szóra irányítsa a figyelmet, és magán a szósztétvágáson gondolkodtassa el a befogadót. Hogy az olvasás, a versmondat ne legyen ringató és gördülékeny, mint például az *és néhány akvarell* (1986) című kötetben, hanem állandóan hívja fel önmaga szöveg- és különösen szószerűségére, nyelvi megalkotottságára a figyelmet. A szóeltörés felfedi a szavakban elfedett másik szót. Az így láthatóvá tett intarzia leggyakrabban kétértelműséget, ritkábban a paronomáziát, a hasonló hangzás nyelvi játékát hozza létre. „Holtakkal a holtak *nyel / vén* Letölt valamilyen *pusztul / ásmítoszt* De nem elégedett / vele Nem egyszerű ha a *hal / ált* már megelőzte és még *út / ána* van Nyomán valakinek” (*Az író A papír*), (*Kiemelések – S. F.*). Az eljárás a nyelvi megelőzöttséget mutatja: itt nem a költő, inkább a nyelv írja a verset, amikor maga a szóalak és a kilences szótagszám kényszere adja az ötletet, hogy a vágással új jelentéslehetőséget csikarjon ki belőle. A szerző itt ráhagyatkozik a nyelv belső sugallatára, és engedi szóhoz jutni azt. A törés, a kétértelműség fontosabb a helyesírásnál, amit természetesen a poétikai szabadság meg is enged.

A versek cselekményesek, állapotváltozást mondanak el, ahol gyakran – meglehetősen naturalistán ábrázolt – szörnyűség vagy képtelenség történik. Zalán Tibor számára, nyilván az avantgárdból is eredeztethetően, fontos a lázadás, a normaszegés. Az olykor váratlanul – keserűségből, kétségbeesésből, dühből és tekintélyrombolásból – használt obszcén szavak is ezt a célt szolgálják. A versek egy része leginkább a szürrealizmussal rokonítható: a szabad képzettársítás, a képalkotás szokatlansága jellemzi, a látvány Dalít idézi. „Lehet / ne ha a zsiráfok nem lánkol / nák szét a tájat Fiókjába / ájul az álombeli bánat” (*Jegyzetek a némaságról*). Nála a vers abszolút szabad, minden belefér: az álomi szerkesztés, a látomások képszerűsége, a könnyed nyelvhasználat, a szleng, amit gyakran kever filozófiai és irodalomelméleti szentenciákkal. A szöveg közötti utalásokban olykor durván leszólja a filozófusokat. „A mindenség / vagy a semmi üzent Végső sor / on a kettő ugyanaz Elnyel / Megaláz Még az idő jöhet / ne szóba A lét és a semmi / heideggeri szellentés Nem is / a semmi A lét pusztít bennünk / tovább” (*Repülés Kínába*) (*vagy akárhová, út a semmi felé. . .*). Az idézet megállapításai kioltják egymást. Körbejárják a mindenség, a semmi, az idő és a lét szavait, és arra az ironikus megállapításra jutnak, hogy az egész heideggeri

filozófia csak bűdös légfuvallat, játék a szavakkal. A „sor / on” megtörésével az ógörög létige is a szövegbe kerül, így négyes azonosság áll elő: minden = semmi = idő = lét, amelyek a heideggeri filozófia kulcsfogalmai, és recepciójából láthatjuk, hatása és produktivitása aligha kérdőjelezhető meg, noha a költőnek szabadságában áll bármiről ítéletet alkotni. A gesztus mögött itt is a lázadást vélem fölfedezni, hiszen sokan nagyra értékelik a filozófust (miként a kritika szerzője is).

Értékítélete jóval elismerőbb a költők és a képzőművészek megidézésekor. Kovács Péter grafikáival együtt szép könyv született. Ha párhuzamot keresünk a képek és a versek közt, azt találjuk, hogy a kusza vonalak gyökérszerűsége, látszólagos esetlegessége jelentésre tesz szert a szemlélőben. Ehhez hasonló történik a versekben is: a gyakran széttartó, sokféléről és többféle hangnemben szóló szöveg végére megképződik valamilyen hangulat és jelentéskezdemény az olvasóban. Jellemző, hogy az összetartó erő a vers elején szereplő motívum visszatérése teremti meg a szöveg utolsó harmadában. A művek csak a többszöri, lassú olvasást engedik, hogy az elsődleges, hangulati, érzelmi benyomásoknál mélyebb és koherensebb jelentést társhassunk hozzájuk, de ez minden jelentős költői teljesítményre érvényes. Zalán Tibor kötete terjedelmes és nehéz olvasmány, de megéri a fáradságot, az elidőzést a szövegeknél. Aki elolvassa, megtapasztalja majd a tomboló üresség, a cselekvő semmi szódarabolásának szépségét a kétségbeesés gyönyörében.

DÉRCZY PÉTER

A TÖRTÉNETMESÉLÉS SZÉPSÉGEI ÉS NEHÉZSÉGEI

Haklik Norbert: Mona Lisa elrablása. Pesti Kalligram Kiadó, Bp., 2021

Első novelláskönyve, *A Mennybemeneteli Iroda és más történetek* (1998) hátsó borítóján a szerző a következőképpen mutatkozott be: „Haklik Norbert vagyok. 1976-ban születtem Ózdon. Történeteket írok, mert lehet.” Több dologra is lehetett e lakonikus megjegyzésből gondolni. Egyrészt arra, hogy Haklik szerencsére már ahhoz a nemzedékhez tartozott, melynek nem feltétlenül kellett éveket, néha évtizedet várnia arra, hogy könyve jelenhessen meg, hiszen, mint a példa mutatja, alig néhány évvel az első publikációi után kötethez is jutott; másrészt arra is, hogy épp ez idő tájt kezdett kibontakozni, majdan megerősödni a korábbi posztmodern elbeszélés mellett (néha ellenében) egy inkább cselekményelvű, de még inkább történetmesélő epikai irányzat. Haklik mindenképpen ennek volt képviselője, sikeresnek is mondhatta magát, amit újabb könyvek is jeleztek, de közben nyilván magánéleti megfontolások az újságírás felé is elvitték, ami nem tett jót a prózaírói munkásságának, s talán ennek hatására is 2007-ben elhagyta Magyarországot, és Brűnnbe (Brno) költözött (amúgy megint csak egzisztenciális okokból is). És aztán csak tíz év múlva jelent meg novelláskönyve (*Tom Hanks a vizek felett*, 2017), s most négy évvel később egy regény, a *Mona Lisa elrablása*.

Az az ifjúkori megjegyzése – „történeteket írok, mert lehet” – azonban nemcsak ifjúkori indulásra, hanem, most már talán látható, egész eddigi életművére is jellemző, noha természetesen a kissé rejtelmes megállapítás jelentése változásokon esett át az időben. Kezdetben Haklik elég természetesen kötődött – még ha néha ironikusan is – a magyar anekdotahagyományokhoz, ezt például olyan külső megoldásokkal is erősítette, hogy novelláinak címében is gyakran helyezte el a „történet” megjelölést. Rájátszott erre az elbeszélői hangnemmel és elbeszélői móddal is: kedélyes, humoros, néha szatirikus hangvétele uralkodott az egész epikai struktúrán, mintegy igazolva az anekdota lényegét, hogy ugyanis nem feltétlenül az az érdekes, amit elmondunk, hanem ahogy elmondjuk, a mesélés közvetlensége. Haklik egészen a végsőig is feszítette néha ezen előadásmódnak a grammatikai megjelenítését az indázó, szinte véget érni képtelen mondataival, amelyekben a befogadó alkalmanként szinte elvesztette már a lényegyet (amit a mondat közvetíteni szándékozott, vagy legalábbis szimulálta e szándékot), ám mégis magával ragadta a mesezuhatag, az áradó mesélőkedv. A 2017-es novelláskötet ennél már jóval letisztultabb, szikárabb történetmesélésről és grammatikáról tanúskodott, s ezzel szembesülhetünk a mostani regényben is, ám kétségtelen, hogy a történet mint olyan ez utóbbiban is nagyon határozottan érvényesül, sőt némi előrevetéssel és pici malíciával azt is írhatnám, csak a történetrészek azok, melyek valójában az olvasót megragadják, az egésszel azonban vannak fenntartásaim. Miről is van szó?

Már a cím is gyanakvásra ad okot, hiszen a Mona Lisa – sok minden más mellett – az európai kultúra ikonikus alkotása, tehát ha a rablás erre utal, akkor a címhez egy egész jelentésszekvenciát kapcsolhatunk, amit itt most nem is sorolnék, annyira egyértelműnek gondolom. Ám a regény 20. oldalán megtudjuk, hogy Mona Lisa valójában egy szép, nagydarab kaméleon (amit a könyv borítója is sejtetett, csak nem vettük komolyan). A névnek ez után tehát nem sok jelentéssugallata lesz, viszont lehetséges lesz majd a kaméleon jelentését értelmezni, amennyiben a kaméleon sokszínű (képes környezete színeihez alkalmazkodni), és mivel két szemét egymástól külön-külön is tudja forgatni, ezért aztán a többfelé tekintés, a több nézőpont felvételére való képesség szimbóluma is lehet a regény szövegében. Minderre halvány utalások is történnek, s ezek szerint az elrablás metaforikusan értelmezendő így is: a kulturális és eszmei sokszínűség és a kizárólagossággal szemben lévő több nézőpontú szemlélet elvesztését jelképezi. Talán. Mert őszintén szólva a regény rettenetesen zsúfolt szövegszerkezetében vajmi kevés esély van ezt a jelentésszintet összekapcsolni a kedves hullóval. A baj talán onnan eredeztethető, hogy Haklik eleve rengeteg – nem is annyira értelmezésbeli, mint – műfaji réteget halmozott egymásra.

Az alaptörténet szerint Kerekes Milán, a regény főhőse, író, ifjú házasember meghívást kap régi barátjától, Szapáry Tibortól Brünnből, hogy látogassa meg, s a régi idők szerint próbáljanak meg valami közöset létrehozni, hiszen Szapáry is író, aki jelenleg Csehországban él, a morva fővárosban. Azt talán meg se kellene említenem, de azért mégis, hogy Szapáry röviden vázolt életútjában éppen Haklik önéletrajzára ismerhetünk rá (14–16. o.), ám ez annyiban mellékes, hogy a két figura valójában egy alteregótörténet két pólusa, ha nem is annyira szépen és kontúrosan, ahogy azt az egyik „ősnél”, Esti Kornélnál megtapasztalhattuk. És valóban, mintha Kosztolányit, azaz Estit hallanánk Szapáry Tibor szavaiban: „Írjuk meg ezt a történetet együtt. Ha majd elfogy a lendületed, én felveszem a fonalat, ha pedig én akadok el, akkor te folytatod majd.” (60. o.) Számtalan utalást, idézetet tudnék sorolni (többek közt 76., 83., 141., 164. o.) a bizonyításra, de nem kell ezt túlbonyolítani. Az kétségtelen, hogy a regény más vonulataival is összekapcsolva ez az alteregóprobléma nyilván összekapcsolható az önidentitás keresésével, egyáltalán az identitás kérdésességével, bár nem teljesen világos a szövegből, hogy a Szapáry–

Kerekes-duóból ki kicsoda is; noha találhatunk arra utalást, hogy talán Szapáry a meggondolatlanabb, felelőtlenebb és bohémebb, a meghasadó főhős rosszabbik énjé, míg Kerekes egy bensőjében inkább vívódóbb, kispolgáribb, a megnyugvást és kiegyensúlyozottságot preferáló személyiségész. Bár ez a doppelgenger műfajmotívum átszővi az egész regényt, de mégsem látom a jelentőségét: nem játszik rá ironikusan a műfaji panelekre, de nem is bontja ki komolyan véve ezt a műfajttörténeti szálat, noha végigviszi a tekintetben, hogy a főhős (Kerekes) végül szakít alteregójával, mert rájön, hogy végre fel kell nőnie, és a saját útját kell járnia: „Úgyhogy menj vissza szépen a saját életedbe. Meg ahhoz, aki hozzád tartozik. Férjnek. És írónak. Innentől már mindkettő csak rajtad múlik.” (244. o.) Azt rábízom az olvasóra, hogy a „férjnek és írónak”-programot komolyan veszi-e vagy pedig inkább ironikusnak, bár ez utóbbi esetben komoly szövegértelmezési akadályokkal kell szembenéznie. De ettől eltekintve a regénynek ez egy másik aspektusa is, amennyiben Kerekes Milán figurájában a fejlődésregények alapmodelljét vázolja Haklik.

A doppelgenger műfajhoz a regény egy pontján (107. o.) társul a krimi műfaja is, amennyiben elindul egy néha részeg nyomozás az eltűnt Mona Lisa után, ám e műfaj kereteit csak annyiban használja Haklik, amennyiben a történet továbbblendítéséhez szükséges. Sokkal inkább helyez hangsúlyt arra, hogy a regénynek ez a műfaji rétege erősen kapcsolódjék az úgynevezett útirégények, útirajzok sok évszázados műfajához. Talán aki nem járt Brünmben, a regény alapján az is egész jól eligazodhat majd a város belső, régi részében, öröletes leírásokat kapunk kocsmák, kápolnák s egyebek városképi elrendeződéséről, miközben Haklik ezen településrendezési és városépítészeti bemutatók mögött mindvégig arra is célozgat nagyon finoman, hogy a kép mögött egy szemlélet, egy életfelfogás, egy létszemlélet is megbújik: az a polgári mentalitás, ethosz, mely minden dilemmája ellenére a megmaradás és az életigenlés diadalát jelzi. Persze, ha csak az építészetben búvárkodnánk, akkor a regény lehetne egy kedves és néha vicces bédekcker, de Haklik mindehhez történeteket és figurákat társít, s így a már majdhogynem kiveszett műfajt új életre is tudja kelteni. A műfaj réges-régi törvénye az idegen világok feltérképezése volt, aztán Sterne klasszikus *Érzelmes utazása* azt is bizonyította, hogy egy ismeretlen világ bemutatásakor talán szerencsésebb, ha a benne lévő embereket hozzuk előtérbe. Haklik sokszor erre a kettős útirajz szerepre építene, amikor nagy pontossággal ír le épületeket és városrészeket (Morvaországban), de sokkal nagyobb hangsúlyt helyez néhány, e térben élő szereplő megrajzolására. S közben mintha arra is maradna ereje, hogy a műfaj kliséit stílusban, elbeszélő hangban is egy kicsit parodisztikus fénytörésben villantsa fel. Bár ezzel azért óvatosan bánjunk: amikor azt olvassuk, hogy „Emesém”, akkor nem mindig egy szentimentális utazás ironikus nyelvi jelölésével van dolgunk (vö. „író és férj!”).

Van aztán egy még érdekesebb történetyszál, nevezetesen ahogy a két író (alteregó) a regényben (amit egyébként csak egyikük mond el, Kerekes Milán) megír (úgy-ahogy) egy regényt, *Madzsari* (munka)címmel. A regény a regényben, egyáltalán a mű a műben tényleg szintén, részben műfaji értelemben vett, alapvetés, Haklik regényében azonban csak nagyon töredékesen kap szerepet. Többek közt azért, mert ez a „madzsarokról” szóló – mondjuk, hogy történelmi – regény csak részben áll elénk. Az a történetyszál, hogy az alteregók külön írnák, illetve folytatják a „magyarok történetét”, vagyis „a magyar korona történetét”, néha szatírának tűnik, néha komolytalan stílus- vagy műfajparódiának (néha nem is írják meg a regény szerint). Ez a regény a regényben nekem úgy tűnt, teljes félresiklás műfaji értelemben, miközben amikor Haklik egy valójában önálló történetet mond el ebben a kontextusban (az igazi magyar korona szürreálisan szatirikus története Titóval, Kádárral és a többi), az elképesztő mind szatirikus, mind narrációs tekintetben; a regény egyik kiemelkedő történetrészlete. És itt kell felhívnom a figyel-

met valamire, ami a *Mona Lisa elrablásával* kapcsolatban különösen fontos: talán az eddig sorolt kifogásaim vázolták azt, hogy ez a szöveg mind műfaji, mind stílári értelemben rettenetesen zsúfolt, egymáshoz alig illő egységekből áll, ami arra utal, hogy az eleve novellistaként induló Haklik nem biztos, hogy határozott kézzel nyúl a nagyobb struktúrákhoz. (Úgy tűnik, nincs ezzel egyedül, nemzedékét, amely kisprózakkal vívott ki ezt-azt, belekergetik a regényírásba a kiadók.) Ez a bizonytalanság, a nagy terjedelmű szöveg átlátása, a különálló szövegrészek összekapcsolásának nehézsége sokszor okoz gondot elemi szerkesztési szinten is: valóban rengeteg a hiba, és nemcsak az egyszerű „elütés” a probléma, de az is, hogy az egyik oldalon a hős „köményes-kapros habart krumpililevest” evett (77. o.), míg a 78. oldalon ugyanez „jó sűrű káposztaleves”-ként szerepel, s ennél sokkal súlyosabb, már kifejezetten értelemzavaró „kavardások” is fellelhetők a szövegben.

Nagyon nehéz tehát ezt úgymond lebilincselő *regényként* értékelni, de a széttartó és széteső műfaji rétegekben mégis található egy összekötő kapocs, mely élvezetessé teszi a művet: mindentől függetlenül találhatunk benne kisebb vagy nagyobb történeteket, valójában novellákat, novellisztikus betéteket, melyek persze valahogy (néha elég nehezen) kapcsolódnak az alaptörténethez, de önmagukban jók, néha nagyszerűek. Amikor látszik, hogy Haklik csak élettörténeteket akart megírni. Például az Amálka néniéről (84–86. o.), vagy a „Lajosarany” nevével jelezhető novella (101–106. o.), vagy Bolond bácsi és családja, ikertestvére története (a 166. oldaltól), és a regény talán legemlékezetesebb, tökéletesen megalkotott része: Zsófi néni életének története, akiről az elbeszélő azt rögzíti: „Igen, magyar vagyok. Meg zsidó. Magyar zsidó. És valamennyire felvidéki is, de nem kitelepített. Meg erdélyi. Cseh, szlovák, csehszlovák.” (204. o.) Talán ebből az egészen nagyszerű elbeszélésből (a regényen belül) látható majd, hogy Haklik nem regényíró, hanem egy igazán komoly novellista, történetmesélő. S talán az egész műnek is innen származtatható az a néha erősen rejtőzködő jelentésrétege, hogy egyrészt ezek az emberi történetek a legfontosabbak minden „történelemben”, másrészt hogy épp ezeket a történeteket – melyek amúgy sok fájdalmat, sérelmet, de humort is hordoznak magukban – csak empátiával, sok türelemmel és elfogadással lehet mintegy visszavetíteni a nagy „történelem” vásznára. Talán ha így nézzük, akkor a *Mona Lisa elrablása* mégiscsak egy fura, kifordított történelmi regény is.

TOROCZKAY ANDRÁS

NEM LESZ KÖNNYEBB

Tóth Krisztina: Bálnadal. Magvető Kiadó, Bp., 2021

„Ezeknek a költeményeknek az alkotója arra képes, hogy szinte bármire pillantva nagyjából ugyanazt vegye észre és ismerje fel: önmaga szorongásainak, elfojtásainak, fóbiáinak és vonzalmainak elemi jeleneteit.” A legendás kritikus, Bodor Béla fogalmaz így Tóth Krisztina *Magas labda* című 2009-es lírakötete kapcsán. Egy másik, a *Síró ponyváról* szóló 2004-es kritikájában pedig arról morfondírozik ma már talán kissé divatjamúlt (de

alkalmasint jó szándékú) férfisovinizmussal, hogy „mikor lett ez a nő ekkora?”. Egyebek mellett azt gondolja, hogy ennek valószínűleg a költőnő azon ritka képessége az oka, hogy verseit „a kortárs költészetben járatos, kifinomult ízlésű és a – mondjuk így – »naiv« olvasók számára egyaránt izgalmassá tudja tenni”.

Tóth Krisztina kétségkívül az egyik legismertebb költő (Bodornál költőnő) volt már 2004-ben is, mára meg aztán végképp azzá lett. Bodor akkor még azt írja, hogy a költőt csak az ismeri, aki rendszeresen olvas verset, kortárs költészetet, irodalmi folyóiratokat. Azt is megemlíti, hogy Nemes Nagy Ágnestől eltérően Tóth Krisztina nem foglal állást kulturális-közéleti kérdésekben, s nem folytat irodalomelméleti tevékenységet. Mára ez a helyzet megváltozott, hiszen Tóth Krisztinát az is ismeri, aki verset nem olvas, de kicsit is érdeklődik a kultúra iránt. Részint azért, mert a 2004-es állapothoz képest a költőnő más műfajokban is maradandót, emlékezeteset alkotott. Írt például novellásköteteket, meséket, illetve regényt, sőt még színdarabot is (pokémonról!), tárcáiról nem is beszélve. Ezenkívül szépirodalmat fordít, és tankönyvszerzőt is tisztelhetünk benne. Ez a műfaji gazdagság lehet az egyik oka a népszerűsége, másrészt újabban közéleti szerepvállalása is reflektorfénybe állítja, amennyiben interjúkban olyan kérdésekben is megnyilatkozik, mint mondjuk az örökbefogadás vagy az, hogy milyen klasszikust tart feminista szempontból elavultnak, illetve milyen helynek érzékeli Magyarországot (toxikusnak): „A műveimben jórészt olyan elesett emberek szerepelnek, amilyenek most a véremet akarják venni.”

A költő a *Bálnadal* című viszonylag rövid, csupán 61 oldalas kötetében az elmúlt években összegyűlt verseiből nyújt háromciklusnyi válogatást. Az első (*Völgyút*) és az utolsó (*Terek*) hosszabb verseket tartalmaz, a középső (*Kínai utazás*) haikukat. Az első ciklust közepesen hosszú, főként rímelő versek, az utolsót szabályos szonettek alkotják.

És ahogy a korábbiak, ez a kötet is főként főbiák, elfojtások, félelmek, vonzalmak tárháza a már megszokott módon. Első harmadában (ha a leütésszámot veszem alapul, a kötet felében) nagyszerű verseket olvashatunk. A nyitó versben, a *Mégegyszer-út*-ban, amit Tandori Dezsőnek címzett, olyan klasszikus versszakkal zár, mint: „Hulló dió a szemhatáron, / sötét burookban gördülő nap. / Átkiabál a gyulladt torkú / álom a tarlón. Ugye, hallod?” Az ilyen és ehhez hasonló megoldások többféle versolvasói igényt is kielégítenek. Könnyen dekódolható versről van szó, amit a laikus olvasók is versként észlelhetnek, habár a vers előző két strófájában a rímek szokott helyükön vannak, itt az álom átcsúszik a negyedik sor elejére, de ez is stimmel itt és most, hiszen épp egy átkiabálásról esik szó. És máris benne vagyunk a sűrűjében, hiszen Tóth azoknak is tartogat meglepetéseket, izgalmat, bogozni valót, akik gyakorlott versolvasók. Hogy a végén a kérdéssel tényleg hallhatóvá váljék valami üvöltés.

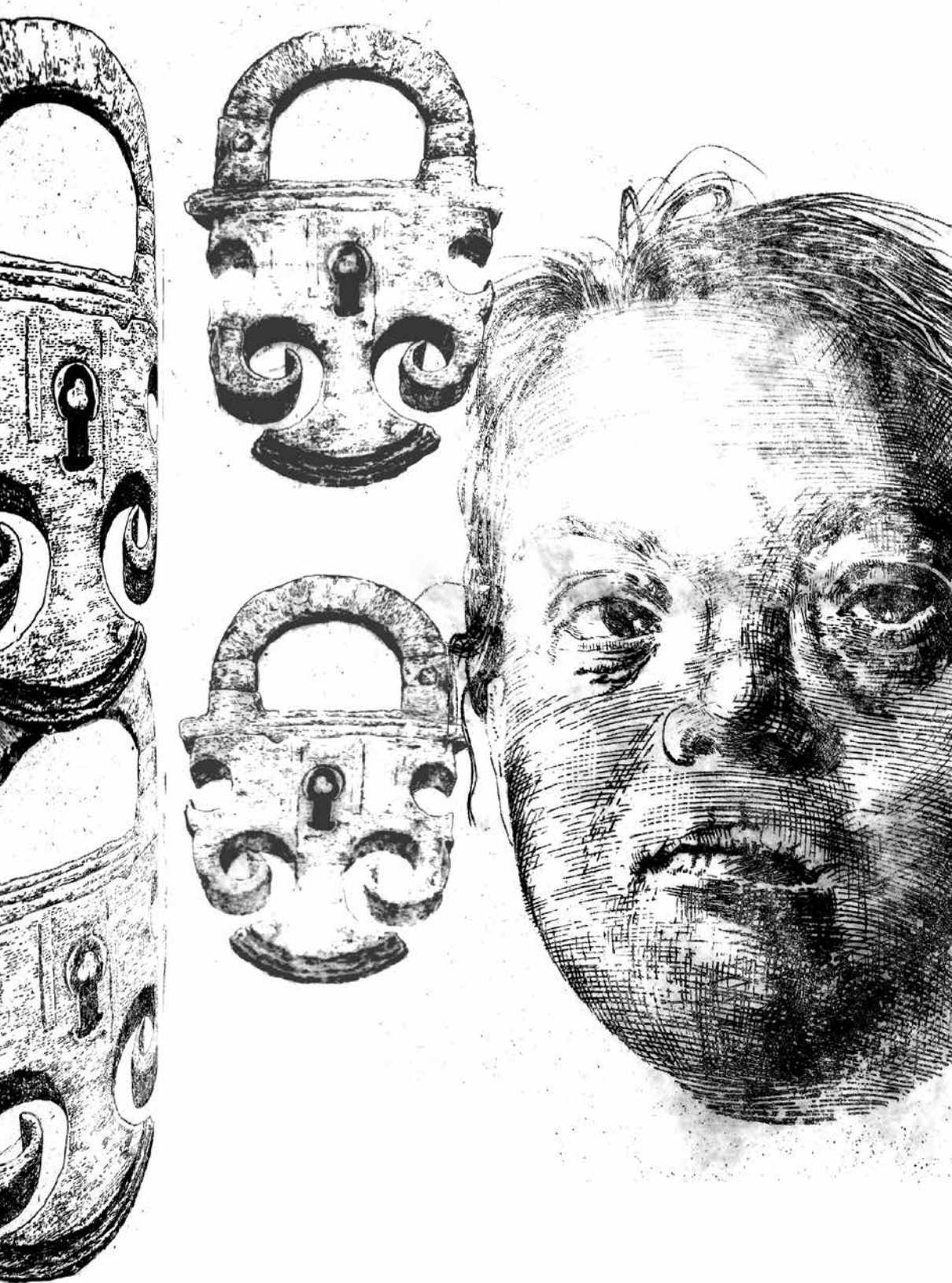
Tóth Krisztina sokféle tud lenni. Például nemcsak a látomásos-képi költészetet beszéli folyékonyan, miközben elegánsan él a szürrealista elődöktől ellesett effektusokkal, hanem a kései Babitsra vagy Szabó Lőrincre jellemző klasszikus-nyugatos versnyelvet is, ahol a hétköznapi élet szavai is természetes élőhelyükre lelnak („Nyugi, nem múlt el, csak az élet”), és otthonosan mozog a sűrített, novellaszerű, történetmesélős prózaversekben, amelyekben az, hogy *ráadásul* rímelenek, truvájnak hat. Nagy fokú nyelvismeret, formaérzék kell ahhoz, hogy ne a rím csóválja a verssort. Ezek a történetek vagy jelenetek egyébként sosem vidámak. A legkevesebb, ami történik bennük, hogy elmúlik hirtelen, szinte az ember háta mögött húsz-harminc év. A címük alapján akár egy sosem volt Kispál-album tracklistje is lehetne ez a sorozat: *Ahol, Babzsák, Húsz sor macskákkal, Sunday, Korlát, Kikapcsolom a gépet, Holdrakéta, Vatera, Posta, Fűthető kabát, Majális*. Eredetileg azt akartam mondani ezzel, hogy a *Bálnadal* címei vidámak, mert Lovasi András dalait juttatják eszembe – nem is olyan meglepő ez, hiszen az egyik csúcshalma a zenekarnak

a *Bálnák, ki a partra*. De hát Lovasi András dalai sem vidámak. Viszont nagyon hasonlóan működnek. Hasonlóak például abban, hogy a hallgatót biztos kézzel rántják be egy-egy ismerős helyzetbe. Melyikünk ne állt volna sorban a postán, ne találkozott volna régi, megöregedett szerelmével, vagy ne akadt volna a neten szörfözés közben guminőre. Tóth ezeket a helyzeteket úgy tudja megírni, hogy a legutolsó szóra is kiterjed a figyelme. Vagy a legelsőre. Nála nem véletlen, hogy a *Kikapcsolom a gépet* a „lémentem” szóval kezd, de még véletlenül sem a komputereknel használt ’mentés’ értelmében, hanem a mozgás kifejezésére: „Lémentem a vízig. Huszonhét / éve egész más volt a víz.” Holott az egész vers a talán menthetetlen létezésről szól, és később természetesen a „lémentés” szó másik értelme is felbukkan („Lémentem a képet”).

A pillanatból kilógó tudat versei ezek, Tóth egy 2009-es interjújában (*Csak egy képkivágás, Magyar Narancs*) „kettős figyelemről” beszél. Ez jellemzi ezt a fajta létezést, amikor például egy babzsákfotel feltöltése kapcsán önkéntelenül asszociációs tér nyílik meg, és hamar eljut (s a verssel minket is elvisz) az anyaság gondolatköréhez, illetve egy olyan perspektívához, amelyből jobb, pontosabb, tisztább rápillantást nyerhetünk az ember létezésére. „Míg én a tömött huzatot törölgettem, / ahogy húsz éve a nővérek a vért.” (*Babzsák*)

Ahogy a költő a már említett interjúban fogalmazott: „[A] belső kérdések mindig ugyanakörül gyűrűznek, hogy nagyjából minden életmű ugyanoda gravitál, állandó a belső súlypontjuk. Radikálisan nagy változások sincsenek, nálam se, talán a versek lélegzetvételében érhető tetten valami alakulás. Ebben a kötetben van egy-két hosszabb vers, ami talán korábban nem volt annyira jellemző. Tetszett, hogy lendületből, nagyobb svunggal lehet valamit megcsinálni.” A *Bálnadal* kötet középső szakaszában mintha épp ellentétes irányba mozdult volna az inga. A *Kínai utazás*ban egy év haikutertermését olvashatjuk. Milyenek ezek a haikuk? A legtöbb az idővel kapcsolatos: emlékezés, elmúlás, sors; jellegzetes motívum a víz, a test romlása (mint idővel teli csónak vagy mint ázó kenyér). A haikuk többsége színvonalas, talán csak a „tévútlevél” szóvicc süll be, viszont egyik vers sem győzött meg igazán, hogy a haiku európaiak által művelhető műfaj lehet.

Az utolsó ciklus a *Terek* címet kapta. Mindegyik vers szonett, és mindegyik címében ott a tér (*Reptér, Mozgástér, Ártér, Háttér*). Babiczky Tibornak A *jóemberek* kötete juthat róla eszünkbe, amiben a kolléga az angolszász, Arany János által is művelt balladahagyományt írta tovább. Ennek a hagyománynak része, hogy komor témákról szól szinte horrorisztikusan. Ahogy a *Bálnadal* első ciklusában, Tóth Krisztina itt is egészen sötét színekkel fest többször tizennyolckarikás jeleneteket. Az út szélére kitett kiskutyát elüti az autó, a repülőgép turbinája madarat darál, pizzafutár gázol, és olykor a versekzések sem ígérnek happy endet: „A véres vízben kampós kötelek.” (*Háttér*) Fojtogatóan vigasztalan, könnyörtelen versek ezek, amiktől egy cseppet sem lesz könnyebb senkinek.

**P. NAGY
ISTVÁN**

A MÉRGEZETT GYALOG DRÁMÁJA

Celler Kiss Tamás: *A mérgezett gyalog. Fiatal Írók Szövetsége – Forum Könyvkiadó, Budapest–Újvidék, 2021*

Celler Kiss Tamás új, második verseskötetének a címe *A mérgezett gyalog*. A cím behatároló jellegű, alapjelentéséről maga a szerző ad – szinte mottóértékű – eligazítást, definíciót könyvének hetedik oldalán: a sakk-készlet leggyengébb bábuai közül azt az egyet emeli ki, amely ugyan védtelen, ám a játék folyamán akár stratégiai fontosságúvá is válhat, hisz a leütésével az ütő fél hátrányba kerül. Minősítésének – *mérgezett* – ez a magyarázata. De még ha nem is lenne „mérgezett”, a gyalog elvileg *átminősülhet*, hisz a játék szabályai szerint az ellenfél alapsorára érve vezérré avanszálhat, más, sokkal magasabb minőségben *visszatérhet*, azaz a bábuk hierarchikus sorának végéről akár valahová a csúcsára is feljuthat.

A tartalommutató közli két sakkozó még 1968-ban lejátszott, döntetlennel végződött játszmájának menetét, a verscímek után zárójelben fel vannak tüntetve a lépések, a játék menetének sorrendjében. A sorozatosság, az egymásutániség, a paratextualitás, a címlapkép, vizualitás, a könyv fekete-fehér illusztrációi, sőt a képek száma (harminckettő, valamennyi Nagy Kornélia munkája) is a sakkra utal.

Első közelítésre úgy vélhetnénk, hogy a kötet cím (minthogy nem sakkszákkönyvről, hanem verseskötetről van szó, természetesen) metaforikus, azaz a szerző többszörösen nyomatékosított intenciójának megfelelően kommunikációs és poétikai funkcióval rendelkezik, és ekként egyfajta konceptként megadja, pontosabban *megajánlja, felkínálja* az értelmezés keretét, mintegy kijelölve annak lehetséges irányait is. Annál is inkább, mert ugyanez a törekvés tetten érhető a 2015-ben *Anyaméh* címmel kiadott első kötetének esetében is: a cím amolyan hívószóként szinte csábította a kötet értelmezőit, hisz világosan és egyértelműen mutatott egy bizonyos irányba, az önépítés, az anyaméh-ház, az anyaméh-utánzat, a vágyott otthon, az otthonosság, a menedék, a biztonság belső helyiségei, terei felé.

A bemutatkozó kötet a címével, utalásaival és magukkal a verscímekkel együtt (többé-kevésbé sikeresen, mert előfordult, hogy esetenként erőltetetten) tematizálta, körülírta, verbálisan is megjelenítette, értelmezte a kötet reáliáit. Az akkori költői alapmagatartást jól jellemzi az új kötet harmadik versének két sora: „beszéltem, ahogy a bútorok beszélnek. / hallgattam, ahogy a falak hallgatnak” (*a lényeg alatt a por*). A költő amolyan térfelügyelő kameraként pásztázta végig a figuráit, a tereit, térvizszojait, tárgyait, a térelválasztó elemeket, és ezzel céltudatosan már-már egyirányúsította az értelmezői figyelmet. (A kötetsszerző mozgóképes narratívára, filmforma-imitációra a kötet egyik kritikusa, Fehér Dorottya is felhívja a figyelmet. Erre utalnak a verscímek is: *trailer, title theme, hook, soundtrack, flashback, end*. Híd, 2015/8. sz.)

A mérgezett gyalog fentiekben felsorolt vonatkozásai a megértésnek, az értelemdánságnak és az interpretációnak csupán korlátozott mértékben kínálnak támpontokat. Egyszerűen azért, mert a sakk aspektusai, elemei, jelzései, a lépések nyomai alig-alig beazonosíthatóak, nem vagy alig kikövetkeztethetők, tartalmilag, megragadható módon, kimutathatóan *nem íródnak bele* a versbe, a vers határain, kommunikációs terén

kívül (mögött?) maradnak. Ha van is kapcsolat, az erősen áttételes, elsősorban nem tematikai, hanem legfeljebb szerkezeti vagy nagyon távan értelmezve: nyelvi. (Ferdinand de Saussure-tól, a modern nyelvészet megalapozójától származik az a gondolat, hogy a nyelv a sakkjátékhoz hasonlít: a nyelvnek a hasonlatban a sakkfigurák felelnek meg, a lépésre vonatkozó szabályok pedig nem mások, mint az egyes nyelvi elemek viselkedési lehetőségei, azaz a rájuk vonatkozó használati szabályok.) Ezt a feltételezést igazolja, hogy a sakkfigurák lépései nem a törzsszövegben, hanem a versektől *elkülönítve*, csak a tartalommutatóban jelennek meg, azt sugallva, hogy a kötetnek – miként a sakkjátéknak – van *folyamata*, linearitása, kezdete és végpontja, miként a szövegek is valahonnan valahová tartanak. Hogy honnan hová, az egy megkezdett mérkőzés alapján megjósolhatatlan (egy megkezdett vers többféleképpen is folytatható), a szóban forgó játszma végkimenetelét azonban ismerjük – ám a hozzá vezető utat is végig kell járnunk ahhoz, hogy megértsük, miért épp azon a ponton ért véget (miért az a végső szövegállapot). A mérkőzés menetének mechanikus reprodukálása természetesen nem adhatja vissza a játék komplexitását, a szünetek és csönd által tagolt játszma feszültségét, drámaiságát; a kiszámítható és a kiszámíthatatlan, sőt néha még a látszólag egymásból következő lépések is nem várt irányba mozdíthatják el a figurákat. (A versek íve, tempója, a sorhatárok és -tördelések, zárójeles betoldások, kihagyások, szólamok, képek, képkivágások, motívumok...)

Még a legelső lépések is szolgálhatnak meglepetéssel: „a városi parkig jutottam, / pedig az életemből akartam kísértálni” (*séta, e4*); „itt vagyok a végén, nem sokkal a lényeg / előtt, és nem tudok továbblépni” (*a rend elgondolása, c5*). Látszólagos ellentmondás, hogy már a kötetkezdő versek a végpont irányába mutatnak, ám ez nem a folyamatszerűség felszámolása, hanem – a rend igényére való bejelentés mellett – a vég- és kezdőpont, valamint az ellentétek együttlátása, -látatása. Magasság és mélység, kicsi és nagy („a mélygödrök, amelyekből képtelenség felérnem” – *a magasugró panasza arról, hogy valami másnak született*; „a mélyben szeme van az embernek az élethez, / a magasban füle”, „a szilárd talaj legmagasabb pontjának születtem, és csak a / rossz napjaiban voltam ennél kisebb” – *a legnagyobb világosság*), mozgás és mozdulatlanság együtt van, egyidejű („egy helyben vagyok, amikor menekülök” – *az elmozdulás lehetőségei*).

Celler első kötetét a körülhatárolt terek, térképzetek (és különböző objektumok, tárgyfragmentumok) uralták, a kötetkompozícióban ezeknek kiemelt szerepük van. Úgy tűnik, ezek a terek az új kötetben a küzdelem tereivé válnak, az első kötetben a lírai ént aposztrofálja *kőművesként*, az új kötet egyik apaversében viszont az apát nevezi *kőművesnek*, aki a vers tanúsága szerint valójában. Őt kellene meghaladni, nagyobbbat, méltóbbat építeni nála – hangzik a jóindulatúnak, paternálisnak tűnő, ám valójában szigorú, kemény verdiktum: „mint egy jó *kőműves*, / építettél magadnak nagy, / megmászhatatlan életet, / és mint egy jó tanár, / onnan magyaráztad: / ez itt az apaságom, / fiam, ekkora, neked ennél / kell majd többre vinned” (*a magasugró panasza arról, hogy valami másnak született*). A kötet tartópillérei az apaversek (az apa kitüntetett pozícióját jelzi, hogy nyolc versben is megjelenik). Ezekben a darabokban a fiú csöndben zajló, sajátos drámáját jeleníti meg az ironikus alapállású narrátor szerepét magára öltő lírai én. Ebből

a drámából azonban mintha hiányozna a dialógus, hisz a felek nem egyenrangúak, de hiányzik az emocionalitás is (vagy ha van is, már-már érzékelhetetlenül visszafogott), a látványos lázadás és a dacos nemet mondás, hiányoznak az erre utaló lírai hatástényezők. Nincs beszéd, és nincsenek boldogító szavak: „beazonosítható és beazonosíthatatlan zajokból állunk / össze. és a csendekből, amelyek semmilyen körülmények / között nem hallgathatók vissza.” (*ami bizonyítható*). De idézhetjük a *férfimunka* c. vers sokatmondó sorait is: „lehet, hogy a te sorsod is csak most, kétezer-tizenhétben dől el, apa. amikor úgy hallgatunk itt / egymással szemben, hogy a hallgatásunkban / megkétszereződik minden, amit eddig mondtunk.” Igazat kell adnunk a fülszöveget jegyző Simon Bettinának: „A versek történeteket mesélnek el, miközben az, aki megszólal, fontosabbnak tartja a történetmeséléshez való viszonyt a történeteknél.” Szemléletes példája ennek a viszonynak a már idézett vers, *a magasugró panasza arról, hogy valami másnak született*. A vers címében ugyan ott a „panasz”, ám magának a versnek a hangját mégsem az önsajnáltató panasz intonálja, hanem az (ön)íronia, a megmászhatatlan várofsal metaforája, az önlefokozás, a csiszolópapír-hasonlat legalábbis ezt a jelentést sugallja: „képtelenség felérnem hozzád. / városfalaidra rendre felkenődöm, / vagy csak elhasználok / rajtuk, mint a csiszolópapír”.

A kötet egyik meghatározó verse az *eredettörténet*. Celler Kiss a klasszikus műfajt, az ódát fosztja meg az ékeitől, pátoztalanítja, depoetizálja, de oly módon, hogy a megszólítás és megszemélyesítés, valamint az ismétlés alakzata révén mégis megidézi azt. Mondhatni, ódai emelkedettség nélkül „énekel meg” egy terhes transzgenerációs örökséget, a sikertelenséget: „sikertelenség, te, aki a családom felett uralkodsz, / hatalmad apáról fiúra száll, előtted hajtottam / fejet, pedig még meg sem születtem. (...) // a nagyapám a dédapám hangján hallja a szavaid, / apám a nagyapám hangján hallja a szavaid, / én az apám hangján hallom a szavaid, / de te állsz ott minden apa mögött, sikertelenség”. A meghasonlott én önmetaforáját bontják ki a következő sorok: „az életem művelhető hűbérbirtok / szabad szemmel is látható határai vannak (...) // a te birodalmad alattvalója vagyok, sikertelenség, / lépteim alatt a te utad porlik, pórusaimból / a te hatalmad árad. valamire vinni nem egyéb, / mint felségárulás. de furcsamód szűnyoglárvás mocsaraid, / puha köveid, örökszürke fáid közt otthon érzem magam.”

A fentebb idézett vers csupán az *egyik* magaslati pontja a kötetnek, szerencsére van több is, Celler Kiss Tamás nemzedékének egyik legjobbjá, egész verseket, versrészleteket idézhetnék (pl. a délszláv háborús eseményekre reflektáló, a családtörténet, a magánsors szempontjából is fontos darabokat), írásom terjedelmi korlátai miatt ezt nem tehetem, de egy verset még mindenképpen kiemelnék: az *isten szakállá* címűt. (Az *Anyaméh*-ből vette át, ott az *ajtó* címmel szerepel, és egy versszakkal hosszabb, mint az utószöveg. Ugyancsak az első kötetből emelte át az *előredőlvé* című verset, ennek az előszövegnek *Anyaméh*-beli címe *szobamérleg* volt.) Az *isten szakállá* sajátos parafrázis, hangulati rájátszás Ady *A Sion-hegy alatt* c. közismert istenes költeményére. A hallgató Istent megjelenítő vers bravúrosan idézi és pátoztalanságával ellenpontozza Ady költeményét: mindkét versben a találkozás múltbéli, de míg Ady versében Isten megnevezésének képtelensége a büntudatot állandósítja, Celler Kiss Tamás versében Isten szakállá a felejtés, az eredet metaforájává válik: „később azért kezdett zsugorodni a / szememben, mert megtaláltam. voltak / fogai, volt nyelve és szájpadrása, / szóval mindene megvolt hozzá, hogy / válaszolni tudjon. // időközben kinőttem a pulóveremet, / de mielőtt végleg levetettem volna, a zsebébe helyeztem egy maroknyi / szőrszálat a szakállából. // most pedig itt állok a tükör előtt / nevetségesen, mert a kinőtt / pulóverembe akarok belebújni / újra, és már elfelejtettem azt is, / hogy van valami a zsebében.”

Egy tehetséges költő jó verseinek, remek verseinek gyűjteménye *A mérgezett gyalog*. A kötetkompozícióban jól érzékelhető az egyensúlyra való törekvés, de ezt a vágyott egyensúlyt a szerző elsősorban nem a szokásosnak tekinthető módon, blokkosítással, a versek tematikus-motivikus elrendezésével, nem a ciklusképzéssel kívánja megteremteni, hanem az előzőekben már említett paratextusokkal, a kötet fő szervezőelvével, az erőteljes vizualitás által kissé túlhangsúlyozott sakkpárhuzammal. A játék algebrájára a tartalomjegyzék, a táblára és a figurákra a szokatlanul nagyszámú rajz utal (ezek egyike-másika talán a kelleténél is illusztratívabb, már-már „szájbarágósan” az). Másfajta logikát és koncepciót követve, hagyományosabb módon, ciklusos építkezéssel talán egységesebb, feszebb felépítésű kötetté lehetett volna szerkeszteni ezt a harminckilenc verset.

Úgy érezzük, a kompozíció egyensúlyáért folytatott küzdelem – a sakknál maradván – nem döntetlent, hanem inkább patthelyzetet eredményezett. Persze, tudjuk, ez is a játék végét jelenti. De sebj, nem minden a kötetszerkezeten múlik. Ahogy Petri György állította a *Magyarzatok M. számára* című kötetével kapcsolatban: „A kötet nem műalkotás, csak az egyes versek.”

VIDÉKI PÉTER

A NYELV, A MESÉLÉS ÉS A NŐ

Darvasi László: *Bolond Helga és más színdarabok*. Selinunte Kiadó, Bp., 2021

Akár igaza is lehetne Dobák Líviának, hogy a kötetben megjelenő „hét dráma méltón reprezentálja azt a több évtizedes drámaírói utat, amelyet a szerző bejárt”, ha nem hiányozna a válogatásból Darvasi László legsikeresebb színdarabja, a *Störr kapitány*. Ha a hiánytól eltekintünk: egy gazdag drámaírói életmű rendkívül izgalmas, hosszanti keresztmetszete a *Bolond Helga és más színdarabok* című kötet. Jelen recenzió nem vállalkozhat a dramatikus szövegek prózai előzményeinek összehasonlító vizsgálatára, sem a színrevitelek értékelésére. A kritikai szemlélődés csupán drámák szövegteatralitására és a költői-drámai nyelv dramaturgiai sajátosságaira fókuszál.

Darvasi első, 1993-ban bemutatott, a *Vizsgálat a rózsák ügyében* (előzménye *A veinhageni rózsabokrok* című kötet címadó novellája) című egyfelvonásosának és a második, 1997-ben színpadra állított *Bolond Helga, történik egy városban, ahol szeretik a mazsolát* (A Kleofás-képregény c. elbeszéléskötetének egyik novellája, *A müthenheimi szörny különös históriája* a prózaelőzmény) című kétfelvonásosának egyaránt egy nyomozás a dramaturgiai kerete. A *Vizsgálatban* azért indul eljárás egy fiú ellen, mert tette mögött egy gyilkosság áll: megölte szerelmét, a festőlányt. A *Bolond Helgában* is gyilkosság ügyében nyomoznak a hatóságok: az elmúlt éjszakán lemészárolták a Koch családot. Két fiatal gyanúsítanak: Kochék nevelt lányát, Helgát és egy titokzatos ifjút, akivel Helga együtt töltötte az éjszakát. Amíg a *Vizsgálatban* a bűntény

nagyon is fontos, és a gyilkos személyére fény derül, addig a *Bolond Helgában* maga a bűn mibenléte a lényeges, és a bűnös személyében sem lehetünk biztosak.

Mindkét színdarab legfontosabb jellemzője a metaforákban gazdag költői-drámai nyelv, amivel minden színrevitelnek kezdenie kellett valamit. A rendezések – különböző hangsúlyokkal és nagyon helyesen – a nyelv által kódolt motívumok kibontására helyezték a hangsúlyt, s a motívumok rendszerszerű felépítésének alapján hagytak ki szövegrészeket, vagy módosítottak a sorrenden. Mivel a darabbéli események a nyelv által uraltak, a szereplők múltra vonatkozó mitikus magyarázatokként beszélnek el egymásnak a néha ellentmondó vagy éppen egymást erősítő történeteket. Miközben zajlik a nyomozás, a valóságos vagy valóságosnak hitt események felderítése, valójában történet(ek) rekonstrukciója zajlik a szereplők mesélései által. A (re)konstruálódó történet(ek) az egységes világmagyarázat lehetetlenségét példázzák.

A színrevitel szempontjából a nyelv mellett a történet a másik dramaturgiai iránytű. Mindkét drámának egyaránt van egy, a szereplők meséléseiben létező története és egy valóságos cselekménye. A különbség az, hogy a *Vizsgálatban* csak beszélnek az eseményekről, a *Bolond Helgában* pedig meg is jelenik az, amiről beszélnek. Az utóbbiban mindenkinek van köze a bűnüghöz, és személyes érdekei szerint részt is vesz a nyomozásban. A szereplők egymással és a történetekkel való kapcsolatai megjeleníthetővé válnak, vagyis minden szereplő rendelkezik az eseményekhez fűződő saját történettel.

Mindkét darabban egy titokzatos fiú és lány kapcsolata áll a fókuszban. Míg a *Vizsgálatban* a történetük véget ér – a fiú megölte szerelmét, a festőnőt –, addig a *Bolond Helgában* az események során derül ki, hogy Helga vőlegényének nevezi az immár névvel ellátott Ifjút, a letartóztatott Himmelt, akivel házasságra készül, és akitől gyereket is vár. Himmel azonban nem foglal állást, mintha játszadozna, közelít a lányhoz, majd távolodik Helgától, mindvégig titokzatos és elérhetetlen marad.

A nyomozás és a nyomozás által feltárt történet, a szereplők meséi eltakarják egy misztikus történet darabkáit. A legfontosabb ugyanis az, amiről a szereplők nem beszélnek, amit a történetek elfednek, ahol a nyelv is csak téblábol, ahol a költészet a szent és profán egységében lakozik: az emberi létezés csodája és borzalma. A titok, ami mindig is titok marad: mi a bűn, vagy mi az erény?

Darvasi harmadik, 1999-ben bemutatott drámájában is a nyelv által uralt történetmesélés a dramaturgiai vezérfonal, de az *Argentína (Hogyan legyünk szentek, avagy búcsú a huszadik századtól)* szétfeszíti a zárt drámai struktúrát: a hétköznapi és transzcendens viszonyrendszert átrajzolja az ironia. A szimbolikus jelek összekapcsolódnak, majd szétválnak, variábilisan ismétlődnek. Stílusosan és teátrálisan eklektikus jelenetek sorjáznak: realista helyzetképek, misztikusan költői szcenáriók és groteszken ironikus helyzetek. A néha karikatúraszerű karakterek nyelvi megszólalásai differenciáltak, a misztikust a hétköznapi vagy az ironikus hangolja át, vagy éppen fordítja.

A *Stern úr* című novellából (a *Szerelmem, Dumumba elvtársnő* c. novelláskötet egyik darabja) íródott színdarab főhőse, a neves tanár és szónok egy nap arra ébred, hogy kezdi elveszíteni a szavakat. Az első között veszt el az Isten szót, majd nem tudja kimondani szerelmének, Matildnak, hogy „szeretlek”, aztán szép lassan minden szó elhagyja. Stern életútja, „igehirdetése” üressé, értelmetlenné válik. Stern nem a mennybe megy, hanem eltűnik a mutatványos ládájában. De hova is megy? Stern szerelme, Matild Argentínába utazik, illetve közben kiderül, hogy nem utazik. Mert valójában ez egy belső utazás: önmagunk, önazonosságunk keresése. Hogyan tudunk szeretni? Tudunk-e egyáltalán? Mit jelent vágyódni, érezni, gondolkodni? A nyelv birtoklása és elvesztése szimbolikus: a jelenetekben a főhős lételvesztésének stációit, leépülésének fo-

kozatait látjuk. Stern meggyilkolja Resst, a mutatványos bohócot: lényegtelen bűncselekmény. A bűnnek sem hétköznapisága, sem transzcendenciája nincsen. Nincs rá szó.

A *Júlia Szuncét* még sosem mutatták be. Talán nem véletlenül. A színrevitelben a kisrealista megoldások, de még egy koncepciózus vizuális jelrendszer sem segítené az elhallgatásokban és a metakommunikációs aktivitásokban bővelkedő drámaszöveg felfejtését. A *Júlia Szunce* (prózaelőzménye a *Szerezni egy nőt* c. kötet azonos című elbeszélése) szövegszerűen monodráma, dramaturgiailag dialógus. Mindkét szereplője a háború elől menekül: a katonaszökevény fiú és egy család otthon maradt tagja, egy alvó lány. És megint a nyelv uralma felől közelíthetünk. A fiú folyamatosan ébren van, semmit nem alszik, beszédével meghatározza önmagát, és megszólítja a másikat. Sőt nevet ad a lánynak. A lány alszik, nem beszél, de szövegnélkülisége nem jelent nyelvnélküliséget. Beszélgetésük: félmondatok, csendek, a test és az arc játéka. Kettőjük világából kizáródik a háború, az idő megáll. Amikor fél év együttlét után a fiú elalszik, vagyis: „Abban a pillanatban, ahogy elalszom, ő rám nyitja a szemét.”

A 2011-ben felolvasószínházi bemutatót megélt *Az utolsó tíz év, Bajor Gizi (játék a bátorságról)* a magyar realista színházi hagyományokra épülő, keretjelenetes, színészközpontú darab. A dramaturgia nem egyívű történetet kínál, jeleneteket játszik egybe, tér- és időkezelése is inkább körszerű, a színház a színházban – a két világháború között többször alkalmazott scenárió – játéka viszonylag összetett karakterekkel benépesített színpadot feltételez. Egy színészi életmű azonban nem rekonstruálható, a színész az „itt és most”-ban van jelen. Ami az utókornak hagyatékként marad egy színésznőről: néhány kritika, egy-két szemtanú, kortársak nyilatkozatai. És még ezek sem a színészetet, hanem annak hatástörténetét őrzik meg.

Amint címe is jelzi, a dráma Bajor Gizi életének és pályafutásának utolsó évtizedét rekonstruálja. Tragikus ez az 1941 és 1951 közötti időszak, melyben Bajor Gizi a művészi erejét, színészetét, magát a játékot használja fel embertársai életének megmentésére. A dramaturgiai szervezőerő: a játék, az életben jól eljátszott szerepek, a színészi manipuláció. S miközben Bajor játszik a férjével, játszik a nyilas gyilkossal, a komcsi verőlegénnyel, feltárul kivételes embersége és tisztessége.

A 2019-ben bemutatott *Karády zárkája* témája a titokzatos színészbálványnak a Gestapo börtönében eltöltött hónapjai (1944 áprilisától három hónapig tartják fogva kémkedés vádjával): az elszenvedett kínvallatások és az élni akarás küzdelme. Akár a Bajor-drámában, itt is a játék, a manipuláció, a színház és valóság egybejátszása adja a szöveg teatralitását. A *Karády zárkája* azonban olyan monodráma, amely dacol a bűgő hangú, rejtélyes bálvány közvélekedésben kialakult képével. Karády Katalin folyamatosan szemlél, megfigyeli a börtönt és vallatóit, s persze önmagát, s ezt mint színész – hiszen az! – a nagy alakításra való felkészülésnek, tapasztalatgyűjtésnek tekint. Folyamatosan reflektál múltbéli eseményekre, önmagára, megidéz másokat, még a vallatók is az ő szavain keresztül szólnak. Gyors és lassú ritmusú, szakadozott megszólalások váltják egymás, többször képzeletbeliek és álomszerűek a megnyilatkozások. A színészet az élet felmutatása lesz, az élet pedig színházzá válik a darab végére: ez talán az utolsó szerep.

A *Madárhegyet* Darvasi László a 2020-as végzős színészosztályra írta, fiával, Darvasi Áronnal együtt alakítva az előadás szöveggönyvét. (A koronavírus-járvány meghiúsította a Jurányi Házban tervezett bemutatót.) Az egyfelvonásos dráma egy maffiatörténetbe csomagolt felnövéstörténet. Darvasi atmoszférateremtő költői-drámai nyelve, a görög sorstragédiák dramaturgiája és az európai abszurd dráma (főleg: Beckett és Ionesco) hagyománya az a közös vezérfonal, amely egy színrevitelnek rendkívül tág lehetőséget biztosít. A cselekmények helye (szeméttelep?, világkönyvtár?) és ideje (apokaliptikus jelen vagy közeljövő?) meghatározatlan. A gyereklány Jolánt az apja már születésekor eladja a mindent uraló Miszter Külföldinek, hogy

dolgozhasson egy Madárhegynek nevezett szeméttelen/világkönyvtárban, illetve hogy megőrizhesse a szavakat tartalmazó könyveket. És akár a népmesében az ördög, a Külföldi és a felesége behajtja azt, ami neki jár: viszik a lányt. Megalkuvások, manipulációk, alattomos praktikák számolják fel a lány szabadságát, aki lemond önmagáról, és elfogadja áldozatát. Jolán végül maga is olyanná válik, mint a szülei, mint a világ, mint a körülmények. Az ördöggel szerződést kötő Gonzo, az apa az utolsó pillanatban visszakozik, de már későn: a maffiagépezet kiszolgálói, a Postás és a Csősz agyonverik. A lányból madár/szemét lesz: „Mostantól ő tanít bennünket élni, szállni, dalolni és beszélni.”

És végül a nők: a festőnő a *Vizsgálatból*, a bolondnak nevezett Helga, Matild az *Argentínában*, az alvó Júlia Szunce, a dívák, Bajor Gizi és Karády és a *Madárhegy* Jolánja. Róluk szólnak igazán a drámák. És Darvasi László, a férfi, az író meséli, csodálja, szereti őket.

BALOGH RÉKA

MINDEGY, HONNAN NÉZZÜK

Vonnák Diána: *Látlak. Jelenkor Kiadó, Bp., 2021*

Vonnák Diána első novelláskötete, a *Látlak* felületesen vizsgálva útirajz látszatát kelti. A megkapó borítón szikkadt táj, a könyvbe belelapozva minden cím mellett egy fekete-fehér pillanatkép egy világjáró antropológus feljegyzéseit sejteti. A szövegek valóban több országot is bebarangolnak, a figyelem középpontjába mégis az egyéni tapasztalás kerül.

A címnek megfelelően Vonnák Diána karakterei folyamatosan szemlélődnek. Többek között konstatálják az őket körülvevő környezetet, ami első ránézésre novelláról novellára markánsan eltér. Különböző kontinensek, városok és a tanyavilág is feltűnik egy-egy szereplő szemei előtt. Az énelbeszélők érzésein, gondolatain átszűrve a különféle tengerpartok hasonulnak a közel-keleti vagy épp kelet-európai városokhoz, hegyekhez és tavakhoz. Az olykor alig felskiccelt, máshol hosszadalmasan bemutatott tájak a belső világok kivetülései. Ezáltal a beláthatatlan terek is szűkké, fojtogatóvá válnak, miközben az otthonukban bemutatott szereplőket is egyfajta idegenségérzet kíséri végig. Az egymással felcserélhető hátterek miatt az emberi tapasztalás univerzalitása kerül előtérbe.

Az elbeszélői szemlélődés központjában mégsem a környezet áll. Ahogy azt a kötet címe is sejteti, a figyelem a saját érzelmek feltérképezése mellett egy másik személyre irányul. A brassói hegedűművész a libanoni tünpanon romjai helyett az afrikai szolgalónőt nézi, a város magas építményeiben is a rájuk felkapaszkodó osztálytárs az érdekes. A figyelés, még ha fizikailag nem is, egyfajta messzeségből történik. Anya és lánya, két testvér vagy szerelmesek között így gyakran hasonló a távolság, mint különböző földrészekről véletlenül egymás mellé keveredő két nő között. A megfigyelés aktusában azonban ott rejlik a megismerés, megértés szándéka. A sikeres kísérletek is legfeljebb pár lépésnyi közeledést eredményeznek. Ezek főként apró gesztusok, egy nyalóka, egy

bögre kakaó vagy kegyesfüllentés formájában testesülnek meg. A szövegekben hangsúlyosabbá válnak a közelítés lehetőségének jól kitapintható határai.

Azok a novellák tudják hatásosabban ábrázolni azt a pillanatot, amikor a megértésre már törvényszerűleg nincs lehetőség, amelyek a távolság okairól is eleget megmutatnak. A kulturális különbségekre alapozó történetekben, például az *Akklimatizációban* vagy a *Közel menniben* az idegen környezetben elhelyezett elbeszélő már önmagában elegendő az akadályok megértéséhez. A más országból, azaz különböző kulturális közegből származás képzeletbeli határvonalait többféleképpen képes ábrázolni a kötet. Előfordul, hogy a közös nyelv is hiányzik a sikeres kommunikációhoz, máshol radikálisan eltérő gondolkodásmódok metszéspontját keresi a narrátor, vagy a felszínen alig felfedezhető különbségek az érzelmi érintettség szintjén ütköznek ki, és okoznak érdekeltérést. A *Prédában* már az első jelenet megalapozza az anyagi helyzetből adódó távolságot, így a novella többi része arra koncentrálhat, hogy játsszon az elvárt kapcsolati dinamikával.

Esetenként a kevésbé egyértelmű viszonyrendszerekénél is sikeres a konfliktus megalapozása. A *Tengeribetegségben* például anya és felnőtt lánya történetéről keveset tudunk meg, és az elszórt részletek sem feltétlenül adnak hozzá a történethez. Egyetlen feszes mondattal Vonnák Diána mégis megrajzolja az anya alakját, amiből megértjük a két nő közötti feszültség okát. A „makulátlan” anya áll szemben a más életstílust követő lányával.

A bonyolultabb kapcsolatokat körbejáró szövegek többségében precízebb alapozásokra lenne szükség ahhoz, hogy a kommunikáció nehézségei vagy az elbeszélőben végbemenő változások értelmet nyerjenek. Van, ahol elengedhetetlen emlékek a történet ívének rovására ékelődnek a szövegbe, máshol a túlzottan ködös emlékfoslányok miatt veszik el a központi konfliktus. A viszonyrendszerek bemutatásának hiányát néha kimondottan sután sikerül csak pótolni. A *Dagályban* például anya és gyermek kapcsolatáról alig tudunk meg többet, mint a nő büntudatát lánya koravén szemei miatt. A novella végén az anya felszabadulását mégis a kettőjük viszonyának megváltozása hivatott jelezni. Ez pedig egy erőltetett zárójelenethez vezet: „A haját simogatva próbálom felébreszteni, amikor sikerül, meglepve rám néz, az álomtól kusza a tekintete, anya, miért vagy ilyen kedves hirtelen, motyogja, és kis híján magára borítja a bögrét.”

A konfliktusokhoz hasonlóan az elbeszélői stílus is akkor eredményesebb, amikor egyszerűbb, letisztultabb, mint például a *Nem jutottunk valami messzire* monológjában. A tudatfolyamok viszont a legtöbb novellában terjengős mondatokon, nyakatekert képeken keresztül jelennek meg. Ez a természetellenes hang egy-két szereplő egyéniségéhez illik is, ám hiteltelenné válik azzal, hogy szinte minden elbeszélő – nemtől, szociális és kulturális háttértől függetlenül – tudatfolyamát ugyanolyan stílus jellemzi. Tovább nehezíti a szereplőkben lezajló egyéni megfigyelésekre, lelki folyamatokra koncentrációt, hogy a gondolatok esetenként közhelyesek: „A napok hónapokká dagadnak, a télből tavasz lesz, és a mi új, tengeri életünk körei kiszámíthatókká válnak, mint az árapály.” Néhány motívum a rendszeres ismétlődés miatt lesz hasonlóképpen zavaró. Ilyen például az emlékeket, gondolatokat az emberből kifújó vagy kimosó szél és víz.

Egy-egy frappáns megfigyelés, izgalmasan sűrű állapotleírás viszont kitűnik a szöveg ritmusának, stílusának és képeinek monotonitásából. Emlékezetes mozzanat az előre tervezett meghatódás problematikussága, vagy épp az a kérdés, hogy a demens lélek tudja-e, hogy pár napig még a test mellett kell maradjon. A közhelyek ellenpontjaként megszokott eseményeket helyez teljesen más megvilágításba egy-egy írás. A reptéri procedúra az *Ápály* utazójának nem kötelező kellemetlenség, hanem a megérkezés áldásos „határhelyzete”.

A terjengősséget, túldíszítettséget a tabuként kezelt testi folyamatok kendőzetlen bemutatásával igyekezik kiegyensúlyozni az író. Ez az eszköz csak akkor hatásos, amikor a történetek szerves részévé válik. A tamponigazgatás hitelesen jelzi, hogy a változókor beköszönté nem csupán lelkileg megterhelő, a fizikai tünetek legalább annyira a folyamat velejárói. Ám a testiség grafikus bemutatása másutt nem több, mint egy kínos szexjelenet vagy fölösleges elidőzés a gőzölgő kutyaszaron. Az obszcén találkozása a szóvirágokkal végképp kikökött a szövegvilágból, ahelyett hogy az elvont gondolatokról, érzelmekről az elbeszélők fizikai környezetébe, kézzelfogható, hétköznapiabb problémák közé rántana vissza. Ilyen például a „húgyharmatos vécé” a szovjet vonaton, vagy épp ez a városkép: „Szobánként merednek a kémények a tetőkön, a kukák mögött ordítva dugnak a rókák, öblítőszagú emberek sietnek.”

Habár a tudatfolyamok nyelvezetét legkevésbé sem a szűkszavúság és a lényegre törés jellemzi, a párbeszédekkel precíz fukarsággal bánik az író. A játék az elhangzó szavakkal és főleg azok hiányával a leghatásosabb kifejezőereje a szövegeknek. A *Prédában* az elbeszélő nem képes megszólalni, így nem tudja a jó szándékú gesztusait elmagyarázni. A *Hazáig nyoma sincs* című novellában az elmaradó köszönés vagy épp a fel nem ajánlott víz árulkodnak a helyzetről. A *Tengeribetegségben* egy egész estényi párbeszéd végén egyetlen mondatba tömörül a békejobb. A *Nem jutottunk valami messzire* szövegéből a beszélgetőpartner válaszai maradnak ki, monológgá redukálva a tízoldalnyi interakciót.

A kommunikáció korlátai látszólag menthetetlenül pesszimistán ábrázolják az emberi tapasztalást. Vonnák Diána novellái mégsem zártak és determinisztikusak. Egy adott pillanatban valóban elérkezünk a közelítés lehetőségének határaihoz, de ezek a határok nem feltétlenül átrajzolhatatlanok, csak arra a pár jelenetnyi időintervallumra vonatkoznak, amennyit a szereplők életéből láttat az író. Elvégre a saját, szűkként érzékelt közegükben ezek a szereplők mégis hajlandók másokat látni, és megtenni az első lépéseket.

SZERZŐINK

BALOGH RÉKA (Jászberény, 1990): kritikus, szövegíró.

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Telihold Velencében* (2020).

BORSIK MIKLÓS (Bp., 1986): költő, szerkesztő. Kötete: *Átoknaptár* (2020).

CSENDER LEVENTE (Székelyudvarhely, 1977): író. Legutóbbi kötete: *A különleges Meditíttimó kalandjai* (2019).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Bolond Helga és más színdarabok* (2021).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Között. Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

FECSKE CSABA (Szögliget, 1948): költő, publicista. Legutóbbi verseskötete: *Árnyűző élet* (2020).

FILIP TAMÁS (Bp., 1960): költő. Legutóbbi kötete: *Nulladik nap* (2020).

G. ISTVÁN LÁSZLÓ (Bp., 1972): költő, író, esszéista. Legutóbbi kötete: *Földabrosz* (2019).

HAÁSZ JÁNOS (Gyula, 1974): költő, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *Mire felnövünk* (2021).

IMRE ESZTER (Marosvásárhely, 1990): író, műfordító. Kötete: *Luca-napi mesék* (2019).

IZSÓ ZITA (Bp., 1986): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Éjszakai földet érés* (2018).

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA (Tiszaföldvár, 1982): író, építész-mérnök. Kötete: *Átlépsz velem a víz fölé* (2021).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi kötete: *Talajgyakorlatok*. Beck Zoltánnal közösen (2021).

KADOSA KISS JÓZSEF (Bp., 1964): grafikus.

KARAP ZOLTÁN (Kunhegyes, 1984): író, esztéta, zenész.

KISS LÁSZLÓ (Gyula, 1976): író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Én meg az Ének* – Bérczesi Róberttel közösen (2019).

KOPRIVA NIKOLETT (Munkács, 1996): költő. Kötete: *Amire csak a fák emlékeznek* (2020).

KÜRTI LÁSZLÓ (Vásárosnamény, 1976): költő. Legutóbbi verseskötete: *Ahogy én öleltem* (2020).

LACKFI JÁNOS (Bp., 1971): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Jóéjtpuszi* (2021).

LAJTOS NÓRA (Püspökladány, 1977): irodalomtörténész, író, költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *A Szerzőbe oltott tisztelet jogán* (2019).

LÁSZLÓ LIZA (Bp., 1997): költő.

MOLNÁR H. MAGOR (Marosvásárhely, 1986): költő, az Eső szerkesztője.

MOLNÁR LAJOS (Szeghalom, 1960): író, költő. Legutóbbi könyve: *Arcok Csudaballáról* (2018).

NEMES NAGY ÁGNES (Bp., 1922 – Bp., 1991): költő, műfordító, esszéíró, pedagógus.

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő. Legutóbbi kötete: *Olvasólámpa* (2003.)

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A vízpartot becsomagolni* (2021).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró. Legutóbbi e-könyve: *A másik ember megértésének diadala* (2020).

SIMON FERENC (Hódmezővásárhely, 1961): kritikus, könyvtáros-tanár. Könyve: *A „Columbo-módszer”*. *Tanulmányok és kritikák* (2020).

SIMON MÁRTON (Kalocsa, 1984): költő. Legutóbbi kötete: *Éjszaka a konyhában veled akartam beszélgetni* (2021).

SZABÓ T. ANNA (Kolozsvár, 1972): költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Szabadulólgyakorlat* (2020).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Székelyek* (2018).

SZEKRÉNYES MIKLÓS (Gyöngyös, 1965): író, könyvtáros. Szolnokon él. Legutóbbi kötete: *Meghalni olyan / Élni olyan* (2020).

TOMAJI ATTILA (Bp., 1959): költő, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Folyóhang* (2021).

TOROCZKAY ANDRÁS (Bp., 1981): író, újságíró, kritikus. Legutóbbi kötete: *Boldog emberek* (2021).

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Marokkóban a beteg párnája alá mindig tesznek tört* (2020).

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

VONNÁK DIÁNA (Bp., 1990): író, antropológus, szerkesztő. Kötete: *Látlak* (2021).

VÖRÖS ISTVÁN (Bp., 1964): költő, író, irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Loni és a kísértetek* (2020).

ZALÁN TIBOR (Szolnok, 1954): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *A lovak reggelije* (2021).

ZÁVADA PÉTER (Bp., 1982): költő, zenész. Legutóbbi kötete: *Ahol megszakad* (2021).

ÁLOMFEJTŐ

AZ ELSŐ MEGJELENÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

500 FT

9

771419

798000

2 1 0 0 4